

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

90971

0920

SVĚDKOVÉ STARÉ SLÁVY KUTNOHORSKÉ.

1898

Napsal

Ant. J. Zavadil.

V Kutné Hoře.
Nákladem Karla Šolce.

SVĚDKOVĚ
STARÉ SLÁVY KUTNOHORSKÉ.

Na oslavu otevření nově restaurovaného

VLAŠSKÉHO DVORA

napsal

ANT. J. ZAVADIL.

*Odznak Kutnohorských havěřů
 z XV. století.*

(S mnoha ilustracemi.)

NÁKLADEM KNIHKUPECTVI KARLA ŠOLCE V KUTNÉ HOŘE.

1898.

0800
90971

90971

Tiskem Karla Šolce v Kutné Hoře.

D. 688/1949

FZC

SLAVNÉ RADĚ A SLAVNÉMU ZASTUPITELSTVÍ

KRÁLOVSKÉHO SVOBODNÉHO HORNÍHO MĚSTA

HORY KUTNÉ,

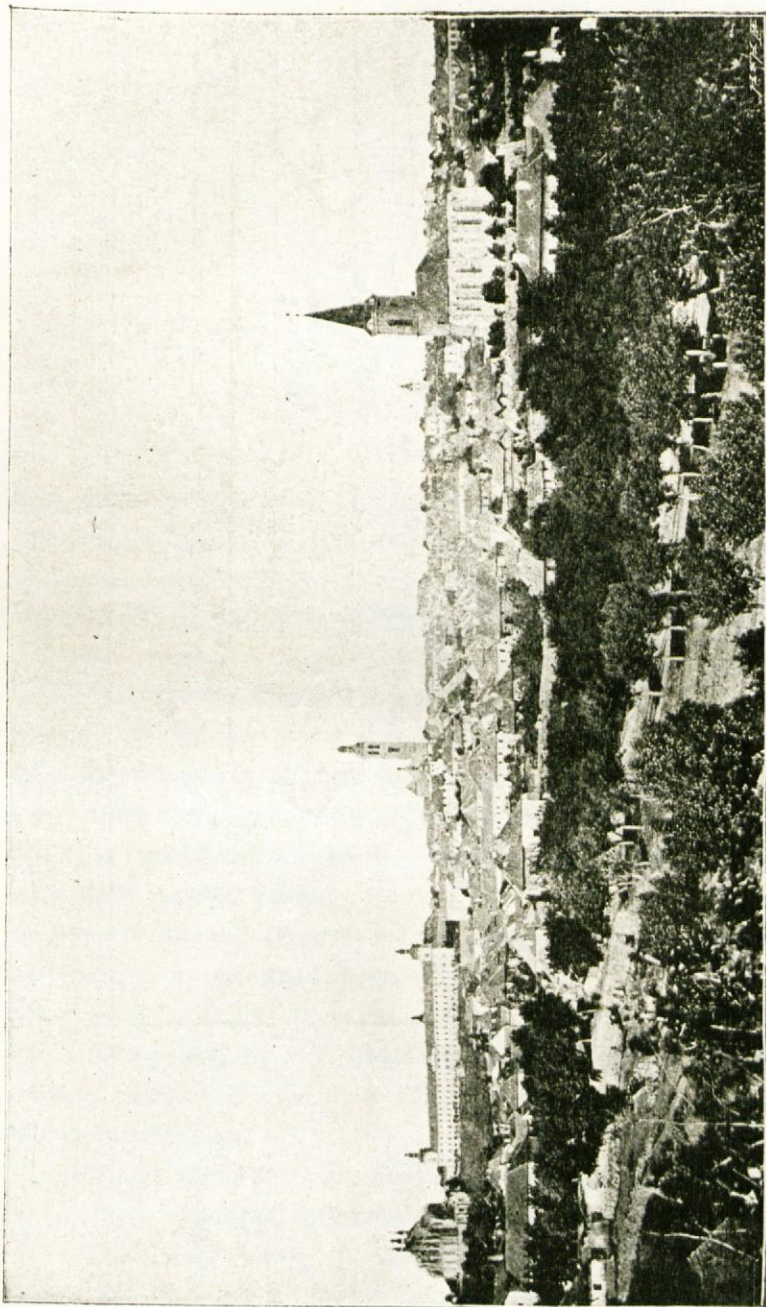
JAKOŽTO STRÁŽCŮM A OCHRÁNCŮM DRAHOCENNÝCH
PAMÁTEK STARÉ ČESKÉ SLÁVY KUTNOHORSKÉ

v hluboké úctě věnuje:

SPISOVATEL.

Královské horní město Hora Kutná.

I.

V S T U P.

Může-li se některé české město honositi vzácnými svědky uměnímilovnosti a vysokého stupně kulturního dávných obyvatel svých, může-li některé české město podati věrný obraz celých dějinných period národa našeho, tož jest to nepopíratelně — mimo Prahu — naše staroslavné královské horní a svobodné město **Hora Kutná se svým okolím.**

Kamkoli pohlédneš, uzříš omšené kameny — svědky té slávy, kdy Hora slynula bohatstvím nevyrovnatelným, kamkoli pohlédneš, uzříš veliké pomníky stavitelského a jiného výtvarného umění a umělého průmyslu zejména středověkého, kterýchž by's jinde marně hledal.

Toť jsou svědkové dávné — ale slavné minulosti, kteří tvůrce své velebí až na naše časy.

Hora Kutná chovala ve svém středu umělce té doby nej-přednější a nejslavnější, a ti zůstavili nám po sobě památky, které hlásati budou ještě po celé věky, co národ Český dovedl krásného a dokonalého.

Národopisná výstava lidu Českoslovanského vynesla tak mnohou vzácnou památku prstonárodního českého umění na světlo Boží, ale upříti nelze, že mnohé vzácné památky umění klassického zůstaly dosud ukryty a širšímu obecenstvu nepřístupny.

I na staroslavných Horách Kutných zbylo dosti nejen krásných, ale i vzácných památek, které vystaveny nebyly, neb ani vystaveny býti nemohly.

A toť jsou ti svědkové staré slávy Kutnohorské, na něž širší obecenstvo vlastenecké upozorniti hodláme. Ačkoli již podepsaným v odborných anebo belletristických časopisech po různu uveřejňovány byly, nieméně uznáváme za dobré popsati je poznovu a to slohem populárním, každému srozumitelným, opatřiti je obrazy, shrnouti je dle nejlepšího vědomí v celek a vydati je na oslavu otevření znovu zřízeného Vlašského Dvora — bývalého sídla králů Českých a pokladnice království Českého.

Slavné radě a slavnému zastupitelstvu tohoto královského horního a svobodného města, jakožto strážcům a ochráncům drahocenných památek staré české Hory Kutné, vděčně připisuji spis svůj. —

Ku konci vyslovuji zbožné přání, aby se mi podařilo touhou nadchnouti každého upřímného Čecha — staré tyto svědky Kutnohorské a české slávy poznati ve skutečnosti, a když je byl poznal, aby zahořel k nim touž láskou, kterouž je předkové naši zbudovali; vždyť jsou to drahé **naše české památky z doby české cti — české Slávy.**

*Na Horách Kutných, v den sv. Václava, patrona země
České l. P. 1897.*

Ant. J. Zavadil.

II.

KRÁTKÝ NÁSTIN DĚJEPISNÝ.

Na obrubě labské roviny, kterou již staří naši předkové „zlatým prutem“ země české zvali, prostírá se na povlovném úpatí tří vrchů — Kaňku, Sukova a Kuklíku — staroslavné král. horní město Hora Kutná. Cestujícímu, jedoucímu severo-západní drahou mezi Kolínem a Čáslaví, poskytuje staroslavná Hora Kutná polohou svou pohledu přímo úchvatného a ten stupňuje se tím více, čím více blížíme se městu tomuto.

Malebně položené město zdobeno jsou vysokými kostely, historicky proslulými budovami, rozsáhlými kláštery, činí na nás dojem úchvatný.

Kdož od kolínské strany k Hoře silnicí se ubírá, tomu se otevře rozkošné toto divadlo pojednou — vyjde-li z města Kaňku — v celé kráse a nádheře, a on bezděčně se zastaví a řekne: „Ejhle, toť Betlém mezi městy českými!“

Ano, Betlém, neboť málo českých měst, které by měly tak krásnou polohu, tak vznešený pohled a tolik vynikajících budov, jako Hora Kutná. Ba málo, pramálo českých měst, které krásou svou i historií tak bohaty jsou jako Hora, takže každý může bez odporu říci: *»Po Praze náleží Hoře Kutné prvé místo v dějinách českého národa, neboť Hora Kutná byla nejen druhým sídlem českých králů, nýbrž i pokladnicí království českého a imponovala jak nezměrným bohatstvím, tak i počtem obyvatelstva a jeho vlivem na historii naší vlasti.«*

A byla tehdy také Hora město hrdé vším právem, vždyť králové čeští většinou zde prodlévali, střehouce tu hojných pokladů, které jim okolí kutnohorské z útroh zemských bylo vydávalo.

Již za panování krále Václava I. v XIII. století měla Hora zvláštní svá práva a výsady, kteréž potomní král Přemysl Otakar II. potvrdil a již r. 1276. na město královské povýšil a zvláštním erbem vyznamenal.

Jakkoliv král Přemysl otcovsky se staral o Horu a rozkvět její, byl nicméně první, který kutnohorskému blahobytu hlubokou ránu zasadil. Odcházeje totiž r. 1278. do nešťastné bitvy proti Rudolfovi Habsburkovi, vzal s sebou z dolů 500 koní a 1000 lidu horního, a ti se již do Hory nevrátili. Ránu tuto dovršil Rudolf sám, když přitáhl válečně a vítězně k Hoře Kutné se svým vojskem.

Po smrti nešťastného krále Přemysla Otakara II. panovalo bezvládní, a za poručnictví Otty Braniborského nevalně se vedlo Horám i všemu lidu českému. Povolával-li již Přemysl Otakar množství horníků i úředníků z Němec, pokračoval Otta soustavně v činnosti této, takže německví kvetlo na Horách lépe nežli hornictví. Důkazem toho jsou až na naše časy zachovaná německá pojmenování čtvrtí města, některých osad a domů, polí a horního náradí a nástrojů.

Když král Václav II. nastoupil na trůn v Čechách, staral se všemožně, aby Hory Kutné nabyly opět svého významu pro království České. A skutečně přivedl je ku rozkvětu nebývalému. Poněvadž král Václav II. rád mezi Horníky jezdíval a tu vždy delší dobu prodléval, vystavěl si k svému pohodlí na levém břehu Vrchlice hrádek, na kterém sídlíval. Tím učinil Horu Kutnou „druhým sídlem králů českých.“

Později, když Hory velikého bohatství z útroby svých vydávaly, přimělo to krále, že na sklonku XIII. století kázal ve dvoře svého oblíbeného hrádku vystavěti mincovnu, usadiv tu »*minciře* a »*pregěře*« z vlašského města Florencie,*) kteří byli v ražení peněz velmi zběhlí, by jemu z bělostkvoucího kovu peníze razili. Z ražených peněz vynikaly v celém světě »*české groše*«, a to pro ryzost stříbra a bělost kovu; proto zvány jsou též »*smrzlíky*«. Za správce pokladny královské ustanovil Václav svého nejvyššího komorníka.

Že však Hora velikou hojností stříbra vydávala, měla mnohé závistníky. Prvním takovým závistníkem byl císař Albrecht, kterýž dvakráte Horu obléhal, (r. 1304. a 1307.) ale jí nedobyl, nýbrž vždy bylo mu odejítí s velkou ztrátou vojsk.

R. 1310. obléhal Horu Kutnou nově zvolený král Jan Lucemburský, ale vojsko Jindřicha Korutanského, zbaveného vlády v Čechách, bránilo zdi městské s dobrým úspěchem. Teprv, když Jan dobyl Prahy, vzdala se i Hora Kutná. Za tohoto krále (1310.—1340.) vydávaly kutnohorské doly královské pokladně 600 hřiven stříbra

*) Hrad král. nazýván na dále dle těchto vlaš. minciřů »Vlašským Dvorem.«

téhodně, největší to až dosud výtěžek dolový a proto Hora Kutná „pokladnicí království Českého“ nazvána.

To bylo asi příčinou, proč Pražané r. 1338. dne 6. prosince učinili s Kutnohořany zvláštní smlouvu, že měšťané jednoho města budou požívatí práv i města druhého.

Za pozeňnaného panování otce vlasti Karla IV. dařilo se dolům kutnohorským znamenitě. I byl tou dobou (1363.) zřízen zvláštní úřad mince — s nejvyšším mincmistrem v čele, — kterýž zemské finance vedl, řídil a spravoval. Prvním mincmistrem byl měšťtěnín kutnohorský Endrlín, v jehož rukou byla správa financí až do r. 1403.

A byla skutečně správa a řízení finanční v rukou jeho; neboť jsa velkým boháčem, krále v potřebách i svými penězi zakládal. Po něm nastoupil na správu financí Ulrich de Nova domo.

Karel IV. staral se všemožně o rozkvět Hor Kutných. V městě vzrostl nebývalý počet obyvatelstva a bohatství všude a všude větším se jevilo. Když pak po smrti Karlově ujal se syn jeho Václav IV. panování v Čechách, vydal r. 1409. pověstný dekret kutnohorský a staral se neméně o rozkvět Hory Kutné. Potvrdil i rozmnožil práva a výsady Horníkům do té míry, že žádné jiné město české se nemohlo tolika právy honositi. Žel, že po té brzo vypukly války husitské, ke škodě města i dolů kutnohorských, neboť horníci, většinou Němci, postavili se proti straně české, bojujíce ve spolku s největším českého národa nepřitelem Zikmundem, uherským králem, jehož vojsko dopouštělo se na lidu vyznání husitského, čili „pod obojí“ hrozných ukrutností.

Ba tak daleko to došlo, že žoldáci Zikmundovi z návodu Mikše Divůčka z Jemništ, Petra Konopištského a biskupa Litomyšlského chytali ubohý lid pod obojí a metalí jej za živa do šachet, dávajíce si platiti za obyčejného člověka po jedné, za kněze po pěti kopách grošů. (Viz Palacký XII. knihu při roce 1419.)

Oběti tyto vmetány v šachty sv. Martinské v „Mišpulkách“, za bývalou kouřimskou branou. (Mohyla na pamět těchto »*Božích bojovníků r. 1421.*« nasypána na vrších kaňkovských Rudolfem hrabětem z Chotků.)

Žižka dověděv se o těchto ukrutnostech pospíchal r. 1421. do Hory, aby zpupné Němce ztrestal. Horníci chopili se zbraní a vytáhli až ke Kolínu. Vidouce ohromnou přesilu, rychle vrátili se zase do města a vyslali posly do tábora vojska českého s prosbou, „aby Hory, tohoto klenotu české koruny, nekazili a Horníkům milost učinili.“ I bylo jim uloženo, aby v slavném průvodu z města vyšli

a pokorně za odpuštění prosili. Vyšli tedy slavnostně až ke klášteru sedleckému českým vojskům vstříc a pokleknuvše na kolena prosili za odpuštění. „Ale slibu nedostáli!“ —

Již o vánocích toho roku vydali Horu Zikmundovi a Žižkovi bylo ustoupiti zpět ke Kolínu. Za to však Žižka se brzo na Horských Němcích pomstil. O třech králích r. 1422. vtrhl opět vítězně do Hory, zajaté ženy, panny, děti a starce vysvobodil, vojsko Zikmundovo porazil a až k Habrům je pronásledoval. Pražané pak zůstali v držení Hory Kutné.

V té době raženy zde groše s nápisem: „**Gross lidu českého pro slowo Boží bogujcjh.**“ —

Svornost Táborů s Pražany netrvala však dlouho; řevnivostí bylo jí ustoupiti, a tato řešena byla krutou sečí 7. dne m. června 1424. u Malešova, na prospěch sice vojsk Žižkových, ale v neprospěch českého národa, neboť národ čím dále tím více slábl a hmotně hynul. Ještě téhož dne udeřil Žižka na Horu Kutnou, města dobyl, po druhé vypálil a farní osadu Pněvice na Rovni i s krásnými chrámy sv. Václava a sv. Michala do základů vyvrátil.

V nešťastné bitvě — Čechů s Čechy — u Lipan (1434.) stáli Horníci na straně Táborův. Vítězné hvězdy obou stran padaly jedna za druhou. Padl Prokop Veliký, Prokop Malý mimo jiné přední hejtmany a kněze a z bojovníků, kteří byli několik let nepřemožitelní a hrůzou celé Evropy, zůstalo na Lipanských polích ležeti přes 13 tisíc. Leč jen Čech Čecha přemohl, pokořil a podmanil. Smutně vypadala tehdy vlast naše milená! — Vesnice zpustošeny, města zanedbána, místo hradů a vysokých chrámů týčily se k obloze ssutiny a dýmem očazené zdi strašily mimojdoucí. Nikdy před tím nebyla naše vlast tak krutě pohubena! —

V této době stal se Zikmund králem českým, a když konečně r. 1436. učiněn mezi ním a národem českým smír, dal tento král obyvatelstvu kutnohorskému majestátem svým z r. 1437. ten outerý před sv. Benediktem mezi starými i nově usedlými toto narovnání: „Také chceme, aby „werk grossový“ nebo peněžný dělán byl pro potřeby těch hor, a firduňk a štoury aby každý týden byly dávány, tak jakož se Nám i minemistrovi zdáti bude. Též pregéře, mincře, prenáry a jiné k lunům a právům navracujeme, kteráž na Vlašském Dvoře měli jsú a mají a budú míti. A všecy platy a zboží jich i jiných Horníkáv, kromě toho, co svrchu psáno stojí, propouštíme a jim mocí dotčenou dáváme tímto listem a tvrdíme, buďto na světských nebo duchovních, kteréz jsú měli na zemi nebo na

městech okolních, a též i platy i zboží, které jsou jich kostelům neb špitálu slušely, všechny jim navracujem, chtěje toho všeho, co se svrchu píše, radni a nápomocni býti jakožto král a pán jich milostivý vší snažností.*)

Z toho patrně, jak ceněna byla Hora Kutná českými králi. A není se čemu diviti, vždyť byla to jejich nevyčerpatelná studnice příjmův, a bylo-li více potřeba, nežli studnice vydávala, zakládali měšťtěnínové ze svých studánek penězi, mnoho půjčovali, ba i komoře královské mnoho darovali. Za tohoto krále dolování pokleslo velice a královské důchody byly velmi skrovné.

Za to však Jiří Poděbradský, nejšlechtetnější král český (1458.—1471.) i Vladislav Jagellonec, král na sněmu Kutnohorském r. 1471. zvolený, (1471.—1516.) starali se, aby Hora Kutná se zvelebovala a zkvétala, ale veškerá námaha zůstala již marnou. Doly kutnohorské bývalé slávy nedosáhly a obyvatelstvo dřívějšího bohatství se nedomohlo.

V době pozdější žili zde dva biskupové, August Sanktuarienský a Filip Sidonský. (1489.)

Král Vladislav dlel skoro stále i se svou družinou na Horách Kutných. Místnosti Vlašského Dvora proto nestačily a král kázal je rozšířiti a také po královsku upravit. Bohatí měšťtěnínové nechťce zůstati pozadu, upravovali sobě také své příbytky, nebo stavěli nové nádherné domy. *A právě doba Vladislavova zůstavila Horám Kutným po sobě stopy neúmorné práce a stkvělé památky ryze české vyspělosti kulturní.* Řemesla kvetla a umění dosáhlo nejvyššího stupně dokonalosti. Důkazy toho jsou u nás dosud zachovány. Přečasný pomník doby té stojí jako perla ve věnci těch památek nad Vrehlicí. — Jest to velechrám sv. P. Barbory. —

Koncem XV. stol. klesalo dolování stále a stále, a když Ferdinand I. krutě Horu pokutovav pro odboj spolu s jinými městy českými a zbavil ji téměř veškerých privilegií a práv, tu tisíce horníkův opouštělo Horu, aby sobě nový domov vyhledalo.

Za panování Maxmiliána II. (1564.—1576.) a Rudolfa II. (1576.—1611.) poklesly Hory na dobro, a nebude zajisté nezajímavo, uvedu-li slova očitého svědka doby té, — Mikuláše Dačického z Heslova, kterýž praví:

„V těchto časech děje se takové šejdířství na kvercích J. M. Cís., a to činí hlavně Němci — cizozemci, — kteří nejen že šmelco-

*) Archiv městský chová z doby té mnoho a důležitých pramenů dějepisných.

vání rud a kyzův horních na užitek poloviční s J. M. Cís. mají, ale při horách těchto nikdy slejcháno a dolováno nebylo, aby nájemník s pánem svým ve vlastní věci rovný díl a spolek měl, a ještě k tomu téhodní peněžitý poplatek 8 tolarů z mince J. Mti. dáván byl.

I šmelcují Němci, dokud mohou, a když to došmelcovali, užitek seberou a odpuštění vzavše od toho, přeč se berou. Takové šejdřství, jemuž khunšt říkají, žádnému by Čechu nepostačilo a pasírováno nebylo nikoliv.“ —

Naříká na časy Ferdinanda I., Maxmiliana II. a Rudolfa II., že ani jediné kopy z hor „aužitku“ přivedeno nebylo, a ulehčuje sobě touto básničkou:

„Hora Kutná jest zajisté
všech poběhlcův stanoviště,
kteříž berou, kradou čistě
chtíc vládnout na každém místě,
když se pak dosti naberou
odtad se zase odberou,
z toho své rozkoše jmají
a Čechuom se posmívají.“

A končí své naříkání takto:

„Ty hory jsou již podobné k veliké, nákladné kuchyni, kdež bejvá mnoho kuchařův, a ti na náklad svého pána vaří, pekou, smaží etc. A co tak navaří, napekou, nastrojí, to vše sami sežerou, pánu pak a nákladníku ani vejsluhy nepodají a mnohé o všecko připraví. K tomu takovým kuchařům se musí hodně zaplatiti. Tak na těch horách, co se kterého týhodne stříbra a z toho peněz nadělá, to sotva na auředníky, písaře, kunštře, hutmistry, daremní komisaře, darmochleby provisorní postačuje a ty hory hynouti nepřestávají.“

Po té dostavila se osudná bitva bělohorská. Primator kutnohorský, Jan Šultys z Felsdorfu, jeden ze třiceti direktorů země České, jat a také dne 21. m. června 1621. na staroměstském náměstí stat.

Tělo jeho pochováno v kostelíčku sv. Jana nad Lhotou u Čáslavi a hlava vyvěšena na bránu kolínskou a tam jako na posměch visela plných sto let. Městu byly veškery statky skonfiskovány a tak zvaná „protireformace“ slavila vítězství. A náčelníkem té akce protireformační byl *Vilém Vřesovec*, nejvyšší mincmistr království Českého a úhlavní nepřítel a škůdce národa našeho. Pod trestem smrti zakázal nyní kněžím vykonávati bohoslužby dle řádů pod obojí a nařídil jim, aby přestoupili na víru katolickou. Zle a krutě pak na Horách hospodařil!

Statky městu skonfiskované — a bylo jich hodně — daroval císař Ferdinand II. jezuitům, kteří r. 1626. do města se přistěhovali a nádherný klášter při velechramě sv. P. Barbory založili a vystavěli.

Následovalo po té všeobecné obracení na víru katolickou s takovou krutou přísností, že nejpřednější a bohatí měšťtínové dostali po dvaceti mušketýrech do domu, aby je živili dotud, dokud se neprokáží cedulkou zpovědníkovou. Toť bylo příčinou, že sta a sta rodin z města a z vlasti se vystěhovalo!

Válka třicetiletá dílo zkázy v Hoře Kutné dovršila. Doly přestaly vydávati bohaté na stříbro rudy a obyvatelstvo, které tu zbylo, upadlo v největší chudobu. Vedle toho drancovali ještě r. 1631. Sasíci a 1639. Švédové Horu, a co zde zanechali, dali za oběť plamenům. Nejinak se vedlo městu r. 1644. a 1646.

Teprve po míru westfálském r. 1648. počalo se opět obyvatelstvo trochu zotavovati. Žili tu tenkrát znamenití mistři řemeslní a ruch stavitelský nad obyčej se rozvinul. Za doby války pruské (1742.) a za války francouzské mělo město velice mnoho ztráty na jmění; mimo to i nakažlivé nemoci, které sem vojsko přineslo, byly též příčinou, že obyvatelstva opět hojně ubylo. (Za veřejné nemocnice upraveny byly: klášter jezuitský, Vlašský Dvůr a některé školy.)

Když r. 1773. zrušen řád jezuitský, zrušeno i jejich gymnasium, klášter přeměněn ve školu vojenskou a Hrádek (gymnasium jezuitské) v hlavní školu.

A nešťastné již město stihla roku 1770. hrozná pohroma. Vypukl totiž zhoubný požár a strávil mnohá vzácná a drahá díla světových umělců, jako byli: Petr Brandl, Raab, Supper, Willman, Škréta, Ptáček, Klabal, Réni, mistr Jakub a j. v.

I aby byla míra bídy dovršena, sprovodil se světa ještě zhoubnější požár r. 1823. vypuklý vše to, co po prvním zbylo, a tak město přivedeno takřka na pokraj záhuby. Všichni bohatí dříve měšťtínové živili se nyní skoro jen prací ná dennickou.

Konečně nadešel rok spásy — r. 1848. — Od té doby — doby volnosti a svobody — počínala se Hora poněkud vzmáhati a v letech šedesátých vrácena při všeobecném probuzení národa opět cele národu českému; vždyť do té doby byla skoro úplně německá — následek to ještě všeobecného úpadku národa po válce třicetileté.

Dejž Bůh, aby na dále ku prospěchu a slávě českého národa město naše se zvelebovalo, mohutnělo, rostlo a obyvatelstvu kýžený blahobyt byl údělem.

* * *

Jako každé město má různé pověsti o založení svém, tak zejména města hornická vynikají nejednou zajímavou pověstí.

I o naší královské Hoře jsou různé pověsti. První a nejstarší zní:

Když kněžna Libuše na svém zlatém stolci na posvátném Vyšehradě sedávala a o budoucnosti svého knížectví přemýšlela, předpověděla i založení města našeho těmito slovy:

»Vidím horu tříhřbetou, ana stříbra vydává hojnost; ale že hora ta tři hřbety má, třikráte stříbro vzejde a třikráte zase sejde.« —

A tyto tři hřbety zmíněné hory jsou: Kaňk, Sukov, Kuklík.

Druhá neméně zajímavá pověst vypravuje: „Roku 1237. vyšel sobě jistý mnich jménem Antoň z kláštera sedleckého do blízkých lesů procházkou. Došed místa, na kterém se nyní kostelík Všech Svatých rozkládá, odpočinul si v libém stínu košatých stromů a — usnul.

Procitnuv, spatřil před sebou tři pruty stříbrné, kteréž jakoby ze země byly vyrostly. Pokleknuv na kolena vroucně se pomodlil, a poděkoval Bohu, že mu dopřál naléztí takového bohatství.

Přikryv tyto stříbrné pruty svojí kutnou odešel, aby mnichům, bratřím svým, oznámil vzácný a bohatý nález svůj.“

Skutečné bohatství, kteréž z lůna matky země zde se dobývalo, bylo příčinou, že se tu počali Horníci osazovati a místo, kteréž v krátce vzrostlo, nazvali Horou a později Horou Kutnou nebo Hory Kutné a to prý tak dle kutny mnichovy.

Avšak Pavel Stránský lépe odůvodňuje název Hory Kutné. On totiž praví: „Slovo Kutná jest odvozeno od slova kutati, t. j. v zemi hrabati.“ Toto odvození jest naprosto správné, ač Kořínek ovšem rád by byl odůvodnil jméno Hory Kutné od kutny mnichovy.

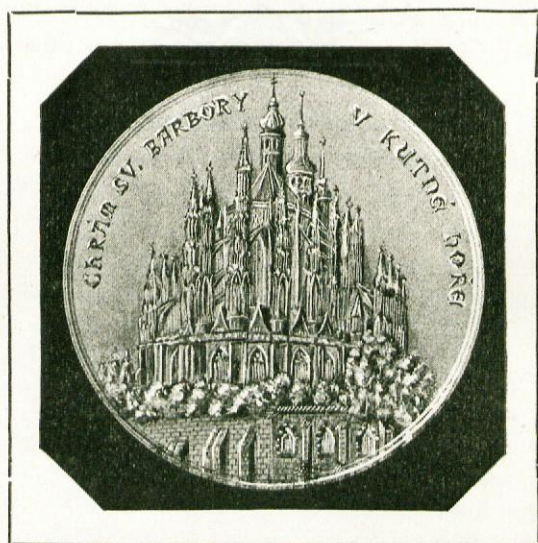
V málo letech pak vzrostla Hora v město velké, bohaté a nadané různými privilegii, výsadami a právy. Toto veliké bohatství učinilo Horu prvním městem po Praze, toto nesmírné bohatství bylo příčinou, že město naše při plném rozkvětu čítalo přes 40.000 duší a konečně bylo též příčinou, že tu zanechány mnohé vzácné poklady umění výtvarných, zejména stavitelského, malířského a řezbářského.

Kdož zavítáš do staroslavných Hor Kutných, neváhej seznámiti se s těmito dýmanty království Českého, neváhej vykonati pouf po památkách kutnohorských, abys, prohlédna je, říci mohl: „Viděl jsem Horu Kutnou i ty její svědky staré české slávy, viděl jsem ona místa, kde boží bojovníci do šachet metáni byli a vzpomněl jsem si také na ony doby, kdy slavní králové čeští zde bydleli mezi svými věrnými Horníky, kdy procházeli se těmi místy, kde bohatství velké z útrob zemských prýštilo, vzpomněl jsem na ony slavnosti a radovánky, které Horníky na počest milých králů Českých pořádány byly, ba vmyslil jsem se i v ony doby, kdy hlučné sněmy české zde se konaly a kdy mistr Jan vroucí slova ku shromáždění pronášel, aby Čechům ve vlastním domově již jednou král Václav IV. učinil po právu.“ —

Nuž tedy s chutí jdi a viz i ty, milý čtenáři!

Čestná odměna král. hor. města Hory Kutné věnovaná „Československé výstavě Národopisné“ r. 1895. v Praze.

Práce mistra Neubergra k popudu rodáka Kutnohorského P. T. pana Jana Müllera, vládního rady a vrchního ředitele cis. mincovny ve Vídni.

Rádi tuto opravdu mistrovskou práci v díle svém uveřejňujeme.

A. F. Z.

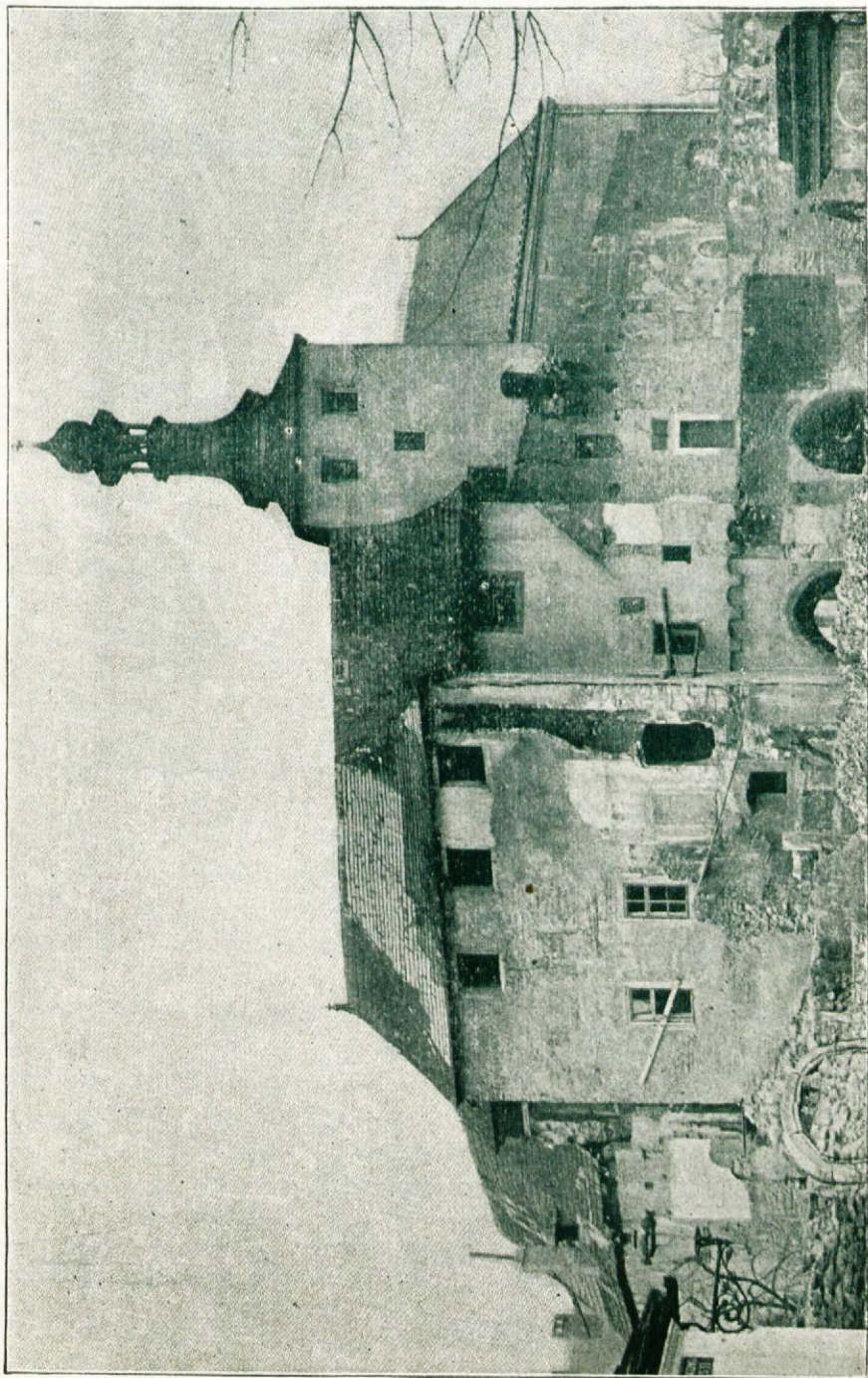
III.

VLAŠSKÝ DVŮR.

Historický výklad proslovený autorem spisu tohoto v nádvoří
»Vlašského Dvora« 9. dne měs. srpna 1897. k účastníkům
sjezdu učitelského.

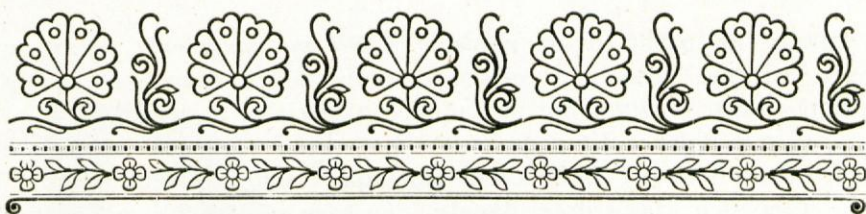

Pohled na starobylý Vlašský Dvůr.

Mezi nej památnější pomníky bývalé slávy král. horního města Hory Kutné náleží bez odporu „Vlašský Dvůr.“

Tento starý a ctihodný svědek veliké minulosti našeho města doznal v posledním čase veliké proměny a proto nebude zajisté nezajímavé seznámiti ctěné posluchače s nejdůležitějšími momenty dějinnými Vlašského Dvora.

Již v XIII. století kutalo se s dobrým výsledkem v celé lesnaté i pahorkaté krajině nad rozsáhlým klášterem sedleckým. I budovali sobě proto nákladníci hor v různých místech svá sídla, která i mnohdy po způsobu tvrzí opevňovali. Tak i král Václav II. vystavěl si na levém břehu Vrchlice, na pěkné planině, skrovný hrádek, který jemu jakožto největšímu nákladníku za sídlo sloužil, kdykoliv na Hory přijel a který na ten čas důkladně opevněn byl.

Když pak koncem XIII. století vydávaly doly kutnohorské ohromné množství stříbra, když horníci počali se již do tisíců počítati, tu vydal Václav II. po srpnu měsíci 1300.*) zvláštní řád práva horního a poručil již začátkem XIV. století vedle svého tenkrát zajisté skrovného hrádku zbudovati zvláštní místnosti k ražení peněz, kteréžto místnosti „mincovnou“ pojmenovali.

Poněvadž však dovedných výrobců mince v Čechách tou dobou nebylo, povolal král »*minciře a přegěře*« až z vlašského města Florencie, a od těch obdržela mincovna i královský hrad jméno „Vlašský Dvůr“, kteréžto jméno až po dnes trvá. Zde razily se tedy první české groše, pro bělost svou „zmrzlíky“ zvané; zde nad báječnými poklady, kteréž ve sklepech dobře uzavřených a pro

*) Viz Palacký »Dějiny« a Dra. Jar. Čelakovského »Městská práva«.

výstrahu na pažbě dveří nápisem »*Noli me tangere*« *) opatřeny byly; zde na Vlašském Dvoře rádi prodlévali ve svých komnatách králové Čechů z užitku hor se radující a poklady tu sčítíce.

A tak stala se Hora druhým sídlem králů Českých a králové byli nuceni Vlašský Dvůr zvětšovati, upravovatí a zvelebovatí.

Čím více užitku doly dávaly, tím více se táhlo sem panstva a malé šlechty, kteráž na Horách Kutných svému dobrodružnému životu plnou měrou se oddala.

Proto stal se Vlašský Dvůr mnohdy dějištěm veselých hodův a radovánek, ba i byl mnohdy svědkem vzpoury horníků, kteří se pozdvihli proti útiskům horních úředníků.

Z dílen minciřů a pregéřů i z dílen ostatních horníků, kterých tu hojně bylo, zazníval po celé dny i noci veselý zpěv junáckých tovaryšův, a když těch zde nebylo, bylo zde vždy hojnost poslů královských a poslů nejvyššího mincmistra, jehož sídlo na Vlašský Dvůr těsně přimykalo. A to bylo příčinou, že zde bylo stále veselo a hlučno.

K tomuto ruchu družily se časté schůze — Horníků nákladníků — kteří radívali se o svých právech a povinnostech ku králi, nebo střežili po čas válek poklady tu nastrádané. Nechybělo proto nikdy veselého života ni radovánek.

Řekl jsem, že Hora Kutná byla sídlem králů Českých. Z té příčiny byly také na Vlašském Dvoře konány sněmy a tehdy stkvěl se Vlašský Dvůr ve vši slávě.

Sněmy byly tu konány r. 1305., 1345., 1409., 1421., 1446., 1471., 1485. a poslední 1510.

Důležitý pro národ náš byl sněm r. 1409., kdy král Václav IV. po stkvělé řeči mistra Jana Husi podepsal zde na Vlašském Dvoře „Kutnohorský dekret,“ jímž se nám Čechům na universitě přisuzují tři hlasy, ostatním národům pak hlas jen jeden. Tím se stalo aspoň jednou národu Českému po právu a pravdě.

Druhým důležitým sněmem byl sněm r. 1421., kdy zde uzavřeno nabídnouti korunu Vitoldovi, knížeti litevskému, z čehož však ke skutku nedošlo.

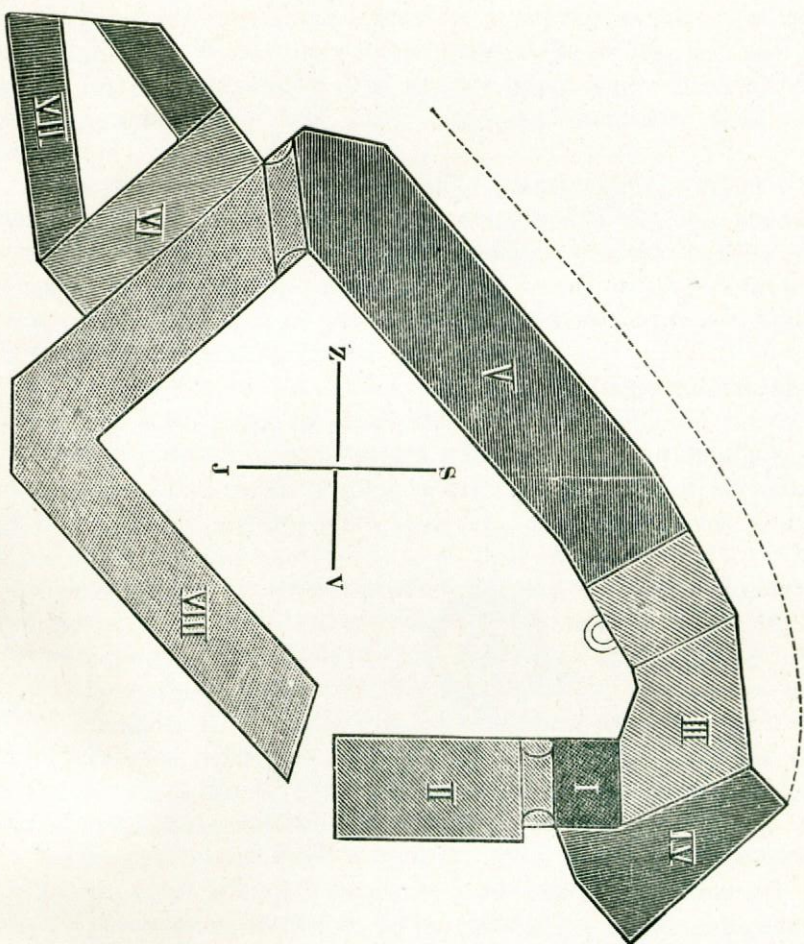
Třetím neméně důležitým sněmem byl sněm r. 1485., kterým prohlášena rovnost ve víře a učiněn konec nesvárům a třenicím náboženským, které národ náš k záhubě byly by přivedly.

Nejhlučnější sněm odbýván však r. 1471., kdy po smrti šlechtného Jiříka z Poděbrad zvolen českými stavby *Vladislav Jagel-*

*) Nedotýkej se mne!

Situační plán starého Vlašského Dvora.
(Přizemí).

- I. Věž z XIII. století a brána první.
 II. Palác z r. 1400.
 III. Byty a kaple hradní. 1490.—1500.
 IV. Novější přístavek.
 V. Horní úřady a arkády r. 1500.
 VI. Horstorferský dům a
 VII. } sídlo nejvyšších mincmistrů.
 VIII. Mincovna z r. 1400. a brána zadní.

lovec českým králem. Sněm tento trval po celý týden. I bylo na Vlašském Dvoře hlučno téhož času velmi; dályť se tu věci veliké.

Za panování Jana Lucemburského a později za panování Otce vlasti, Karla IV., dávaly doly kutnohorské tolik stříbra, že Karel IV. uznal za dobré zřídit zvláštní úřad mince s odpovědným mincmistrem v čele, jemuž později dán titul: „nejvyšší mincmistr království Českého“.

Byla tedy Hora Kutná nejen sídlem královským, nýbrž i pokladnicí království Českého. V tuto dobu spadá asi ona smlouva města Prahy a města Hory Kutné, že měšťan pražský byl zároveň měšťanem kutnohorským a naopak měšťan kutnohorský požíval práv měšťana pražského. To, co jsem pověděl, jest asi stručný a krátký načrtek dějin Vlašského Dvora.

A nyní povím, kterak Vlašský Dvůr znenáhla povstával, až se konečně tak utvářil, jak jej dnes vidíme.

Vlašský Dvůr byl proti městu obehnán valem a hradbou zubovou, vedle které ještě později řetězy taženy byly a skládal se z paláce, jenž byl sídlem králů Českých, dále z mincovny a místnosti úřadu horního.

Z původní stavby, kterou provedl Václav II., zbylo velmi málo, neboť praktické použití vyžadovalo častější změny a přestavby, které zejména za krále Václava IV. a Vladislava II. podnikány byly.

Z nejprvnější a nejstarší doby královského paláce — tedy z doby Václava II. — zachovala se nám až na naše časy věž. Dosahuje tudíž bez mála 600 let stáří. Byla původně opatřena cimbuřím, totiž zubatou zdí. Ve věži této byl také do hradu původní vjezd, kterýž až do dnešního dne zazděný spatřujeme.

Jaké okolí tohoto hrádku tenkrát bylo, určitě říci nemůžeme.

Avšak víme přec s jistotou, že král Václav II. kázal již počátkem XIV. století vystavěti na svahu vedle svého hradu „mincovnu.“

Rozkládala se tedy od paláce ke straně jižní v nádvoří až ke druhé bráně, kteráž v severozápadním úhlu se nacházela.

Václavův palác obsahoval t. zv. *rytířský sál* v prvním poschodí s krásným kasetovým stropem, kterýž až na naše časy, byv nižším stropem zazděn, se zachoval.

A to jest právě ona památná místnost, kde vydán dekret kutnohorský, kde zvolen Vladislav králem Českým a kde i ostatní sněmy české držány byly, ba i kde panská jednota zaražena byla.

Z dob Václava IV. zachovala se opravená mincovna.

Když sněmy tu často konány byly, měl král více místností ku svému pohodlí zapotřebí, proto kázal přistavěti druhé patro pa-

láce, kde byla jeho komnata, o čemž dle krbu tam nalezeného s jistotou souditi lze. On dal také do paláce nový vjezd zříditi a příchod ku komnatám ještě točitými schody zabezpečiti. Na to pak původní vjezd do hradu zazditi poručil.

Poněvadž pak nyní věž nižší byla paláce, zazděno cimbuří, které letošního roku při opravě věže a po otlučení malty zcela dobře viditelno bylo. Zdivo věžní pak zvedli a střechou zakryli.

Jelikož pak věž byla stavěna slohem gotickým, byla zajisté i krytba věže vysoké gotická. Nynější podobu dostala asi později po ohni, který Vlašský Dvůr r. 1585. ztrávil.

Vladislav II. dal postaviti kapli a tak zvaný „rejtál“ = (Rechnungssaal) s pěknými arkádami. Dal vystavěti i dům pro nejvyššího mincmistra až do dnes známý pod jménem „Horstorferský dům,“ který těsně na západní straně na Vlašský Dvůr vedle školy Vysokostelské, nynějšího arciděkanství, přiléhal. A tento král Vladislav II. ze všech králů na Horách Kutných nejradyji prodléval a proto také sídlo své Vlašský Dvůr po královsku upravovati dal. On dal spojití královský palác, točité schody a arkády dřevěnou pavlačí, která až do r. 1892. se zde ovšem ne bez valných oprav nalézala.

Tato pavlač nebyla více obnovena, poněvadž zakrývala hradní kapli — nejmělejší část Dvora Vlašského.

Také arkády byly znovu postaveny v té podobě, jak původně postaveny byly, toliko octly se o 75 cm. výše, aby ostatní utopené místnosti proti chrámu sv. Jakuba prakticky používány býti mohly.

Mincovna, pravil jsem, nalézala se od věže až k zadnímu vjezdu. Jest dnes pěkně napodobena. I byla rozdělena na menší dílny pro jednotlivé mincíře a přegéte.

Tyto dílny zvaly se „lůny“ či „šmitny.“ Každý lůn byl pro sebe kryt zvláštní střechou na způsob kapliček. Schodiště do kancelářů napodobuje — ovšem v prvém patře teprv — takovou stříšku jednotlivých lůn. Na pažbě dveří viděti jest malé, mezi okny větší erby či znaky; jsou to znaky měst a zemí, kterými Čeští králové, zvláště Václav a Vladislav, vládli.

V lůnech obráběl se kov až na hotový bělostkvoucí peníz.

Sem na Vlašský Dvůr byl kov přivezen v kusech. Kusy podobající se štěpině dřeva dostali do rukou *prenýři* a ti v prenárnách stříbro čistili a odevzdali je *kysířům*, kteří je do železných barchánů či kadlubů na pruty slévali.

Z těchto prutů, kterým cány říkali, řezali *mincíři* kratší kousky zvané *farfule*, z nichž lesklé plíšky bily.

Tyto plíšky dostali *zmitaři* a ti je ve výhni na „šafli“ zmítali, aby měkkými se staly; načež je *klopířům* odevzdali a ti jim kulaté podoby dávali.

Nepodařené kusy *hejíci* vraceli *kysířům* a podařené kulaté plíšky rovnali *štosíři* a odváděli *lorýřům*. Lorýři je vyvařovali — bílili.

Konečně vyvařený a vybílený kov dostal se do rukou *pregéřů*, kteří jemu *ráz* dávali — je *pregovali*. Odtud jako hotová mince ukládána do urburu královské.

Pokladna královská nalézala se pod kaplí sv. Václava a Ladislava a tam při opravě nalezeny dvěře, na jejichžto pažbě jest korunované a nápis „Noli me tangere.“

Dvěře tyto pocházejí z dob Vladislava krále a sice z doby nejvyššího mincmistra Bohuslava Kostky z Postupic, kterýž v úřad ten r. 1502. uveden byl a jehož znak, hrábě, také se na pažbě nachází.

Celá mincovna byla snad k vůli bezpečnosti uličkou od paláce oddělena. V ní dnešního dne jest schodiště do rytířského sálu a úřadoven městských.

Touto uličkou mohlo se také bezpochyby vjeti do mincovny čtvrtým vjezdem, který r. 1896. v hradbě Vlašského Dvora úplně zazděný nalezen byl. Do té doby neměl o něm nikdo ani tušení.

Střecha nad schodištěm značí nám, jak jsem již pravil, jeden lůn či šmitnu, ovšem s tím rozdílem, že šmitny byly přízemkem.

Když pak r. 1585. Vlašský Dvůr vyhořel, byl palác kryt jen pouhým krovem a věž dostala asi tenkrát nynější svou podobu. Při opravě r. 1897. vykonané byla jí tato tvárnost ponechána, ač bychom rádi byli viděli střechu gotickou aneb cimbuří původní, kteréž by Vlašskému Dvoru bylo zajisté starobylý ráz lépe dodávalo.

Touž dobou sneseny byly asi sedlové střechy s celé mincovny a postaveno nad ní nevkusné patro ku potřebám horního úřadu.

Roku 1622. vyhořelo severozápadní křídlo Vlašského Dvora a upraveno pro horní úřady velmi nuzně, a poněvadž místnosti úřadům nestačily, zbořili hradbu i baštu hradební, která se v čele severovýchodního křídla nalézala, a přistavěli ještě zcela nevkusnou budovu za místnosti úřadní.

Přístavek tento zbořen před čtyřmi léty a nebude obnoven, poněvadž jím Vlašský Dvůr jen zohyzděn byl.

Při odkopávání terainu pro park, který před Vlašským Dvorem

založen bude, našly se základy šestihranné bašty hradební. Toť jsou nepopíratelně zbytky hradeb Václava II.

Když pak v druhé polovici XVI. století Hora tolik bohatství nedávala, přestala býti sídlem králů Českých a byla pouze sídlem nejvyššího mincmistra a když úřad ten do Prahy přenesen, zůstal Vlašský Dvůr státní mincovnou a sídlem horních úřadů pro všecky země koruny sv. Václavské.

Hory kutnohorské stále klesaly v užitecích svých, tak že r. 1726. i mincovna zrušena a do Prahy převežena. Vlašský Dvůr sloužil pak jen za místnosti horním úřadům.

Od té doby zapomínalo se na Vlašský Dvůr docela a poněvadž sloužil jen účelům nahodilým, hynul rok od roku skoro až ke zřícenině.

Celý hrad činil na příchozího dojem nejbídnější chatrče, nikoliv královského paláce. Nikde skoro již nebylo schodův, ani stropů, nebylo příček, ani podlah, nebylo oken, ani dveří a vše hrozilo spadnutím.

Mohl-li tak zůstatí Vlašský Dvůr, každý soudný člověk uzná sám. A tak jak byl mohl se líbiti jen poetům, malířům a turistům, kteří si libují ve zříceninách, čím větší v nich je spousta, ale historikovi, jemuž jde o zachování tak vzácné památky, dokonce líbiti se nemohl.

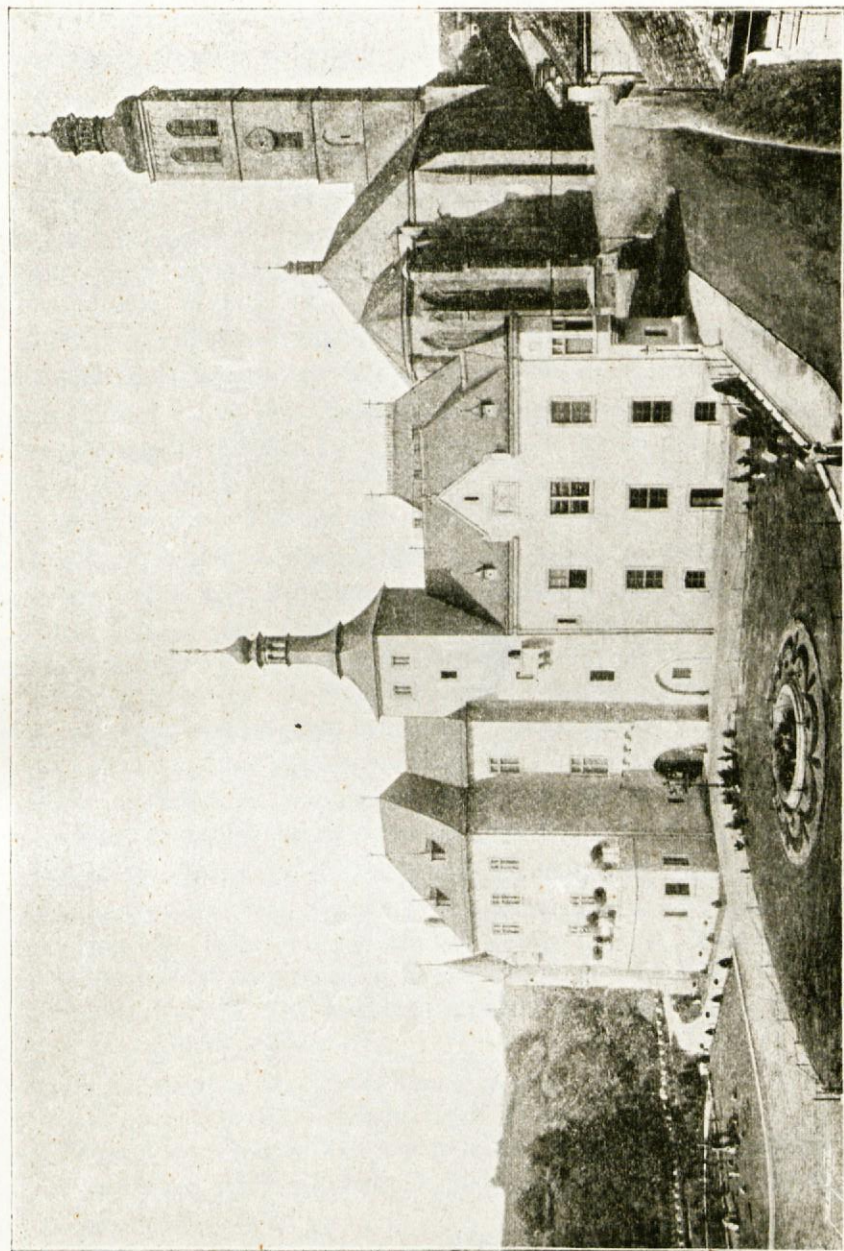
A v tak zbědovaném stavu přepustila vláda Vlašský Dvůr obci kutnohorské za „**maličkosť**“ (!) 30.000 zl. a to proto, že obec kutnohorská chtěla Vlašský Dvůr použití na prospěch veškerého školství kutnohorského.

Sluší ještě připamatovati, že v době naprosté nevšímavosti k této starobylé památce rozprodán byl aerárem též horní archiv a málo co jen bylo z něho zachráněno.

Po dvanácti letech pilného šetření a komisionelního řízení mohla konečně obec naše přistoupiti ku obnově Vlašského Dvora — ovšem se změněným programem — totiž ustoupila od myšlenky té soustřediti zde veškeré školství. Náklad na opravu Vlašského Dvora bude vyžadovati bez mála 300.000 zl. Restauraci provádí obec, a dozor vede stavbyvedoucí sv. Panny Barbory, p. vrchní inženýr Lábler a jest mi veřejně vyznati ku cti města našeho i ku cti stavbyvedoucího, že se zachovává a šetří mnohdy až úzkostlivě veškerý starý a malebný ráz Vlašského Dvora.

Vše, co jen na umělecko-historickou cenu poněkud ukazovalo, to bylo zachováno v původním stavu a původní podobě a je tedy pláč novinářský některých diletantů zcela nepodstatný, křičí-li do

Pohled na restaurovaný Vlašský Dvůr.

světa, že v Hoře Kutné děje se na opravách našich starých památek barbarství a my že jsme Vandalové a podobně.

Takovými frázemi se pranic nenapraví, ba naopak spíše se dobré věci ještě uškodí.

Vlašský Dvůr byl na spadnutí a neměl-li docela sklesnouti v rum, pak musel býti restaurován.

Že restaurace vnitř i zevnitř Vlašského Dvora se podařila, nikdo nesmí popírati; také ale nesmí nikdo nařikati pro nějaký jeřáb, který byl z točitých schodů proto stržen, aby schodiště mohlo býti před rozpadnutím zachráněno.

Vnější restaurace a rozdělení místností podařilo se potud, pokud mohla ku praktické potřebě zřízena býti.

Kde ovšem z různých »kumbálků« utvořeny měly býti důstojnější místnosti, tam rozdělení staré k ničemu se nehodící vzalo za své.

Takové místnosti byly již stokrátě představovány a neměly žádné historické ceny a proto jich není co litovati.

Oba sály, kaple, arkády, lůny, věž, točité schody atd. tyť měly svou historii a ty jsou také zcela originelně zachovány.

Vlašský Dvůr jest již hotov v celé své části. Část severní a západní věnována dívčím školám obecným i měšťanským již před třemi roky, a letos jest dohotovena část východní a jižní a bude odevzdána ku potřebě městské radnice a ostatním městským úřadům.

Tím jaksi původní snesení, že sem má býti umístěno veškeré školství, se pozměnilo a sice ve prospěch školství, poněvadž velké nakupení škol na jedině místo bylo by skutečně nepraktické.

Tam tedy, kde Čeští králové bydleli, tam, kde první české groše se razily, tam, kde Horníci buď svých práv hájili, nebo se o horách radívali, nebo bouřné schůze konávali, tam, kde české sněmy držány byly, tam zasedne nyní — zastupitelství královského horního města Hory Kutné, aby tuto staroslavnou obec řídilo, spravovalo a spravedlivě vedlo.

Zastupitelstvo města Hory Kutné v dějinách vlasti tak proslulého a slavného, majíc v paměti tento význam města jím spravovaného, zajisté ve všem konání svém řídití se bude dle nápisu na bronzové desce ze staré radnice z r. 1595. zachované, kteráž dosud zdobí zasedací síň radní.

Vylíčiv stručně, ba velmi stručně dějiny a postup staveb Vlašského Dvora, nemám žádného jiného přání, leč aby se ještě zdařila restaurace kaple sv. Václavské, kteráž je vrcholem umělecké památky

tohoto královského hradu. Pak může obec kutnohorská se svým starostou panem J. Macháčkem v čele směle říci: *»Dokonáno jest dílo veliké, které stálo ohromných obětí, ale těmi daleko není vyvážena ona veliká historie Vlašského Dvora, již ničím zaplatiti nelze.«*

A my pak Kutnohořané a s námi celý národ Český s hrdostí můžeme pohlížeti na památnou budovu, s níž těsně souvisí veliká část historie zemí koruny svatováclavské a můžeme provolati „Vlašský Dvůr jsme si sami zachovali a dejž Bůh, aby přinesl staroslavné Hoře novou čest i slávu a šťastnější budoucnost.“

Této pak blahé a šťastnější budoucnosti přináším vřelý starohorský pozdrav: „Zdař Bůh!“ —

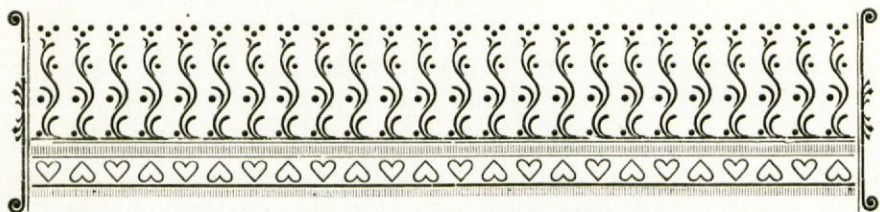

IV.

V CHRÁMU SV. BARBORSKÉM.

Jako zkamenělá báje, jako zjev z jiného světa, jako zlatý hrad z pohádky jest velechrám sv. P. Barbory, velechrám bez odporu jediný z nejkrásnějších nejen po stránce architektonické, ale i polohou svou.

Není Čecha — ano ani cizince uvědomělého, vzdělaného, který by, spatřiv velechrám tento, nebyl dojat a uchvácen jeho krásou.

Svatyně ta, jejíž nynější podoba vybudována v době dějinné periody v Hoře Kutné, *ryze české*, v dobách dlouhého panování krále Vladislava, nástupce šlechtného Jiříka, jest přední památkou starého českého umění stavitelského a — jak směle a také v pravdě potvrditi lze — nemá v celé střední Evropě památky sobě rovné.

Pokochavše se pohledem na vnějšek velechrámu, vstupme do vnitř a sledujme zde některé drahocenné památky na doby naše zachované.

1. Starobylé fresky.

Léta Páně 1877. založen na Horách Kutných některými přátely starožitného umění spolek, kterýž nazván po zakladateli české archeologie, rodáku Kutnohorském — slavném učenci Janu Erazimu *Vocelovi* — sbor archeologický » *Vocel.*«

Sbor tento obral si za účel mimo jiné věnovati zvláštní pozornost velechrámu sv. Barbory a mnohým v něm nalézajícím se památkám.

První myšlenku svou jal se prováděti již r. 1878. »opravou gotických lavic« zbytkem to bývalé slávy a nádhery kostela řečeného.

V tom čase podnikali členové „Vocela“ pilné obchůzky po chrámu sv. Barbory, aby tu poznali památky jeho, i aby kochali se ve věčně krásných a lepých formách umění stavitelského, kteréž tak velkolepě kvetlo v dobách, kdy český stát byl ve výsluní své samostatnosti.

Když pak lavice gotické opraveny a na své místo zase postaveny býti měly, usnesl se sbor „Vocel“, aby západní část jalové zdi, u které lavice stály, nějakým způsobem přiměřeně upravena byla.

K cíli tomu dal vystavěti lešení. Z lešení toho poznáno, že pod kůrem vápenný nátěr prorážejí nějaké staré letopočty a nápisy

Za tou příčinou shlédl A. Materka, člen archeolog. sboru bedlivěji ona místa, seškrábal vápenný nátěr, a hle, zrakům přátel archeologie objevily se znaky Ludvíka a Karla z Řasné a Matěje Lidla z Myslova s letopočty 1562. — znaky to úředníků mince.

Akademický malíř a c. k. professor p. Josef Zeis obnovil znaky ty, které až do vybourání zdobily jalovou zeď Svato-Barborskou.

A znaky tyto byly příčinou, že nalezeny a odkryty pak „fresky“ i v kaplích v ochozu. Když vápno seškrabáno, a obrazy objevily se skoro v původních barvách — ovšem poškozené — působil archeologický sbor po přání všech přátel umění k tomu, aby fresky ty budoucnosti zachovány byly.

Proto předsednictvo sboru archeologického*) požádalo c. k. místodržitelství království Českého, aby vyslalo na Hory komisi, která by vynesla o freskách objevených podrobný soud.

C. k. místodržitelství vyhovělo žádosti „Vocela“ a odeslalo na Hory komisi, skládající se z pánů: c. k. konservatora Fr. Beneše, akademického malíře Jos. Hellicha, professora A. Lhoty, akademického malíře B. Wachsmanna, prof. Viléma Kandlera, vrchního inženýra Scheinera a z Hory Kutné povolalo: předsedu archeolog. sboru presidenta krajského soudu V. Předáka, ředitele Zacha, prof. Zeise, arciděkana P. J. Peřinu, Dr. Auředníčka, městského radu a důchodního Kircheisla.

V neděli 17. dne měsíce listopadu 1878. o 12. hodině sešla se celá komise v chrámu Svato-Barborském. Onemocnělého arciděkana

---

*) Předsedou byl president c. k. krajského soudu V. Předák, místopředsedou Jiří Zach, ředitel, a jednatelem F. A. Slavík, professor c. k. reálných škol.

zastupoval P. Stýblo, kaplan, a předseda „Vocela“ taktéž pro nemoc se nezúčastnil — ba on ani více z lože nepovstal, započatého díla se nedočkal.

Zástupcem vysoké vlády v této komisi byl c. k. okresní hejtman Julius Červenka. Úsudek komise zněl jednomyslně asi takto:*)

„Objevené fresky zdejšího chrámu Páně Svato-Barborského mají velikou cenu jak po stránce archeologické, tak též i umělecké a uvážíme-li, že asi z XV. století pocházejí, vynikají proto nade všecky posud známé obrazy tohoto věku v celém království Českém.

Proto jednomyslně snášíme se, aby tyto *umělecké památky* po zásluze jen obnoveny, nikoliv přemalovány a kde by co scházelo, aby jen doplněny byly. To dovoluujeme sobě veleslavné vládě po zralém uvážení doporučiti s prosbou, aby náležitých kroků učinila ku záchraně a zachování velebné této památky umění českého.“

Čtyři roky po té došlo teprvé k opravě fresek v kapli „Smíškově“, před kterou jest rodinná hrobka Dačických z Heslova. Fresky tyto opravovati počal malíř Petr Meixner, a dokončil je náš Adolf Liebscher r. 1886.

Jaký význam mají fresky tyto, táže se bezděčně obdivovatel?

a) Kaple Smíškova.

Po straně východní spatřujeme nad oltářem „Ukřižování Krista Pána.“ Skupina žen po pravici, mezi nimi lkající Magdalena u paty kříže a omdlévající Matka Páně, kterou sv. Jan podepírá, pak skupina mužů po levici a v pozadí město, dodávají obrazu tomu — nechť díme — dramatického efektu.

Nad „Ukřižováním Kristovým“ zobrazena jest legenda, ve které se zjevuje v oblacích Panna Maria nějakému králi a jeho komonstvu. Po straně levé zříme páva, jako obraz pýchy a nad ním ve výklenku vyobrazen jest některý z apoštolů Páně. (Nově připsáno mu jméno Jakub.) Protější západní stranu zdobí též dva obrazy.

Na horním vidíme klečící ženu dovolávající se spravedlnosti krále sem příjíždějícího. U nohou klečící ženy leží zavražděné děcko. Uprostřed stojí kat s mečem a po boku jeho klečí odsouzenec se zavázanýma očima, očekávaje vykonání ortele.

*) Pravím »asi takto«, protože protokol ten v české Hoře sepsán byl »po německu.«

Na malém obrázku v pozadí vidíme »smíření«; klečí tu rytíř s pannou, kterým král své požehnání dává.

Nepochybně jsou to tytéž osoby, které prve před soudem stály. Pod obrazem tímto jest obraz čtvrtý, na kterémž z paláce nebo chrámu vychází žena zdobená diadémem s četným průvodem žen a bosa kráčí vodou, jdouc na druhý břeh vstříc králi, který ji s celým komonstvem tu očekává.

Na lávce nad potokem, stojí jeden z dvořenínů a usmívavě se na průvod dívá. Pod obrazem tímto velmi pěkně jest vymalován znak Šmíšků z Vrchovišť a pod oknem modlí se jeho rodina t. j. syn Jindřich a manželka Markétka, rozená z Duběnek; sluha rozsvěcuje svíčky.

Husitskými válkami utrpěla stavba kostela Svato-Barborského velice; neboť po mnoho let ani rukou tu nebylo hnuto. Až pak ku konci XV. století započato opět v stavbě. Hlavní zásluhu o to měl Michal z Vrchovišť a také jsa bohatým nákladníkem a rudokupcem velice ku stavbě penězi přispíval, tak asi, jak již i jeho předkové byli činili.

Proto zakoupiv sobě kapli tuto od Jana Hertvíka r. 1485. stal se majetníkem jejím a poručil ji tak opatřiti, »aby se tu česká a chvála dala milému Bohu.« —

I klenutí kaple této vyniká krásnými malbami „al fresco“. Na srovníku vytesán jest jednorozec, znak to rodiny Šmíšků z Vrchovišť, a ve čtyřech polích namalování jsou čtyři anděle (všichni stejně), držíce v rukou kaditelnici. Žel, že to malba zcela nová, poněvadž byl toliko jeden z andělů zachován; z ostatních zbyly jen fragmenty, dle kterých pak obnovil anděle tyto po smrti Maixnerově — Adolf Liebscher.

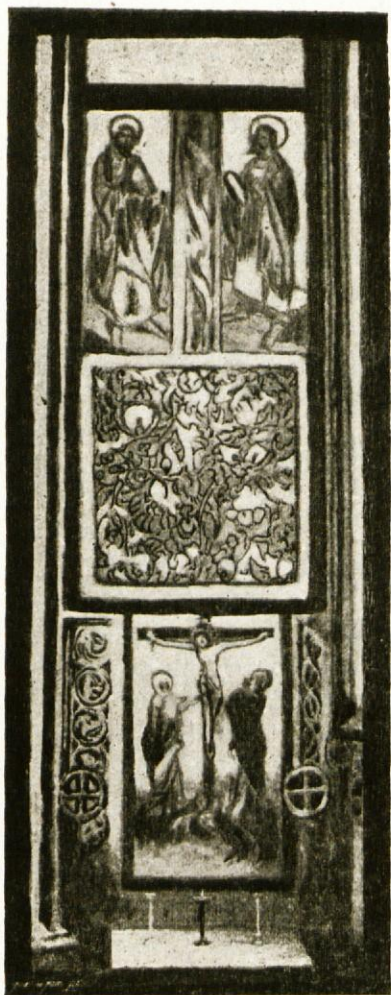
Obrazy po stranách kaple malované mají po mínění „Zprávy Vocela z r. 1879.“ biblický význam, který tu krátce uvádím: „Král Šalamoun měl zlatou, v podobě lilí vyběhající věncem z trnů indických propletenou korunu s nápisem „vítězství lásky.“

Maxeda, královna ze Sáby, navštívivši jednou krále Šalamouna, tázala se ho, co by podivná koruna tato znamenala. Šalamoun jí odpověděl: „Lilie znamenají bohabojnou Pannu, která na svět porodí krále králův, jenž bude svět tak milovati, že život svůj vlastní položí za něj a místo zlaté koruny trnovou nositi bude; on tedy počíná ctíti toto vítězství lásky Spasitelovy.“ —

Tento děj zobrazen jest na obraze spodním v západní části, kdežto protějším obrazem na straně východní, totiž „Ukřižování

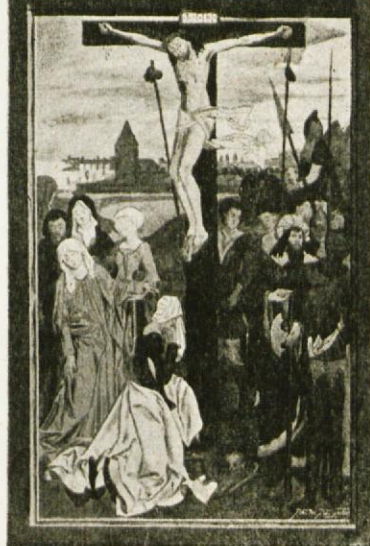
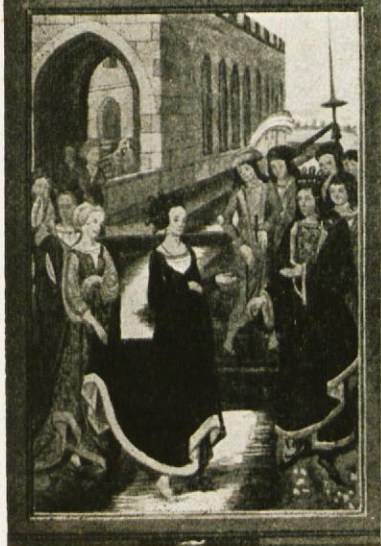

Fresky kaple hašpléřské.

Fresky kaple Smíškovy.

Páně“ s trnovou korunou, označující toto proroctví smrti Kristovou, se již potvrzuje.

Oba horní obrazy zdají se býti vzaty ze života svat. Zikmunda. Zikmund, král burgundský, měl dceru krále vlašského Theodoriku Amalbergu za manželku, která mu zemřela, a on se po smrti její po druhé oženil. Od té doby vznikly v jeho jindy tiché domácnosti veliké různice a nevole.

Zikmund konečně nástrahami různými druhou manželkou sveden, dal nevinného vlastního syna svého r. 522. ve spaní zardousiti. Brzo po té počal Zikmund pykati hanebného činu svého a činil přísné pokání. Odložil pýchu (páv ji vyznamenává) a korunu, vroucně sobě žádaje, aby ho Bůh trestal podle dobrolíbezné vůle své; po smrti pak, aby ho vzal na milost. Nejvíce si však přál, aby pro víru a Boha sešel smrti mučennickou. A to se mu vyplnilo. Když totiž vedl bitvu s králem Franckým, byl r. 524. i s manželkou svou a syny zajat a na rozkaz krále Chlodoméra mučen, odpraven a mrtvoly jejich do studně uvrženy.

Oba tyto výjevy na vrchních obrazech se spatřují; na západním pak již i smrt jednoho a prosba matky za druhého. Potud zpráva „Vocela“ r. 1879.“

Avšak professor Braniš a c. k. konservator, ve svém díle „Dějiny umění“ na str. 160. II. různí se s náhledem tímto a praví o vrchních obrazech této kaple takto: „Nad tímto obrazem je druhý obraz, představující císařský palác, na jehož pavlánu Sibylla klečícímu císaři Augustovi ukazuje Pannu Marii v oblacích se zjevující . . . Na protější stěně zobrazeno jest t. zv. „Justitia Trajani,“ znázorňující téhož císaře, kterak prý na smrt odsoudil svého syna, kterýž jistě vdově děcko zavraždil, ale na přimluvu této vdovy opět jej přijal na milost a s ní ho zasnoubil.“ — Oba tyto náhledy bez komentáře podávám.

Malby provedeny jsou čárkovaně „al fresco“ v nejjemnějších niansích; kresba v kontuře je výborná, skupiny osob výtečně srovnány, krajinomalba je slušná a architektura slohem gotickým mistrně provedena.

Na straně východní jest oltářní mensa z vápencových lomů Třebonínských slušně provedena, a na mense té stojí vzácný, skládací oltář, o němž později promluveno bude.

b) Kaple hašpléřská.

V sousední kapli zvané sv. Václavské byla freska již několik roků seškrabána, a práce tato svědčila taktéž o nevšední výzdobě kaple té, ač mi říci jest, že daleko v umělosti za freskami kaple Smíškovy pokulhává.

Zeď každé strany rozdělena jest ve tři díly. Na straně východní nad oltářem v pravém dílu jako v kapli předešlé namalováno „Ukřižování Páně.“ Pod křížem ukřižovaného stojí s rukama sepjatýma Matka Boží a na straně protější miláček Páně — sv. Jan. Ve výši rukou Kristových rozkládá se v pozadí krajina Jerusalemská. Druhý díl vyplněn jest velikým kobercem v zelených barvách provedeným. Třetí díl rozpučen jest gotickým ornamentem, po jehož boku stojí v bohatých rouchách dvě velikých postav v plném mužském věku. Prvá značí apoštola Jakuba ml., druhá apoštola Pavla.

Na zdi strany západní, kteráž opět ve tři díly se dělí, vidíme v prvním dílu jako v kapli Smíškově výklenek, do něhož se nádobí bohoslužebné ukládalo.

Po obou stranách výklenku vidíme dvě postavy hornické. Jest to nákladník a rudokupec. Prvý, mna si ruce, raduje se z dobrého prodeje, druhý bedlivě koupí svou do knížky zapisuje. Kolem obrazů těchto nalézá se arkatura, t. j. mělké, ale bohaté výklenky gotické, jimiž prázdná zeď byla vyplněna.

Střední část vyplňuje na ploše fialové starý znak Kutnohorský s korunovaným monogramem W, což značí krále Vladislava II. Vedle tohoto znaku stojí rovněž na půdě fialové dva horníci ve slavnostních „perkytlích“ a „kápích“ skvostně vyšíváných, z nichž každý rukou jednou drží znak za písmeno W, druhou pak štít. Prvý se znakem havířským (šlígle a permlice) a druhý se znakem hašpléřským (rumpál.) Nad královským monogramem lze dobře čísti vedle koruny v levo:

„**Wiwat**,“ v pravo „**Wladislaus**.“

Na poli hořejším, zobrazeno umučení sv. Kateřiny, klečící před lámacím kolem, do něhož právě blesk uhodil. Vedle ní stojí kat se psem.

Kateřina z Alexandrie vším důrazem hájila před strašným pronásledovatelem císařem Maximinem víru Kristovu a vytýkala mu před mnoha učenci nespravedlivost a hnusnou surovost, s jakou proti náboženství Kristovu vystupuje. Císař rozhorčen řečí tou, káže

ji přivázati na kolo. V tom okamžiku, kdy se kolo otáčeti mělo, udeřil blesk do stroje, pacholky katovy pobil, provazy rozerval a tak Kateřinu z mučení vysvobodil.

Tento děj znamená nám nejvyšší část západního obrazu. Mladistvá, sotva dvacet roků stará Kateřina z Alexandrie klečí ozářena, a s rukama sepjatýma pohlíží k nebesům.

Před ní v troskách stroje lámacího a kola leží pochopové, kteří Kateřině muka strojiti měli.

Pod oknem této kaple vidíme na východní straně dívku, která muži podává mšešec, na straně západní a uprostřed pak práci horníků v dole.

Klenba kaple této byla také „al fresco“ vyzdobena, ale toliko dvě postavy ženské se zachovaly a daly se opravit. Znamenají moudré a nemoudré panny. Malba v celé této kapli byla velice poškozena, zejména na západní zdi ve vrchním poli byla pouze nižší část šatu zachována, tak že prof. Sekvensovi bylo horní části dle domyslu doplniti. V nejvyšších částech se nezachovalo již žádných maleb.

Kaple tato dříve slula sv. Václavská a byla do r. 1487. majetkem Michala Rady, řezníka, který ji v poslední vůli své šepmistřům a radě král. hor. města Hor Kutných poručil. Tito pak ji bohatému Horníku Janu Knaizlíkovi ze Světic dědičně podstoupili, by kapli tu tak opatřil, *„aby se tu čest milému Pánu Bohu prokázala.“* Když pak Knaizlík r. 1493. zemřel, dali tuto kapli šepmistři a rada „cechu havěříů a hašplěříů k jich žádosti.“

Byla tedy v krátké době kaple tato v různém držení. Každý ji po možnosti a způsobu tehdejších okrašloval a ozdoboval. Pravdě podobno, že cechové tito dali kapli svými odznaky vyšperkovati, a že malba vznikla nade vší pochybnost za panování krále Vladislava v létech 1471—1516, poněvadž korunovaným W i krále svého milého potěšiti a významenati chtěli.

Kapli hašplěřskou obmyslil v závěti své nadějný syn vlasti české medik Prokop Slavík, věnovav na obnovení fresek 1200 zl. a vyžádav sobě, aby sbor archaeolog. „Vocel“, zaopatřiv sobě patronátního svolení, dal ji opravit.

A tak stalo se, že prof. Sekvens pomocí akademických malířů Krysana a Mikše rokem 1893. práci tu dohotovil ku vší spokojenosti. Šlechetnému dárci † medikovi Slavíkovi věnována v kapli té nápisem — „věčná paměť!“

Abych pak byl úplným u vylíčení dějin freskových, poznamenávám, že Veselský, který v archivu Kutnohorském rovnal a pořádal, nalezl v říjnu 1878. důležitou listinu, ze které vidno, „kdo“ a „proč“ fresky zabílení dal. Až do té doby nebylo jasno, ani mezi archaeology ani mezi učenici a panovalo tu rozličné mínění. Jest však nyní zjištěno, kdo fresky dal zabílení, když v knize Memorabilií z roku 1623. — 1626. při dni 29. Augusti 1624., takto bylo poznamenáno: „Starší obecní a osmisoudcové obecní a jim v známost uvedeno poručení nejvyššího pana mincmistra Viléma z Vřesovic“. Druhé: „Poněvadž se obrazové kněžství Lutera a Husa v kostelích malované nacházejí, a ti jsou na potupu religionu katolickému a řádu jeho, to aby zamazáno a sneseno bylo, jako také epitaphia některých kněží“. Třetí: „Kalich na kostele sv. Panny Barbory, který také na potupu jejich religionu jest, ten také, aby sňat a sveden byl, poněvadž i v Praze za tou příčinou sňat jest.“

A ve všem tehdáž Vilému z Vřesovic, nejvyššímu mincmistru poslušní obecní starší takto se usnesli: „Co se obrazův v kostelích malovaných dotýče, ty, poněvadž na tom nic nezáleží, mohou zabíleny a svedeny býti, a epitaphia od přátel, kterých se dotýče opatřena mocí býti mohou. Kalich z kostela sv. Barbory, poněvadž tam přes lidskou paměť zůstával, jestliže by jináče býti nemohlo, aby lidé odkazův i almužen do pokladnice k tomu kostelu a záduší činiti s pohoršením odvedeni nebyli, to se taky státi může, aby sňat byl.“

Veselský list tento uveřejnil ve „Věstníku Kutnohorském“ dne 12. října 1878. a tou dobou nastala v odhalování fresek veliká změna. Listem tím vešlo ve všeobecnou známost, že na požádání jesuitů, tehdy ani v Hoře ještě nesídlících, Vilém Vřesovec toto nařízení obecním starším učinil, a z listu tohoto také veřejnost se dověděla, jakýchž tu ještě obrazů zabílených za oltáři nově vystavenými se nalézá.

Zpráva ta poplašila ovšem jistě kruhy a bylo vůbec proto zamazáno fresky dále odkrývati. Tak stalo se, že i lešení, na němž Matka a s ním i jiní přátelé starobyklých památek těchto od měsíce května do polovice listopadu r. 1878. vlastnoručně pracovali, téhož měsíce ještě bylo odklizeno. *Tím se také vysvětluje, proč kaple třetí, v níž pouze »umývání nohou« odkryto bylo, zůstala nedokončenou.*

V tom čase odešel také osvědčený přítel velechrámu sv. P. Barbory, president krajského soudu Václav Předák na onen svět († 29. dubna 1879.) a tím zpečetěn byl osud fresek svatobarborských.

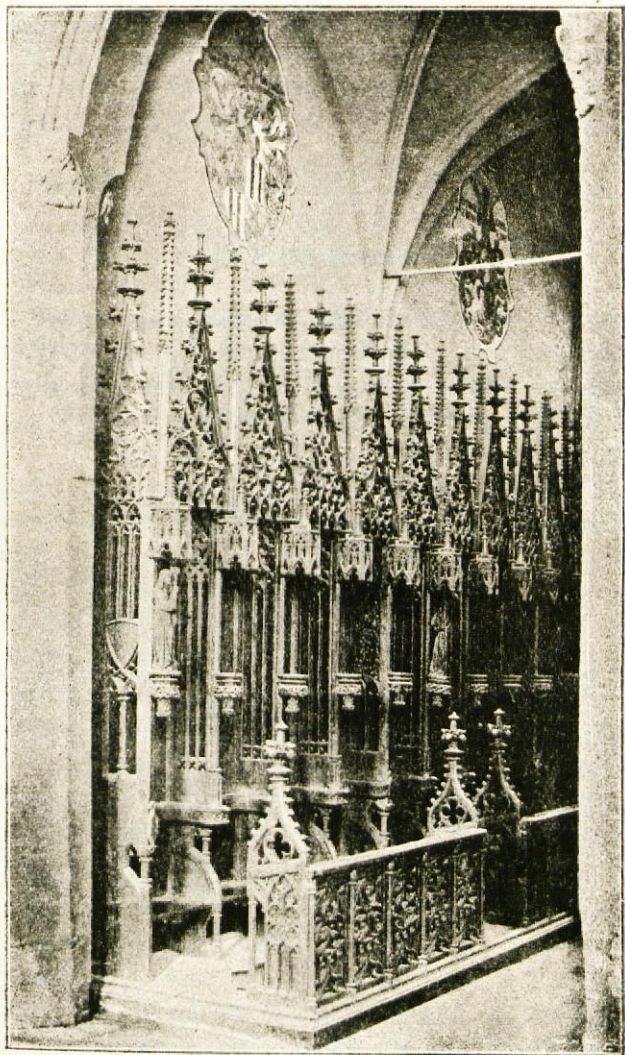

Relief sv. Panny Barbory.

Gotické lavice.

Od té doby nikdo ani na zdi v ochozu sáhnouti nesměl, ač s dostatek známo jest, že veškeré kaple freskami ozdobeny byly.

Doufejme, že nadejde doba příznivější, která vynese na světlo Boží mnohou ještě vzácnou památku tohoto staročeského umění a přispěje tak ku vnitřní výzdobě chrámové a řaditi se bude důstojně po bok známým krásám tohoto velebného chrámu, jenž nad Vrchlicí hrdě se vypíná a budí obdiv všech upřímných Čechův.

2. Gotické lavice.

V XV. století stála řemesla kutnohorská na výši své dokonalosti a tudíž vším právem říci můžeme, že byla skutečným uměním, poněvadž řemeslníci tehdejší doby nebyli pouhými stroji pracovními, nýbrž byli zároveň umělci, kteří mysliti i pracovati dovedli.

Z té doby zachovaly se nám ve velechrámu sv. P. Barbory »gotické lavice«, o nichž jde jeden hlas, že jsou „uměleckým výtvozem vysoké ceny.“ —

Kolik jich původně bylo, nikdo neví s jistotou; na naše časy se jich zachovalo jedenáct celých, dvanáctá uhořela a uschována v museum Kutnohorském.

Do lavic těchto 9·7 m dlouhých vstupuje se se tří stran, totiž po obou koncích a pak pulpitem, kterýž asi uprostřed jest ve dví rozpůlen, aby sem vchod umožněn byl. Pulpit jest po obou stranách na pole rozčleněn, kterážto pole jsou pěknými kružbami jako u oken naplněny a sloupky po obou stranách orámovány.

Čtyři strany pulpitu, které rozdělení ukončují, jsou pěkně dekorovány a pozvědají se v náplni nad pulpit krásnou kružbou a křížovou kyticí do výše 90 cm.

Za pulpitem tím jsou 85 cm široká a 50 cm hluboká sedadla pořízena po způsobu kapliček 3·5 m vysokých. Každá tato kaplička má své boky v podobě oken, z nichž většina okrášlená jest pruty a kružbami, střední pak a krajní nesou znamenitě stylisované rostliny — pravé dílo umělecké. —

Nad opěradlem každého sedadla klene se gotický baldachýn, jehož klenba se uprostřed na způsob žebrových klénutí protíná a místo svorníku ozdobnou visutou kyticí ukončuje. Do předu vypíná se před baldachýnem 2 m vysoký štít, po jehož stranách krásné

lupeny a u vrcholku v pravdě uměleckou křížovou kyticí spatřujeme. Štítové prostory vyplněny jsou různými kružbami okennými.

Při půdici každého štítu zavěšeny jsou malé baldachýnky 60 cm a pod nimi konsolky 30. cm vysoké, na kterých stávaly sošky andělů zvýší 70 cm, kteří nesli nástroje umučení Páně. Z těchto sošek zachovaly se pouze tři. Kam ostatní se poděly — vědí jen bozi. Baldachýnky jsou po všech stranách výtečnou a různou řezbou vyplněny, jakož i malými křížovými kyticemi opatřeny. Konsolky nesou řezbu z pěkně stylisovaných rostlin a každá jest jiné podoby. Z půdice velkého štítu vyrůstají po obou stranách sličné sloupky stejné výšky — lupením ozdobené a vrcholek, který se nad štíty rozpíná, nese také křížovou kyticí.

Důmyslné kružby v náplních, byť i sebe menších neopakují se nikde a náležitě bez odporu ku znamenitým pracem gotiky kutnohorské.

S radostí nevýslovnou pohlíží přichozí na tento skvost Svato-Barborský a neví, kam a nač by dříve měl zraky své obrátiti, aby drahocennou tuto památku rychle poznal a poznav ji, velebil neobyčejnou krásu, dokonalost, vkus i důmysl, jakým dávní předkové naši pracovali na výtvorech svých a tím nám nehynoucí pomníky svého bohatství i své neúmorné práce, své slávy a cti zachovali.

Jim budiž vděčná paměť a my pak pohlížejíce na tyto práce mistrovské, činme tak s láskou a hrdostí a nedejme sobě ujíti ani chvíle, kterouž pokochati se můžeme v těch krásných a lepých tvarech, jež nenajdeme ani za hranicemi tohoto království.

Sboru archaeologickému „Vocel“ na Horách Kutných náleží dík veřejnosti, že gotické lavice tyto nevzaly úplnou zkázu, neboť je r. 1878. a 1879. nákladem skoro 800 zl. způsobem šetrným opravití a k jalové zdi postaviti dal. Po restauraci velechrámu Svato-Barborského postaveny budou ve dvou odděleních vedle sakristie, an jiného vhodného místa pro ně nalezeno nebylo.

3. Relief sv. Panny Barbory.

Až do roku 1673. stával v presbyterium velechrámu sv. Barbory na Horách Kutných dřevěný gotický oltář, kterémuž se říkalo „archa“. Na Horách Kutných žil mistr Jakub „Řezák“ — rodilý

Nymburčan — a ten prací svou řemeslnou brzo získal si jména velkého umělce.

Tak mezi jiným počítá se i prací jeho dřevěný gotický oltář „archa“ velechrámu sv. Barbory.

Zhotovil jej ještě během posledních let XV. století, poněvadž již 1502. „archa“ úplně hotova byla a v bílou sobotu na místo příslušné postavena. Na to r. 1504. patnáctého dne měsíce září Filipem, biskupem Sidonským, slavnostně vysvěcena. (Staré paměti Kořínkovy z r. 1674. str. 204.)

Archa Jakubova slyňula svojí krásou po vši zemi. Žel, že na naše časy zachovala se nám z ní jediná částka, „relief sv. Panny Barbory“ 150 cm vysoký a 60 cm široký, jenž dle Kořínka tvořil toliko část levého křídla „veliké archy.“

Sv. Barbora na reliefu našem zobrazena jest stojíc, ana z otevřené knihy se modlí. Vedle ní jest obvyklý její příznak totiž: věž o několika patrech. Barva na tváři a na spodním rouchu jest dosud věrně zachována; na rouchu vrchním však již valně sešlá.

Co bylo na ostatních částech „archy“, to dovidáme se taktéž z „Paměti Kořínkových,“ který o nich takto píše: „Na postranních té archy křídlech, aneb rozličných dveřích, uprostřed těch nej-kunštovnějších cirád po každé straně stály dva obrazy plochou řezbou dělané, totiž po pravé evangelní: „Boží Rodičky“ a pod ní „sv. Kateřiny“; po levé (epištolní) pak „sv. Barbory“ a pod ní „sv. Doroty“, každý v mírné, panenské postavě a se svým obyčejným znamením. K tomu každý tak krásný, tak spanilý, že kdyby jen sebou pohnuly, za živé pokládati by se mohly.“ —

A co Kořínek řekl, jest pravda v plné míře, poněvadž zachovaná řezba sv. Panny Barbory ještě dnes toho nejlepší jest důkazem.

Archa Jakubova zdobila presbyterium velechrámu sv. Barbory jedno sto sedmdesát a dva roky a obdivoval se kráse její každý, kdož ji viděl. K obdivovatelům jejím počítáme také vnuka Jakubova, Daniela Adama z Veleslavína, kterýž také pochvalný výrok o ní pronesl. —

Ještě v počátku druhé polovice XVII. věku byla archa ve své spanilosti zachovaná, až konečně roku 1673. postoupení musila místo novému oltáři, zbudovanému jesuity ve slohu copovém, nevkusném, ku slohu stavby velechrámu se nehodícím a ničím nevyvíkajícím.

Archa odnesena byla na veliký kůr chrámový, tam uložena a co kdo sobě z ní vzal, to vzal. Zbytky pobrali a spálili řemeslníci zaměstnaní při opravě chrámové.

Zbývá mi ještě promluvit o mistru Jakubu. Jakub „Řezák“ narodil se v Nymburce a žil na Horách Kutných koncem XV. a v první polovici XVI. století a měl tu dům »*U Pávů*« řečený i zboží. Ženou jeho byla Eliška, dcera Jíry Loreckého z Elkuše. Zemřel r. 1527.

Že mistrovná „archa“ jest vskutku jeho dílem, dosvědčují značky I , které na věži — znaku to sv. Barbory (v I. a II. patře), vedle reliefu spatřujeme a kterými to značkami mistr Jakub své práce mnohdy označoval.

Také v „registrách“ nalézá se poznámka o platu „Kubíkovi Řezákovi“ nebo „Jakubovi Řezákovi“ za „archu Svato-Barborskou.“

Original naší reprodukce jest dosud dobře zachován; jen koruna z hlavy a baldachýnek nad hlavou světice, které byly uměleckou přízdobou obrazu, jsou již otlučeny.

Památky i díla muže jako byl Jakub Řezák, máme sobě nad jiné vážit, poněvadž on nejen osvědčil vzácnou umělost a proslulým se stal vynikajícími pracemi svými, ale on, když toho potřeba bylo, nepřestával pracovat díla svá ku všedním potřebám, čímž neskonalých si zásluh získal o výzdoby příbytků bohatých »*Horníků*« Kutnohorských. Byl tedy Jakub Řezák nejen umělcem, ale i dovedným řemeslníkem.

4. Skládací oltář.

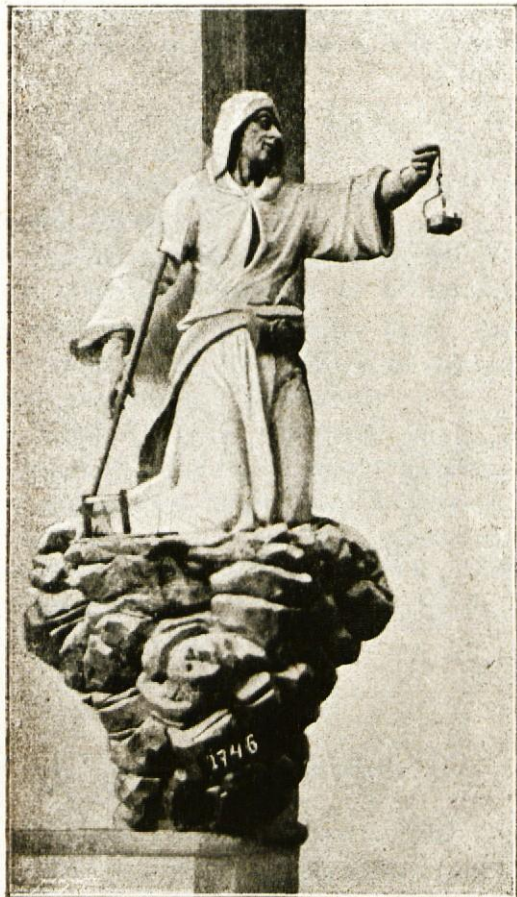
Známo, že kaple v ochozu chrámu Svato-Barborského byly vyzdobeny většinou skládacími oltáři, které napořád uměleckými výrobky byly.

Z těchto oltářů zachována na naše časy pouze jediná část, pocházející z r. 1400. Je to malba jednoho oltáře skládacího, měřící 118 cm zvýší a 84 cm zšíří. Touto malbou vypořádána jest sedící Matka Boží na vyvýšeném sedadle. Za ní po pravé ruce stojí sv. Alžběta a sv. Apolena, po levé pak sv. Markéta a sv. Dorota. Před ní sedí sv. Kateřina a sv. Barbora.

Tři okřídlení andělkové drží za skupinou touto zlatý koberec po způsobu plochého baldachýnu.

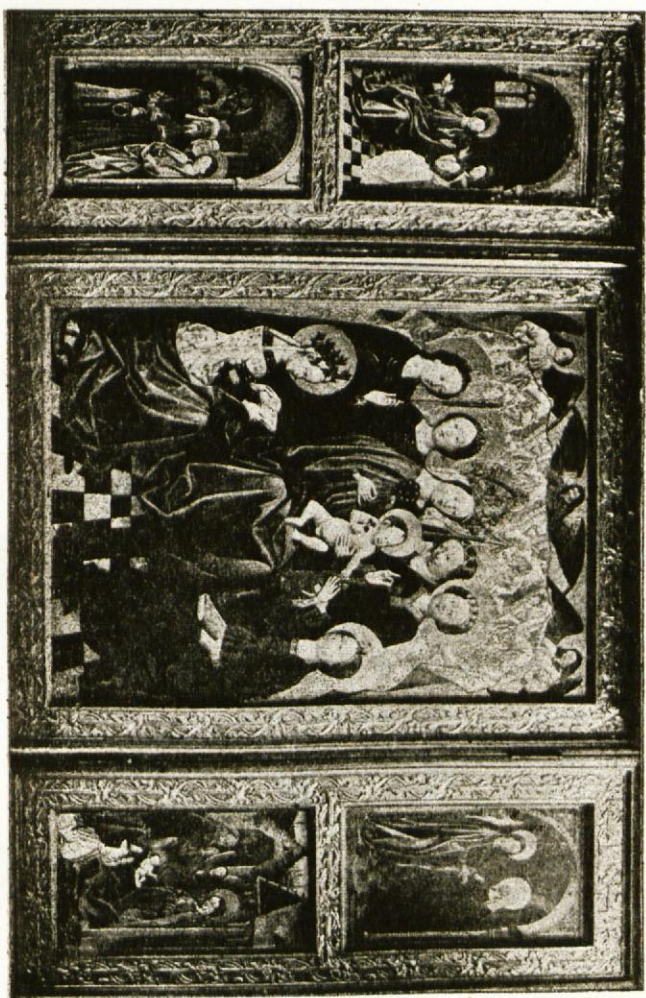

Horník ve svátečním hávu.

Skládací oltář kaple v ochozu.

Panna Maria držíc malého, neoděného Ježíška na klíně a rozmlouvajíc se sv. Marketou, pozapomíná syna Svého a ten mile hraje si kytičkou v ruce levé, kdežto ručkou pravou dosahuje po jablíčku, kteréž mu sv. Barbora s úsměvem podává.

Všecky svěťice mají drahocenný brokátový šat, kterýž vkusnými záhyby větší bohatosti nabývá. Hlavy jejich pokryty jsou diademy. Pannu Marii zdobí vysoká koruna mnohými šperky a drahokamy ozdobená.

Malba světic jest provedena na dřevě a barvy její voleny jsou mistrovsky, poněvadž tvoří slušný harmonický celek. Zvláštní pozornost budí v nás zlatý koberec, který nesou andělé. Jest to překrásně rýsovaný dessin, jehož kontury hloub do zlata vrženy jsou.

Dvě křídla tohoto oltáře jsou neméně dokonalou prací mistrovskou. Na pravém křídle po pravé straně spatřujeme „Zvěstování Panny Marie“, a protějšek levý jest „Navštívení Panny Marie.“ V pravo dole na pravém křídle zříme „Zachariáše“ a v protějšku v levo „Narození Páně.“

Velký obraz i všecky čtyři menší křídlové obrazy jsou velmi krásně silně pozlaceným rámcem orámovány. Do rámce tohoto vtlačen jest v tmeli pozoruhodný ornament, který kol předního sloupku širokými lupeny po celé délce i šířce rámu se vine. Přední část křídel vyplňuje sv. Petr a Pavel.

Kdo byl asi mistrem této vzácné práce kostela Svato-Barborského? Jest a bude do nekonečna tajnou rouškou zahalen zvěčnělý mistr a původce tak krásných maleb tabulových. Bohužel, že nezachovaly se tyto stkvostné práce umělecké všecky až na naše časy a že vandalové, kteří zde tak řádili na záhubě věcí dokonalých i tu katovo dílo provedli a na místa ta čistě řemeslné, ba skoro učednické, zcela všední práce postavili, z nichž mnohé doposud svatyni Barborskou jak slohem, tak i provedením jen hyzdí.

Kéž najde se dobrodinců, aby všecky kaple v ochozu sv. P. Barbory zastkvíti se mohly opět ve svém lesku původním.

5. Horník ve svátečním hávu.

Na pátém pilíři v hlavní lodi při straně jižní umístěn jest klečící horník*) v nadživotní velikosti.

*) Kdykoliv píše se »horník« malým písmenem, značí kovkopa, velkým písmenem značí nákladníka-boháče.

Ve výši 2 m zavěšena jest ze dřeva napodobená skála a na té klečí ve starobylém hávu v nadlidské velikosti ve dřevě řezaný horník. Pochází z r. 1746., kterýž letopočet na jednom kameni asi uprostřed skály dobře lze rozeznati.

Horník podpírá se pravou rukou o hůl (sekyrku) a levou drží nataženou, v níž zavěšený má mosazný kahanec.

Tvář jeho je výrazná, pěkně modelovaná, ruce souměrné a prsty dokonale řezány. Bílý šat v měkkých záhybech pěkně složený, kryje celé tělo. Přes hlavu jest hozena bílá kápi.

Podřitek jest kožený, barvy černé. Na nohou má střevíce s pěknými přaskami mosaznými. U pravé nohy jest zobrazen malý rumpál. Sekyrka havěře jest mosazná, silně pozlacená a zobrazeny jsou na ní po obou stranách výjevy ze života hornického velmi dovedně ryty, a proto za dílo umělecké se považuje.

Mistr sochy té nikde poznamenan není, ale nechybím snad, řeknu-li, že to byl Baugut, což soudím z rokokového provedení ornamentu na torbě jeho, kterou na pasu zavěšenou má, a kterýmžto způsobem on rád svá díla přizdoboval.

Socha havěřova jest případnou dekorací chrámu Svato-Barborského; vždyť býval chrám ten perlou „Horníků“ a jest tedy i ona — jako každý starý kámen — svědkem bývalé slávy Hor Kutných.

V.

VE VLAŠSKÉM DVOŘE.

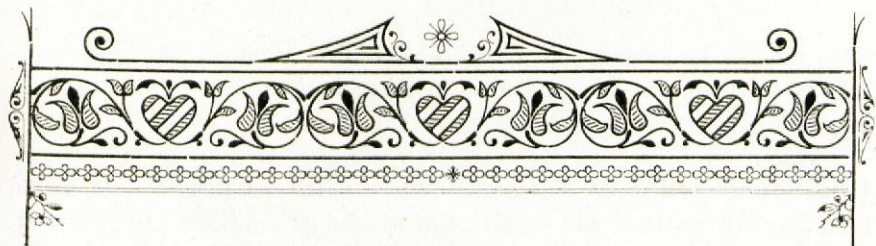

Ecce homo.

1. Ecce homo.

Mezi nejpřednější památky Hory Kutné patřila starobylá radnice, která stávala až do roku 1770. na Palackého náměstí.*) Téhož roku zničil zhoubný požár valnou část města, nešetře při tom ovšem žádné umělecké památky. Rozzuřenému živlu tomu padla i radnice tato za oběť.

Starobylá radnice Kutnohorská, o níž dějepisec Kořínek ve spisech svých vypravuje, byla postavena ve slohu gotickém a stála na sloupích z kamene tesaných. Současně s Kořínkem vypravovali tak do nedávna i pamětníci o starožitnosti této.

Jsouc robena ze dřeva uměle vyřezávaného, byla pravou ozdobou města.

Však nejen vnějšek, ale zvláště vnitřek honosil se stkvělými ozdobami a uměleckými památkami.

Mistr Jakub, Řezák Kutnohorský,**) veškeren svůj um vložil do prací svých, a tak podařilo se mu učiniti z radní síně této dílo, kteréž nádherou, krásou a stkvostností v ornamentice sobě rovného nemělo.

„Nad veškeré okrasy řezané ve stropě, zdích a pod., nad veškeré obrazy síně této“ — praví Kořínek — „pojal mne nejvíc obraz Salvatora na způsob »*Ecce homo*« s roztaženýma rukama v postavě vysokého muže velmi řemeslně ze dřeva vypodobněný.

*) Bývalé »Náměstí panské.«

***) O mistru Jakubu viz str. 43. a 44.

Zdávalo se mi, že jako bych na živého člověka se díval. Všechny oudy svou proporcí (soulměrností) a příslušnou míru mají; i ty žilky nejmenší skrz maso a kůži se vyskytují.

Hádal bych, že ten Syna Božího obraz v tom způsobu jest postaven, aby soudcové, chtějce člověka souditi, na figuru outrpného Boha-člověka patřice, tak spravedlnosti zadosť činili, ba aby při tom ani na milosrdenství nezapomínali.“

Když roku 1770. navštívena byla Hora Kutná zhoubným požárem, lehly veškeré vzácnosti starožitné radnice této popelem. Toliko čtyři skrovné, ale umělé zbytky ze vzácných těch památek se zachovaly.

Jsou to: socha Kristova s roztaženýma rukama „*Ecce homo*“ zvaná, řezaná lavice, kovová deska a jediný kamenný sloup, na jakýchž starobylá radnice stála. Socha Kristova, kteráž jako drahý stkvost v radnici Kutnohorské se chová, jest velikosti člověka 180 cm vysokého, obnaženého, rouškou pozlacenou obvinutého, jak to na ukřižovaném Spasiteli všude spatřujeme. Ruce jsou rozpjaty, jako by žehnati chtěly lidu. Žíly jsou naběhlé krví od hlubokých ran. Tělo ve všech částech a podrobnostech svalstva jest tak uměle řezáno, že způsobuje pravé nadšení. A přec jest v každém místečku viděti onen bol, ono veliké utrpení, jakéž bylo Spasiteli podstoupiti, by vykoupil smrti svou ujařmené člověčenstvo.

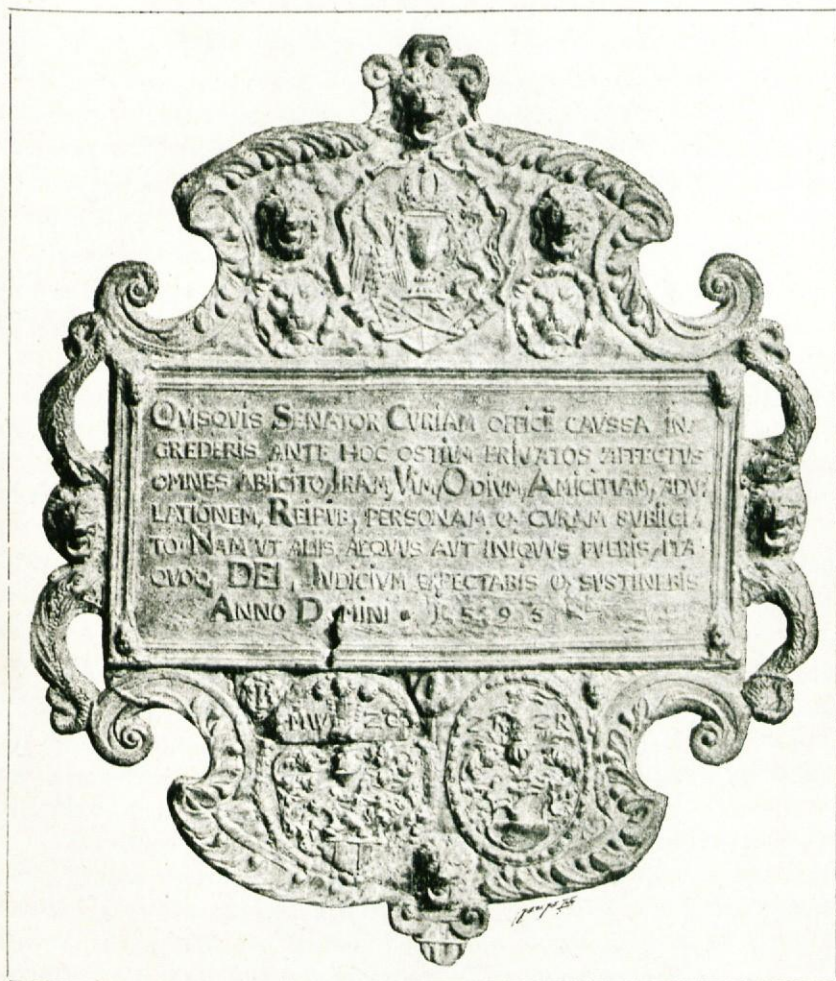
„Ze všeho jest patrné, že socha Kristova podobá se jakémusi zjevu nadpřirozenému, který zušlechťením přirozených tvarův a výrazu — dodává nám citů nehlubších.“

Na podnoží sochy této spatřujeme písmena *J . . . J* (což značí Jakub) a letopočet 1511., a proto se vši rozhodností tuto práci „Řezáku Jakubovi“ připsati můžeme. Opravena byla socha tato r. 1625. umělcem neznámým.

2. Kovová deska.

Nad vchodem do radní síně staré gotické a roku 1770. vyhořelé radnice Kutnohorské visívala bronzová deska s tímto nápisem: „*Quisquis Senator curiam officii causa ingrederis ante hoc ostium privatos affectus omnes abiicito, Iram, Vim, Odium, Amicitiam, adulationem, Rei pub. personam et curam subiicito. Nam ut aliis aequus aut iniquus fueris, ita quoq. Dei Judicium expectabis et sustinebis*

Bronzová deska.

Anno Domini 1595.“ Český nápis tento zní takto: „Kdožkoliv, jsa radním, do radnice za svým úřadem vstupuješ, před těmito dveřmi odvrz všechny soukromé vášně, hněv, násilí, zášti, přátelství, pochlebenství, sebe i péči svou obci podrob. Neboť jakou ty měrou k jiným spravedlivým nebo nespravedlivým budeš, tou i tobě na soudě Božím odplatu očekávati a snášeti bude. Léta Páně 1595.“

Bronzovou tuto desku zhotoviti dali mužové učení Mikuláš Vodňanský a Zikmund Kozel. Nápis na desce umístěn jest ve ploše obdélníka, zdobeného v každém rohu hlavicí. Kolem obdélníka tohoto nalezají se po pravé i levé straně jednoduché okrasy, každá ve svém středu lví hlavou ozdobena.

Hořejší strana má však násadu, na níž lze zřítí znak Hory Kutné s kalichem a korunou blahé paměti českého krále Jiří Poděbradského.

Pět hlav lvích zřítí kol znaku tohoto. Dolejší část jest tak ozdobena jako hořejší, ale má dva znaky, totiž po pravé straně znak Mikuláše Vodňanského z Čazarova, císařského rychtáře, kterýž dle začátečních písmen M. W. Z. Č. se poznává; po levé straně pak zřítí lze znak Zikmunda Kozla z Rýzenthalu, primátora kutnohorského, znalého dle písmen Z. K. Z. R.

Pod rámem obdélníka mezi znaky a k nim přiléhající ozdobou jest umístěna hlavice, medailon některé vynikající osobnosti tehdejší doby a v kraji neznámý erb.

Bronzová deska tato prodělala zajisté dobu nešťastného a hrozně zuřícího požáru, kterýž r. 1770. velikou část města zničil; jest na ní znáti několik oprav i dosud několik děr, a to nejen mezi písmem, nýbrž i na okrasách. Jeden takový defekt viděti lze u poslední řádky až k rámu se nesoucí.

Celá práce jest hrubšího díla řemeslného, ale převzácná památka, kteráž slavila roku 1895. na výstavě národopisné památku třístaletého svého trvání a dosud zdobí zasedací síň kutnohorské radnice. Deska tato jest druhou památkou starobylé gotické radnice kutnohorské, která, jak řečeno, roku 1770. lehla popelem.

3. Konšelská lavice.

Třetí zachovanou památkou starobylé radnice jest »konšelská lavice.« V radní síni stávalo takových lavic celá řada a na těch

zástupci obce sedávali, když jim bylo se raditi o záležitostech obce. A tak jako jiné mnohé vzácné předměty tak i lavice konšelské vzaly r. 1770. požárem za své. Toliko jedna a ta již z části ohořelá se nám zachovala, až na naše časy. Jest robena ze dřeva lípového ve slohu gotickém a sloužila ku světským účelům na staré radnici Kutnohorské.

A takových světskému účelu sloužících památek z dob starších jmenovitě z doby gotické je v Čechách málo zachováno. Patří tudíž naše konšelská lavice vedle menší a jednodušší lavice musea města Prahy již ku vzácnostem. Konstrukce její jest jednoduchá, jen tu zvláštnost nese, že pohyblivý její lenoch dá se tak obrátiti, aby také opačně sednouti se mohlo.

Čím jest tvar lavice jednodušší, hrubší, tím více za to vyniká ozdoba její. Jest neobyčejně krásným ornamentem ploše řezaným ozdobena, který jest pravým příznakem bujné fantasmie mistrovy.

Tak vidíme na dlouhém předním prkně pod sedadlem spoustu stylisovaných rostlin s krásným lupením, květem a ovocem, ve kterém v levo od zámku vesele brnká šumař na mandolinu, v pravo pak mrštný šašek metá kozelce a hned vedle něho tluče bubeníček na buben. Deska tato vložena v rám, v jehož pravé straně stojí slouha s pastýřskou holí, u jehož nohou bez bázně zajíc ohryzává lupení. Zajíc tento tvoří pravou nohu lavice, kdežto levou malý oslík podpírá.

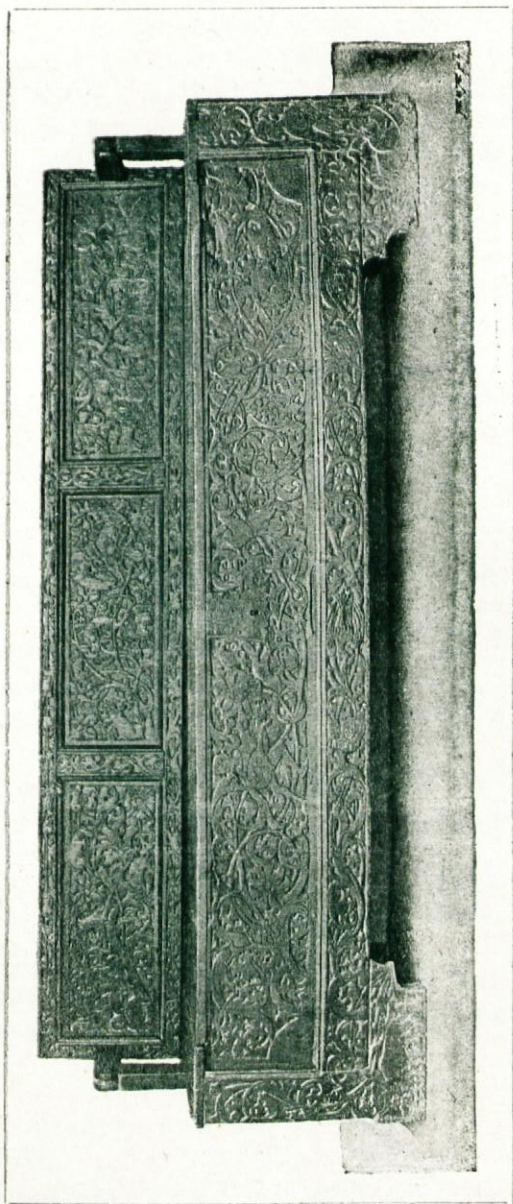
V gotickém rámci, který kol celé desky se vine, proplétají se opět lupeny, květy i ovoce a v nich spatřujeme kohouta, holubici a sůvu.

Horní deska, t. zv. lenoch, která jest pouze jednoduchým ornamentem orámována, má tři náplně a stkví se v plné kráse vzácně řezaných listů, květův i ovoce a v nich zříme v pravé náplni koně, nad ním lišku, jelena a laň. Ve střední náplni viděti lze zajíce a králíky ve vinici, kterak bez ostychu ohlodávají vinnou révu a ve stinném loubí třetí náplně odpočívá tichý beránek a při okraji lesní zvěř si hová.

Nejkrásnější posici této výplně zaujímá vzpínající se koza, která nejvyšší místo si proto vyhlídla, aby lupeny a ratolesti ožírati mohla.

Kdo pak byl mistrem této vzácné práce? Dle současných výpovědí starých památek nikdo jiný nežli ten, kdož celou radnici řezbou ozdoboval. Byl to nepopíratelně mistr Jakub Řezák, který r. 1511. konšelské lavice dohotovil.

Konšelská lavice.

Lavice ta jest velevýznamnou památkou staročeského umění řezbářského. Prosta vši lání jednoduchosti a studené symetrie plochořezby tak zvané »gotiky tyrolské« nemá, pokud jde o bujnost myšlenky umělcovy a krásné provedení sobě památky rovné nejen v celém království, nýbrž i daleko za hranicemi. *Sloh ornamentálný této práce umělecké jest pozdní, a tím právě jest památka ta důležitou pro nás. Jevíť se tím, jako památka českého umění výtvarného, poněvadž pochází z první polovice XVI. století, kdy Němců v Hoře Kutné jako rozhodujících činitelů v životě veřejném a kulturním vůbec již nebylo.*

Nelze také upříti, že tehdy na Horách kvetla řemesla a že byla uměleckým vkusem vytríbena a že každý řemeslník té doby byl zároveň umělcem, který nejen, že předměty pracoval, nýbrž on i návrhy pro práce své sám komponoval.

Tak jedině domohla se řemesla vysokého rozkvětu.

4. Hradní kaple.

Kdo jen poněkud se obírá dějinami národa českého a prochází listy jejich, tomu zajisté neušlo, že po Praze v království našem zvučného jména mělo staroslavné stříbrohorní město Hora Kutná. Král. město toto slynilo velikým bohatstvím, honosilo se budovami nad jiné znamenitými a uměleckými a mělo výsady a práva, jakýmiž žádné jiné město se honositi nemohlo.

Avšak z dob těch šedověkých jest ono báječné bohatství utraceno a veškerá práva a výsady naše propadly již dávnověkosti nedozírné.

Co nám však zbylo, to jsou omšení svědkové, kteříž hlásají dosud onu dovednost českého umění, ve kterémž předkové naši tak znamenitě vynikali.

Mezi nej památnější svědky staré slávy nám po předcích zachované náleží na Horách Kutných královský hrad, zvaný »Vlašský Dvůr.« —

Nežli restaurace Vlašského Dvora r. 1894.—1897. provedena byla, možno bylo každým krokem říci, kde která doba stavby a přístavby prováděla.

A každá doba podle vkusu svého hradní místnosti okrašlovala a vyzdobovala.

Ve výzdobě tohoto dvoru královského vynikala kaple sv. Václava a Ladislava, kteráž nad pokladnicí královskou se zvedala

a již král Vladislav Jagajlovec byl vystavěl a vši nádherou opatřil. Na jednoduchém sloupu kamenném založen jest gotický arkýř, v němž oltář královské kaple se nalézá.

Kaple, žebrovaným klenutím opatřená, byla v prvých časech svých jen nepatrnou, později k severní straně byla rozšířena a velikým gotickým oknem ozdobena.

Klenutí kaple spočívá na jediném pilíři, který stojí na pilíři spodní kaple — bývalé pokladny královské

Spodní dvě okna pokladny královské jsou po obou stranách arkýře dosud původním mřížováním opatřena a nad nimi v prvém patře vypínají se gotická okna hradní kaple.

Arkýř vystupuje z jednoduchého čtyřhranného sloupu a přechází u výši prvního patra v osmihran, jenž činí v rozích svobodně stojící pilíře. Pod pilíři těmito jest bohatý říms zrobený ze stylisovaných listů.

Trojí okna, jež světlo do kaple přivádí jsou vyplněna pěknou i jemnou kružbou ve slohu gotickém. Okrasy vnější posud odborníci obdivují.

Vnitřek arkýře, jenž má pěknou klenbu hvězdovitou, slouží za oltářnici, v níž stojí oltář zasvěcen patronu země české sv. Václavu a patronu země uherské sv. Ladislavu.

Kaple má klenutí také hvězdovité, jež neseno pouze jedním sloupem výše 8 m. Ze sloupu tohoto rozcházejí se žebra do čtyř úhlů kaple a končí jednoduchou konsolou.

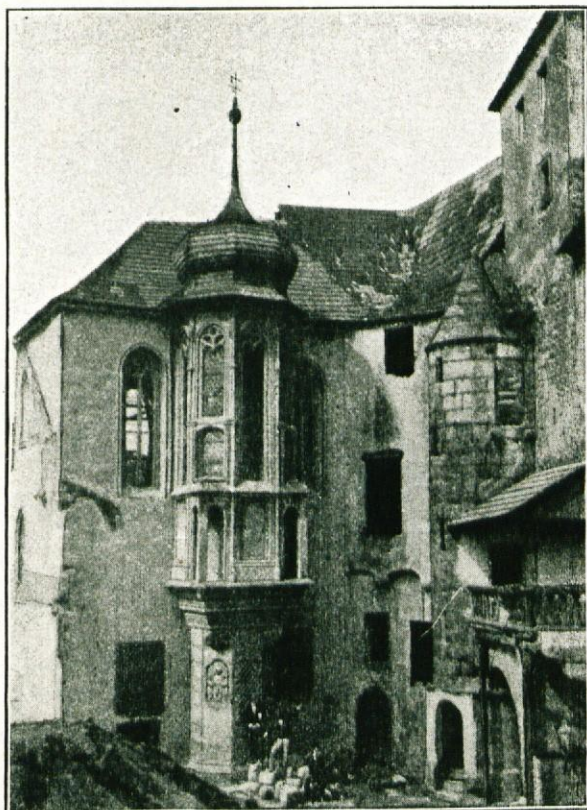
Až do r. 1894. byla klenba proti velkému oknu jen do pola provedena, poněvadž zeď přístěnku rozšíření klenby vadila. Při vnitřní opravě posunuta zeď více na zad a tak umožněno klenutí pravidelně a symetricky restaurovati.

Po straně epištolní i evangelia stojí dva oltáře; jeden zasvěcen sv. Filipu a Jakobu, druhý Panně Marii. Při vchodu z komnat královských nese na své hlavě velmi dovedně řezaný horník kazatelnu.

Po stěnách rozvěšeny obrazy nevšední ceny, zbytky to starých křídlových oltářů.

Jeden z obrazů tohoto skupení nese následující latinský nápis: „Pádu člověčenstva napravení a spasení našeho r. 1497. dne 20. měsíce července tato kaple zasvěcena jest skrze veledůstojného otce, pána a pana Gabriela, biskupa Poznaňského ku chvále sv. Ladislava, krále uherského a sv. Václava, mučedníka a knížete českého za panování nejjasnějšího knížete Vladislava, krále uherského a českého, jakož i slovutného Jana Horstorffera z Malešic, t. č. nej-

Hradní kaple.

vyššího mincmistra, kteréhožto posvěcení výroční den slaví se v první neděli po sv. Máří Magdaleně.“ —

Za lodí ve přístavku jest rovný dřevěný strop a po stěnách také obrazy, zbytky skládacích oltářů.

Kaple královská honosí se až dosud některými vzácnostmi z dob bývalé slávy Hory Kutné.

Tak psaný kancional, který nese tento nápis: „Tato kniha jest ku potřebě v císařské a královské kapli sv. Ladislava a Václava v Hoře Kutné v domě mincovním. Rok 1622.“ —

Vedle toho vzácný rukodílný ornát a starožitný zvonek z r. 1495., podoby kulaté se čtyřmi malými zvonečky uvnitř vloženými.

Po úplné restauraci Vlašského Dvora přikročeno také k úpravě hradní kaple nákladem obce kutnohorské. Oprava ta bude zajisté důstojnou krásy a vznešenosti, kterou se kaple tato stkvěla za dob dřevních; vždyť slavná obec naše, kteráž z Vlašského Dvora učinila „městskou radnici,“ nebude zajisté šetřiti ni píce, ni nákladu a přiloží srdce své ku památníku tak slavnému, zasvěcenému patronu země České a naloží s ním tak, aby brzo zvedal se důstojně a v plné kráse nejen na odiv cestovatelům, ale i ku cti našeho staroslavného města.

5. Oltáře v hradní kapli.

Královská kaple „Vlašského Dvora“ honosí se tak mnohou uměleckou památkou z dob staré slávy.

Tak na prvé místo kladu oltářní řezby, které již z XV. století se datují.

Pod hvězdovitou klenbou arkýře stojí parukový oltář, na němž starobylá řezba sv. Václava, patrona země české a sv. Ladislava, patrona země uherské se spatřuje. Nad nimi ve skupině pak zřítí lze sv. Annu, kteráž za ruku vede Pannu Marii a na pravé ruce nese malého, neoděného Ježíška.

Sv. Václav měří 94 cm. V levé ruce drží prapor, v pravé orlici. Oblečen jest v brnění, kteréž dlouhým šatem purpurové barvy ve spod, zlaté nahoře, přikryto jest.

Přes tento šat pověšena pláštěnka z kožešin vespod barvy zelené. Pláštěnku tuto spojuje ztatá sponka. Na hlavě nese českou korunu sv. Václavskou.

Sv. Ladislav jest téže velikosti a drží v pravici uherský štít, v levé žezlo. Oděň jest v brnění a přes sebe má přehozený plášť barvy vespod zelené, nahoře zlaté. Pod krkem spojen jest plášť sponou. Na hlavě má uherskou korunu.

Po stranách těchto řezeb nalézáme dva obrazy na dřevě malované ve velmi krásných barokních rámcích a to sv. Jana Nepomuckého a sv. P. Barboru.

Kdo by byl tyto obrazy maloval, nelze nikde se dopátrati.

V lodi kaple jsou dva oltáře a to jeden na straně epištolní, druhý na straně evangelia. Oba jsou stejné velikosti a měří 1 m výšky a 75 cm šířky.

Na prvním spatřujeme „Smrt Panny Marie“. Na posteli sedí Matka Boží jsouc obklopena sv. apoštolů. Přinášejí umírající poslední církevní útěchu. Jest bílou plénou ovinuta a běře z ruky jednoho apoštola svíci k poslednímu pomazání v církvi naší předepsanému. Po pravé ruce a u nohou modlí se apoštolové dílem kleče, dílem sedě z knihy, kterouž v ruce drží. Po levé straně až k hlavám Bohorodičky rozestaveni jsou apoštolové ve skupinu, kteráž dodává tomuto výkonu církevnímu zvláštního velebného dojmu. Tváře sv. otců jsou zvláště výrazné a postavy zdařilé. Šat jejich má velmi krásné záhyby a jest polychromován. Bohaté toto figurální skupení náleží bez odporu ku výtečným řezbám XV. věku.

Na druhém oltáři stejné velikosti jsou řezané sošky sv. Filipa a Jakuba. Sv. Filip stojí po straně evangelia s otevřenou knihou v levé ruce, kdežto v pravé drží smyčec. Sv. Jakub stojí mu po boku pravém s křížkem v ruce pravé a měšec s penězi na dary v ruce levé. Sošky jsou velmi pěkně řezány. Spodní šat sv. Filipa jest tmavomodrý s opaskem, vrchní jest zlatožlutý plášť, kdežto spodní šat sv. Jakuba jest olivozelený, přes který také zlatý plášť přehozen jest. Jak u skupiny prvé, taktéž u těchto sv. apoštolů jest řezba dokonalá, postavy zdařilé a provedení mistrné. Mistr, který umělecké dílo toto zhotovil, zval se Hanuš, řezák a provedl práci svou již r. 1496.

Mistr Hanuš, řezák, žil tu na Horách Kutných půl století a zachovalo se nám po něm — ovšem ne podepsaných, — ale dle úsudku znalců poznaných jeho prací s dostatek.

Starobylá řezba sv. Ladislava a sv. Václava.

Starobylá řezba sv. Filipa a Jakuba.

Smrt Panny Marie.

VI.

V CHRÁMU SV. JAKUBSKÉM.

Obraz Zebedeovců.

1. Obraz Zebedeovců.

Arciděkanský chrám sv. Jakuba Většího chová mnohé vzácné památky. Mezi nejcennější tyto stkvosty staročeského umění náleží na prvním místě veliký řezaný obraz Zebedeovců, který za dob slávy Hory Kutné zdobil hlavní oltář kostela tohoto.

Když pak roku 1678. gotický oltář ten zrušen a na místě něho nynější renaissanční oltář postaven, zavěšen obraz Zebedeovců vysoko na zeď jižní poboční lodi a stal se tak nepřístupným a proto i zapomenutým.

Roku 1883. byl na mnohá přání sňat a přenesen do kaple severní pod věž, kde přístupnějším se stal zrakům obdivovatele.

Obraz tento jest relief řezaný v lípovém dřevě, na němž spatřujeme osm osob v životní velikosti. Výška jeho obnáší i s rámem přes 5 m a šířka skoro 3,5 m.

Kristus Pán uprostřed tohoto obrazu stojí, přijímá prosby po levé straně klečící ženy Zebedeovy, za níž synové její pokorně a zkroutěně se uklání.

Umělec měl zajisté na mysli slova evangelisty Matouše, jenž vypravuje, kterak matka synů Zebedeových přistoupila k Pánu Ježíši, prosíc za něco od něho. Kterýžto řekl jí: „Co chceš?“ I řekla jemu: „Rei, aby tito dva synové moji, Jakub a Jan seděli jeden na pravici a druhý na levici Tvé v království Tvém.“ —

Odpovídaje pak Kristus Pán, řekl: „Nevíte, zač prosíte. Můžete-li pítí kalich, kterýž já pítí budu? Kalich zajisté pítí budete: ale seděti na pravici mé nebo na levici není mé, dáti vám.“

A právě tento okamžik rozmluvy matky Zebedeovy s Kristem zobrazil nám umělec tak věrně, jak jen nejlépe si můžeme představit.

Za Kristem Pánem po straně levé stojí čtyři apoštolé spolu rozmlouvající a sceně té pěkného rázu dodávají.

Nad těmito osobami vyřezána jest Kutná Hora jak vyhlížela ve věku XVII. Hradby, chrámy i skupiny domův a stromů malebně se rozkládají na povolném úpatí a jsou stkvělým důkazem, že umělec dovedl mistrně vládnouti dlátem.

V oblacích se vznáší nad Kristem Pánem Bůh Otec a Bůh Duch svatý. Po obou stranách jejich rozptýleni jsou andělé.

Pod nohama svatých jest rozhozeno několik rostlin, velmi dovedně stylisovaných. Relief tento jest dílo mistrné, žel, že ustoupiti musil do míst zákoutních. Snad nadejde doba, že bude opět zdobiti velký oltář, kde vlastně původ svůj vzal.

Až do nedávna připisována práce tato mistru řezáku Jakobovi, ač naprosto nelze souditi, že to práce jeho; neboť mistr Jakub, jinak Kubík řečený, zemřel v první polovici XVI. století r. 1526. a původ obrazu Zebedeovců klásti jest do druhé polovice XVII. věku a možno, že i na sklonek toho věku, poněvadž na pohledu Kutné Hory vyřezána jest i kolej jesuitská, která dostavěna a vysvěcena byla r. 1667. Toť patrná příčina, proč nemůže býti práce tato považována za práci mistra Jakuba. A kdo byl mistrem práce tak výtečné? Veškeré pátrání bylo až posud bez výsledku. Jméno umělcovo zůstane i na dále tajno a v mlhách zahaleno, jako u mnohých vzácných památek tak zůstává.

Celé toto umělecké dílo jest po zrušení původního oltáře vtěsnáno do ohromného, ale slušně řezaného barokového rámu. Vše nasvědčuje a jest to dobře na spodní straně viděti, že byl rám menší reliefu a že tudíž bylo potřeba stkvostnou tuto práci zmenšiti, a tím se stalo, že Jan, syn Zebedeův, a jeden z apoštolů valně byli poškozeni.

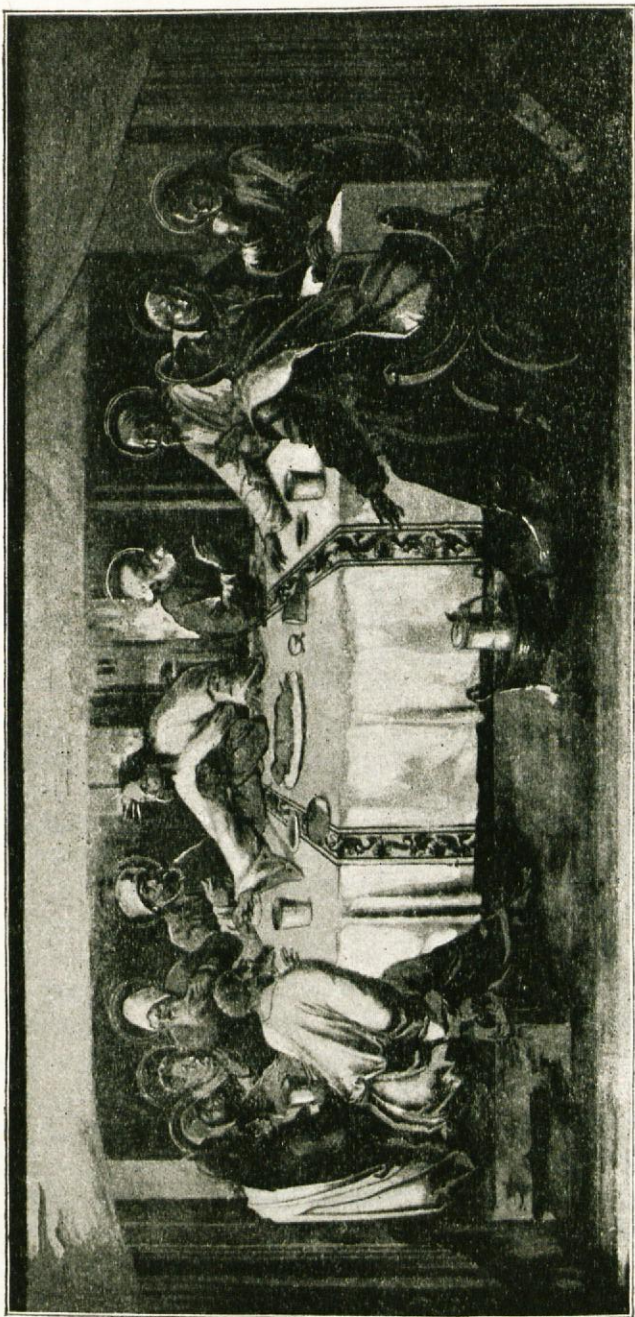
Nicméně zůstane památka tato pravou ozdobou chrámu Svato-Jakubského, a přání naše není žádné jiné, nežli by se s ní tak zacházelo, jak toho pro svou velikou cenu zasluhuje.

---

2. Večeře Páně.

V kostele Vysokém sv. Jakubu Většimu zasvěceném stávala až do r. 1508. vzácná archa. Však „v neděli po památce jedenácti tisíc

Večeře Páně z r. 1515.

panen mensis Octobris shořela jest archa pěkná v témž kostele Vysokém, kterážto archa stála jest přes tři sta kop grošů českých.“

Tak čteme u Dačického v díle I. na str. 58. a již u téhož nacházíme na str. 120. v témž díle při roce 1515. toto: „archa, tabule veliká, malovaná, velmi pěkná, postavena jest na velkém oltáři v kostele Vysokém sv. Jakuba; a stála jest okolo tři set a padesáte kop grošů českých.“

Tato archa r. 1515. postavená nedožila se dlouhého stáří; neboť již asi po stu letech podlehla práci nové ve slohu pozdní renaissance, kteráž sice uměleckou prací se jeví, ale slohem svým do kostela Vysokého rozhodně se nehodí.

Ze zmíněné archy zachoval se nám až na naše časy krásný, na dřevě malovaný obraz „Večeře Páně,“ kterýž si nese křestní list.

Je totiž malován r. 1515. a zdobí predellu archy Vysokého kostela.

Místnost, ve které se apoštolové s Kristem Pánem k poslední večeři shromáždili, jest gotická síň, ze které jest viděti okny pozadí do nějakého města.

Stůl, kolem něhož učedníci Páně sedí, jest přikryt ubrusem. Na ubruse tom zříme dva pásy přes přič položené. Ornament těchto pásů jest pestrobarevný, znázorňuje fantastické ptactvo — charakteristický to motiv pro zdobení pokryvek, záslon atd. v počátku XVI. století.

Po pravé straně Krista Pána položen jest apoštol Jan, Miláček Páně, hlavou na stůl a přes něj nakloněn mluvící Kristus o zradě slovy: „A jeden z vás mne zradí.“ — Proto se hlásí každý: „Zdaliž já jsem to, Pane? On odpovídaje, řekl: Kdo omočí se mnou ruku v míse, ten mne zradí. Syn zajisté člověka jde, jakož psáno jest o něm: ale běda člověku tomu, skrze něhož syn člověka zrazen bude; lépe by jemu bylo, kdyby se byl nenarodil člověk ten.“ Odpovídaje pak Jidáš, kterýž ho zradil, řekl: „Zdaliž já jsem to, mistře?“ Dí jemu: „Ty jsi řekl. Co učiniti chceš, učin spěšně.“ —

A tuto pohnutou dobu rozmluvy mistrovy mezi apoštoly zachytil štětec malíře-umělce a předvedl nám jich překvapené tváře.

Nedá se upříti, že rozmluva mistrova s apoštoly byla napjatá a každý asi chtěl věděti, kdo jest zrádcem svého Pána. A tato pohnutá chvíle byla našemu malíři-umělci vítanou; neboť on zachytil štětcem překvapení, které mistr svým učedníkům vyzradil pravě, že Jidáš jest zrádcem jeho. Nastalo ovšem všeobecné překvapení mezi apoštoly, což z jejich tváří dobře vyčísti lze. I Jidáš sám

velmi udiveně na mistra se zahleděl vida, že mistru úmluva jeho se zákonníky a staršími lidu jest známá, o čemž poslední slova Kristova jej přesvědčila. Postava Jidášova, která měšec za zády schovává, jest opravdu typická a v tváři jeho dobře se značí faleš a podsok, kterýž se na mistru dopustil.

Ostatních apoštolů hlavy jsou rázovité, postavy ve velmi dobře volené skupině jsou výtečně komponovány a mnohé tváře jsou zajisté podobizny současných osob. Kresba i malba jsou dokonalé, tak že bez odporu říci můžeme: „Obraz » *Večeře Páně*,« pocházející z r. 1515. a to od mistra neznámého, avšak rozhodně českého — náleží mezi nejlepší díla tohoto věku, jak kresbou, komposicí tak i provedením.

Velice často shledáváme, že umělci té doby rádi se mezi skupiny osob přimísili a některé osobě historické svou tvář vložili. I zde jest takový případ! Pan professor-konservator Braniš domnívá se, že mistr umělec jest posledním apoštolem po levé straně Kristově. Nasvědčují tomu jeho bezvousá tvář a pak i jeho pohyb a způsob jakým číši vyprázdňuje.

Ať jest tak, či onak, nemůžeme ničeho jiného dodatí, nežli že umění malířské dosáhlo v Hoře Kutné vysokého stupně uměleckého a že celá řada mistrů umělců té doby vytvářila díla, jimž dnes jen obdivovati se musíme.

Tabulová malba tato jest do jednoduchého, barokového rámu vložena a měří i s rámem přes 3 m zdělí, 1·5 m výšky.

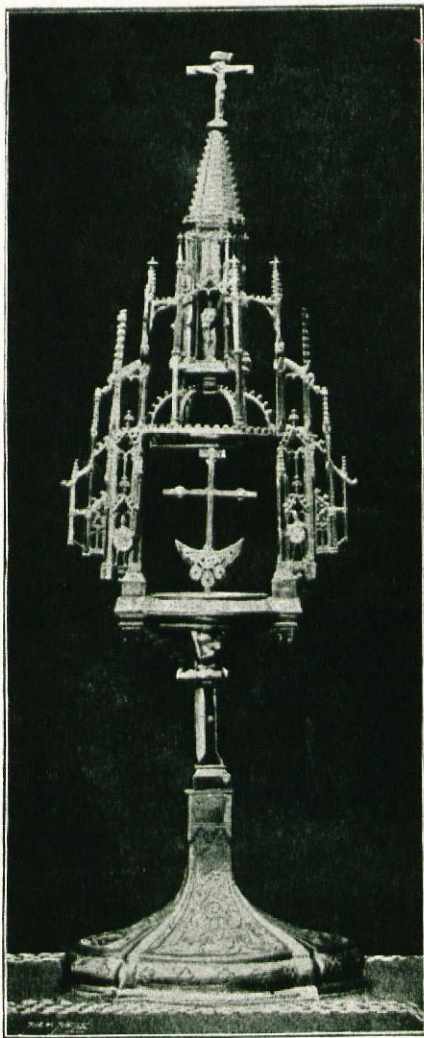
Zavěšena jest na malém kůru nad kaplí Ruthardovou a to na dosti příslušném místě; leč přece doznati nám jest, že by zasluhovala pro velikou cenu svou místa vhodnějšího.

3. Gotická monstrance.

Naše nejstarší monstrance spadají v prvou polovici XIV. století. Známo, že v monstranci — v této nádobě obřadné — uschovává se tělo Kristovo v podobě veliké hostie, jímž udílí se zbožnému, věřícímu lidu při velkých službách Božích požehnání. Také užívá se monstrance při různých církevních procesích, jako o Božím Těle, o Vzkříšení a p. *)

*) Také v jiných případech bylo monstrance užíváno. Palacký v »Dějínách Českého Národa« při r. 1421. vypravuje, že 1. dne měsíce prosince t. r., když bratr Žižka z výpravy Plzeňské do Prahy se vracel, byl vítán okázale, a knězi táborští nesli před průvodem svátosť Těla Božího.

Monstrance Kutnohorská.

Monstrance vzaly původ svůj ve XIII. století, kdy je papež Urban IV. spojití chtěl se slavností Božího Těla, avšak pro nepokoje náboženské nedošlo jich k obecnému užití, až za papeže Klimenta V., totiž r. 1311.

V Belgii, kde slavnost Božího Těla prvně konána byla, zachovala se v Hasseltu, pokud známo, nejstarší monstrance a to z r. 1286.

U nás v Čechách došla řada na zavedení monstrancí teprve za Karla IV., který obřadné nádoby tyto ve Francii poznal a r. 1382. v užívání uvedl.

Z počátku byly monstrance zcela jednoduché a bývaly obyčejně buď ze skla, buď z křišťálu, neb i ze dřeva zhotovené. Několik půloblouků spojených buď v kruh neb elipsu, ozdobených malým křížkem na nejvyšší části a připevněných na podstavci, kterýž zoveme nohou — tvořilo celou tuto bohoslužebnou nádobu. Ale již v posledních letech XIV. a v počátcích XV. století zhotovovány kovové monstrance zdobnější, a čím dále tím drahocennější a lepotvárnější bohoslužebné nádoby toho účelu se vyskytují.

Nejpůvabnější monstrance z dob těch jsou ovšem monstrance slohu gotického. Jsou složeny z mnoha věžiček, sloupků, baldachýnkův, obloučků, fial, krabů atd., kteréž vesměs způsobem velezájímavým jsou spojeny a tvoří ladný celek.

K těmto gotickým monstrancím — zvláštního druhu uměleckého — počítáme gotickou monstranci kutnohorskou.

Práce její náleží různým věkům a proto i různým umělcům. Nejstarší část pochází ze století XIV. Na noze v novější době přidělané nalézá se v kapliče lunula, t. j. polooblouk podobný srpku měsíci. Slouží k umístění hostie, když se věřícím ukazuje. Po obou stranách horníci v perkytlích ji ochraňují. Oba nesou štíty kutnohorské; prvý nejstarší znak kutnohorský „šlígle“ a „pemrlice“, druhý novější znak Ferdinandem III. městu r. 1641. darovaný.

Nad lunulou nalézá se úzká kaplička s pěkným baldachýnem, v němž nalézáme krásnou ale jen 5 cm vysokou sošku sv. Bartoloměje. Opěrné pilíře, které již vedle horníků do šíře 20 cm vystupují súzují se zde po obou stranách a spojují se u noh zmíněného světce pěknými, koruně podobnými obloučky. Odtud celá monstrance vyšínuje se ve vížku pěknými kraby ozdobenou. Po obou stranách sv. Bartoloměje ukončují se pilíře opěrné věžičkami, ozdobenými kraby a křížovými fialami. Na vrcholku hlavní vížky spatřujeme ukřížovaného Krista na kříži. Čtyři chrličí, — draci — vystupují z postranních pilířů a dodávají tak figuralní výzdobě většího lesku.

Monstrance kutnohorská je znamenité a památné dílo, které, jak pověst dí, bylo darováno samým císařem Karlem IV. kostelu sv. Bartoloměje na Horách Kutných, což také soška sv. Bartoloměje dobře připomíná. Když pak kostel ten zrušen a pouze v kapli přeměněn byl, byla monstrance tato přenesena do chrámu sv. Jakuba. V první polovici našeho století byla noha tohoto svatostánku rukou svatokrádežnou ulomena a odcizena, náčež zhotovena noha nynější, která slohem svým i prací k ostatnímu uměleckému dílu se nehodí.

Památná bohoslužebná nádoba ta chová se nyní v děkanství kutnohorském a užívá se jí jen při slavnějších službách božích, Božím Těle a při významných procesích. Výška její měří 60 cm, šířka 20 cm. Soška sv. Bartoloměje a ukřižovaného Krista měří 5 cm. Celá monstrance jest stříbrná, ale silně pozlacená a váží 10 hřiven stříbra.

Velikostí a nádherou vynikají monstrance: Sedlecká, Sobotecká, Bohdanečská, železná na Mělníce, Husinecká, Staro-Boleslavská, Malešická, Letařovská, Štěpánovská, na Moravě pak: Tišnovská, Dražovská, Bytešská, Uher. Hradištská, Jemnická a j. v.

VII.

V CHRÁMU NÁMĚTSKÉM.

1. Gotická kazatelna.

Umění kamenické na Horách Kutných dospělo ve středověku k největší dokonalosti. Nebyly to pouhé práce řemeslné, nýbrž práce velmi umělecké, kteréž dovedností svou ještě dnes na odiv světu se staví a mistra svého velebí.

Mezi těmito památkami zaujímá neposlední místo v kámen tesaná kazatelna v chrámu Páně „Matky Boží“ na Náměti.

Šestihranná kazatelna, jednou stranou na prvním pilíři v hlavní lodi přidělaná, spočívá na tříhranné noze z kutnohorského pískovce vyrobené. Na noze rozvětvil umělec zvláštním a svého druhu jediným způsobem sukovité pruty a spojil je uprostřed nohy křížovým klenutím, nad kterýmž mistrovsky, ale již v opuce pražské vytesal propletenou korunu, pěknými kraby okrášlenou.

Na korunu tuto umístil umělec římsu jednoduchou, kteráž nese celou kazatelnu. V parapetách kazatelny pod pěkně provedenými baldachýnky spatřujeme reliéfní poprsí sv. otců: Augustina, Ambrože a Jeronýma.

Veškerá práce provedena byla v první polovici XVI. století z opuky petřínské (mimo nohu), která dle účtův archivních přivezena byla r. 1513. vozkou Černým z Prahy. Ten dostal 12 grošův a od fůry dáno bylo 3 kopy grošů.

Tot nezvratný důkaz, že mylně kazatelna byla prohlašována prací hrncířskou z bílé hlíny.

Duch času jako jinde, tak i zde hloidal a hlodá zubem svým, ruka lidská při každé opravě chrámové nemilosrdně s vzácnou touto uměleckou památkou nakládala tak, že mnohé úlomky opukové dřevem nahrazovány býti musily, kteréžto náhrady ovšem dílu tomu lesku nedodaly.

Na zábradlí kamenných schodů ku kazatelně vedoucích, spatřujeme reliefní obrazy sv. čtyř evangelistů řezaných ze dřeva a ceny ovšem ne příliš valné.

Nad kazatelnou zvedá se gotický baldachýn ze dřeva mistrně řezaný, na jehož římse spočívá kaplička ve způsobě věžičky asi pět metrů vysoká. V kapličce této na povýšeném místě stojí Bohorodička, děťátko Boží na ruce držíc. V nejvyšším pak místě fialy umístěn je na malé konsolce Kristus s kalichem v ruce. Po obou stranách Bohorodičky spatřujeme gotické ornamenty, sloupky fialovitými ozdobené, které k pilíři se táhnou a tu zakončují.

Před nimi stojí tři malé dřevěné sochy sv. apoštolů.

Baldachýn kazatelny pozlacen byl od malíře Míchala teprve r. 1532., od téhož mistra, který pro kostel Matky Boží zhotovil monstranci, která vážila 36 hřiven, jak to zápisky kostela toho dokazují.

Byla tudíž kazatelna tato pracována skoro 20 let. Ale nedivme se! — Pohleďme jen na tu mistrnou práci sv. otců, podívejme se bedlivě na ty rozvětvené konsolky a baldachýny nad hlavami jejich a my žasnouti musíme i obdivovati tu jemnou řezbu, až do těch nejmenších záhybův a závitů do kamene provedenou.

Patron chrámu Námětského — obec Kutnohorská — kteráž tolik obětí ku restaurování našich památek přináší, nedá zajisté klesnouti v niveč tomuto stkvostu kamenickému.

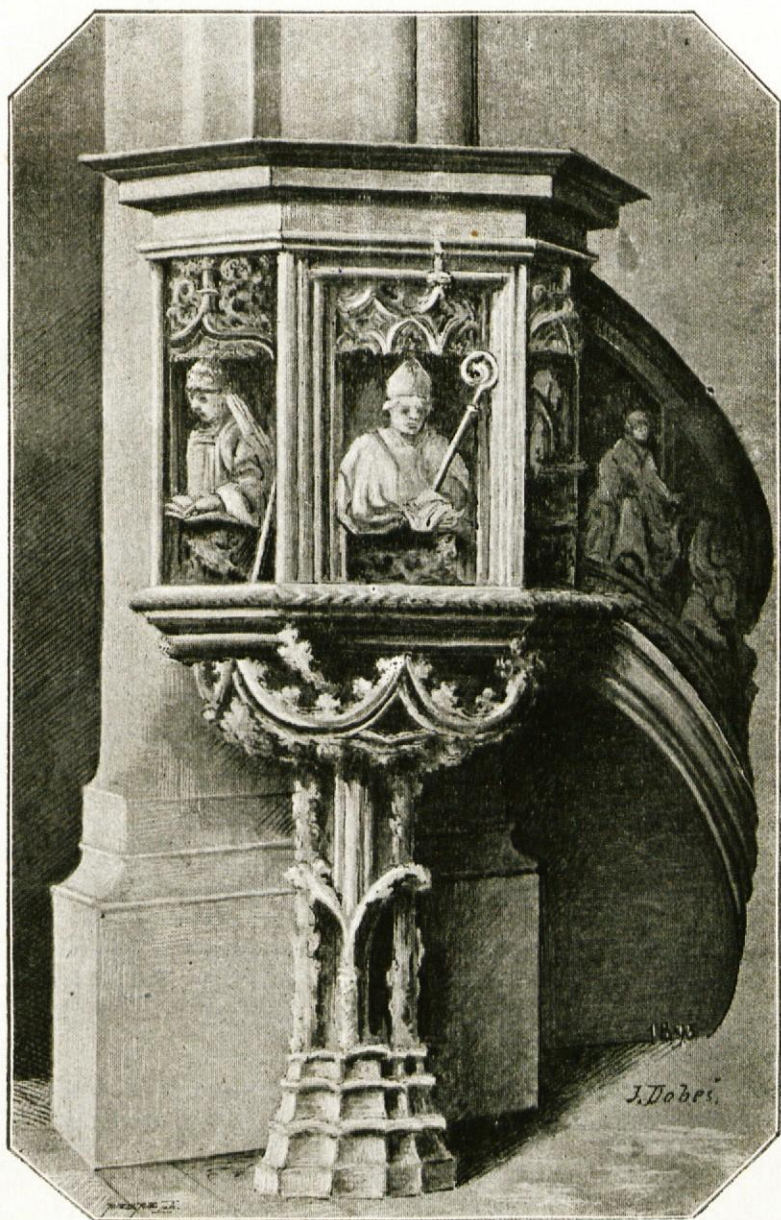
2. Skládací oltáře.

I.

Až do r. 1886. byl gotický chrám Matky Boží na Náměti různými přívěsky renaissančními, copovými a jinými znešvařen. Tak mezi jinými byly zde vysoké černé oltáře, které při polozazděných oknech činily hrůzný dojem na přichozího.

Té doby začalo se nákladem obecním s opravou věže, střechy

Gotická kazatelna.

římsky i vnitřku chrámu tohoto. Důkladná restaurace tato vrátila chrám ten v původní stav.

Zvláště sluší zaznamenati, že vráceny Matce Boží i původní tři skládací oltáře, které staletí chrám tento zdobily a až do té doby dílem u sv. Barbory, dílem na kruchtě Matky Boží ledabyle zavěšeny byly. Pocházejí z doby 1470.—1506. a byly pravou ozdobou této svatyně; proto jest nám tím *více správně* *Kostelní vřelý* *dík tuto vysloviti, že po šetrném vyčistění opět je svému původnímu účelu navrátila* a dávné svědky staré české slávy z kleslého rumu na boží světlo postavila.

Hlavní obraz archy 1·8 cm vysoký a 2·8 cm široký představuje Nanebevzetí Panny Marie. V mračnech andělů sedí na duze Bůh Otec a Bůh Syn korunující z mrtvých vstalou, vždy věrnou a neposkvrněnou Pannu Marii, kteráž do nebe vzata jest. Nad ní vznáší se Bůh Duch svatý ve způsobě holubice. Po obou stranách zřítí lze okřídlené anděly. Pod výjevem tímto nachází se otevřený hrob Mariin a kol něho ve skupině shromážděni jsou sv. apoštolové. V živou tuto skupinu přimísil se i hlavou svou malíř, vymalovav se v pozadí v červené čepičce po straně evangelia.

Komposice, kresba i barvitost obrazu tohoto na dřevě malovaném jest nad míru dokonalou, tváře typické, záhyby šatů náležitě bez vší přepjatosti.

Celá skupina jest vůbec pěkně sestavena a činí na příchozícího milý dojem; neboť apoštolové jedni klečí, druzí stojí a všichni jsou na modlitbách. Nejposlednější drží v ruce kaditelnu a ložku s kadidlem.

Na predelle 65 cm vysoké a 128 cm široké jest též na dřevě vyobrazen Spasitel s rukama rozpjatýma do polou těla, kterak svoje rány lidu ukazuje. Z pravého boku a levé ruky stříká mu plným proudem krev a jeden z andělů vedle něho stojící ji do kalicha zachycuje.

Na křídlech archy znamenáme čtyři biblické výjevy a to: Navštívení a zasnoubení Panny Marie, útěk do Egypta a nalezení Krista v chrámě Jerusalemském mezi zákonníky a staršími z lidu. Zadní strana nemá obrazů žádných.

Křídla jsou na čtyři díly rozdělena a pěkným do sádry tlačným a pozlaceným ornamentem orámována. Obrazy tyto dokazují, že mistr byl výtečným v provádění jednotlivých osobností, jakož že i dovedl znamenitě vystihnouti okamžik, ve kterém se veškeré skupiny octnouti měly na obraze.

II.

Druhý skládací oltář stojí v severozápadní lodi a představuje v hlavním obraze „Navštívení Panny Marie.“ Matka Boží navštívila sv. Alžbětu a tato vyšla jí v ústrety až před dům.

Ve dveřích pak zříme velebnou postavu nejvyššího kněze Zachariáše, kterýž pohybem rukou naznačuje podiv nad nenadálou návštěvou. Šat jeho jest žlutozelený a svrchní oděv z bledočervené látky. Obě světice mistrně pojal malíř. Vlil v jejich tváře život skutečný, jaký se na obličejích při nenadálém setkání jen v pravdě jevití může, nezanedbav ovšem ni krásou ni sličností v míře svrchované výraznosti jim dodati.

Spodní šat Panny Marie jest tmavozelený, svrchní jasnomodrý. Na hlavě má bílou plénu, z níž vlaje na zádech delší cíp.

I sv. Alžběty hlava jest bílou ale kratší plénou ovinuta; její spodní šat jest bledočervený s jakousi šedivou obrubou a šat svrchní rudě červený s pěknými záhyby.

Hlavy obou světic jsou zlatou gloriolou ozářeny. Pozadí obrazu má zajisté pěknou scenerii. Vedle domku, z kterého kněz Zachariáš vystupovati spatřujeme, jest v dáli umístěna příkrá skála na níž starý středověký hrad se vypíná, a kolem skály té vede v dálku nedozírná, klikatá cesta. Dva hřbety spojuje prutovaný most. Celé pozadí zakončeno jest nebetyčnými horami.

U nohou světic roztroušeně, ale věrně posedávají živočiškové: motýlové, zelená kobylka a vážka. Také jahodník tu věrně dle přírody zobrazen zřítí lze.

Křídla tohoto oltáře vyplňují také čtyři pole. Po straně evangelia jest Zjevení Zachariášovo ve chrámu a oněmění jeho za to, že neuvěřil anděli zjevení boží. Zachariáš vycházeje z chrámu, dává levou ruku na ústa a tak němotu svou shromážděnému lidu na jevo dává.

Na straně epištolní káže sv. Jan Křtitel, předchůdce Páně v krajině Jordánské shromážděnému lidu, což horním obrazem se vyznačuje a konečně posledním obrazem zobrazuje se křesť Kristův. Bůh Otec v podobě vousatého starce se zeměkoulí, Bůh Duch sv. ve způsobu holubice jsou viditelní nad třetí božskou osobou, která od sv. Jana křesť přijímá. Zlaté ozáření kol hlavy Kristovy i Ducha sv. jest stkvostně ornamentováno. V pozadí sv. Jana stojí člověk s plénou v ruce.

Zavřeme-li křídla oltáře tohoto, objeví se nám „Zvěstování Panny Marie.“ Po jedné straně spatřujeme okřídleného anděla,

po druhé klečící Pannu Marii, přijímající pozdravení andělské:
»Zdravas Maria, milosti plná, Pán s Tebou.«

Veškerá malířská práce tohoto oltáře vyniká nejen zdařilou komposicí, postavou veškerých osobností, znamenitým napodobením zvířátek dle přírody, mistrným provedením krajinomaleb, ba i domů dějinných, nýbrž ona vyniká harmonickým celkem a barvitostí.

Kdož by, pohledem na svěťice hlavního obrazu, nevzpomněl slov sv. evangelia, kteréž sv. apoštol Lukáš v ústa sv. Alžběty klade: „A blahoslavená jsi, že's uvěřila; neboť vykonány budou ty věci, kteréž pověděny tobě od Pána,“ a slov Mariiných jako odpověď: „Velebí duše má Hospodina, a zplesal duch můj v Bohu, Spasiteli mém.“

III.

Třetí skládací oltář stojí v severovýchodní lodi a na něm spatřujeme Matku Boží, kterák podává sv. Anně malého s ptáčkem si hrajícího Ježíška. Kolkol světců těchto obletují okřídlení andílkové a pohrávají si s květinami i ptáčky. Mimo křídel jsou andílkové oblečeni v puchový šat průsvitný a pásem opásáni. U nohou andílků roste jahodník, kozí bradka, meloun a lezou tu také hadi, z nichž právě jeden po mušce, věrně vyobrazené se žene.

Pozadí obrazu tohoto jest až po hlavy světic svrchu dolů jasně modře se zlatými hvězdicemi, odtud pak překrásným pestrým dessinem vyplněno. Vrch je modře vybarven, a v krajích pěkná ornamentika s hrozny ve zlatě se leskne.

Rodička Boží stojí prostovlasá v úboru domácím barvy tvrdě modré, kdežto svrchní šat sv. Alžběty jest rudě červený plášť se zlatou sponkou spjatý. Zpod pláště vztahuje obě ruce k Ježíškovi a odhalivši takto plášť, ukazuje bílý kabátec s rukávky střešnatými. Hlavu má zahalenou v krátkou plénu.

Na křídlech oltáře tohoto stojí na straně evangelia „Ecce homo,“ kterýž silně připomíná Syna člověka na radnici kutnohorské. Pozadí jeho jest nahoře modré, ve středu červené a ve spodku tmavošedé. Dolejší obraz představuje sv. Alžbětu, kterák žebráku dary uděluje. Pozadí jest nahoře modré, doleji červené. Na straně epištolní jest zobrazena sv. Barbora se svým znamením — věží. Vršek jest také modrý a za svěťic jest pěkný ornament. Dolejší část vyplňuje sv. Jan Křtitel s beránkem. I tohoto obrazu pozadí jest modré, další část hnědá.

Veškerých obrazů pozadí jest z části modře zlatými hvězdičkami ozdobeno a krásnými koberci uměle okrášleno. Zavřeme-li skládací oltář tento, spatříme: sv. Kateřinu, sv. Anežku s beránkem, sv. Apolenu s kleštěmi a sv. Dorotu s košíkem darů. Různá jejich roucha jsou nádherná a plná přepychu. Pozadí jednotlivých obrazů je pěkně dekorováno.

Do doby opravy chrámu Matky Boží visely obrazy tyto po různu na zdech chrámových, dnes však zdobí jako stkvosty malířské dokonalosti oltáře svatyně Námětské, které dodávají chrámu tomuto nevšední okrasy.

Kdo pak maloval obrazy tyto? To arcíť pověděti neumíme; ale po značce zanechané na velkém obrazu oltáře v lodi severovýchodní poznává se, že jest to práce mistrova, poněvadž na velkém oltáři hlavního obrazu též takové znaménko malířské se nalézá, toliko před něj posazeno malé ž. Konservator professor p. Braniš domnívá se, že obrazy tohoto oltáře maloval žák — mistra, poněvadž toto ž — discipulus — žáka znamená. A já přidávám se zcela k tomuto náhledu, poněvadž práce menšího oltáře daleko nad práci hlavního oltáře vyniká. Jeť oltářik ten proti prvému pravým uměleckým výrobkem. A obrazy oltáře třetího v kapli severozápadní nenesou žádného znamení mistrova; ale souditi se dá, že vyšel z téže dílny, jako oba prvě a staví se po bok v uměleckosti své zcela k výkonům, které zdobí loď severovýchodní.

Šťastnou nazvati lze myšlenku, že obrazy tyto bez veškeré újmy na původnosti prof. Meixnerem očištěny a opět odevzdány na původní místo, kam po zásluze náležely.

Výška těchto oltářů jest stejná a měří 1·7 m a šířka bez mála $\frac{1}{2}$ ·3 m.

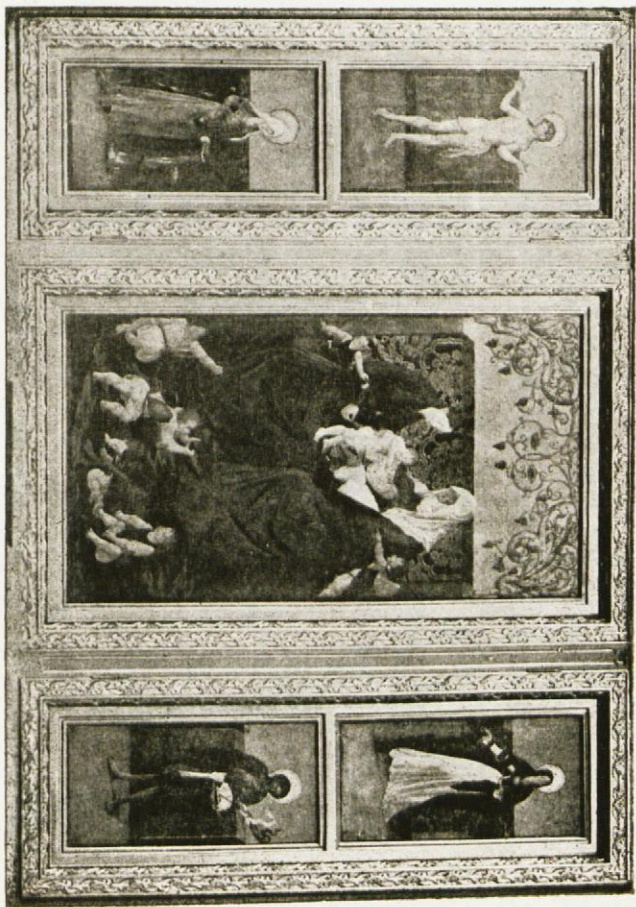

Skliadací oltář severozáp. lodi.

Skládací oltář severových. lodi.

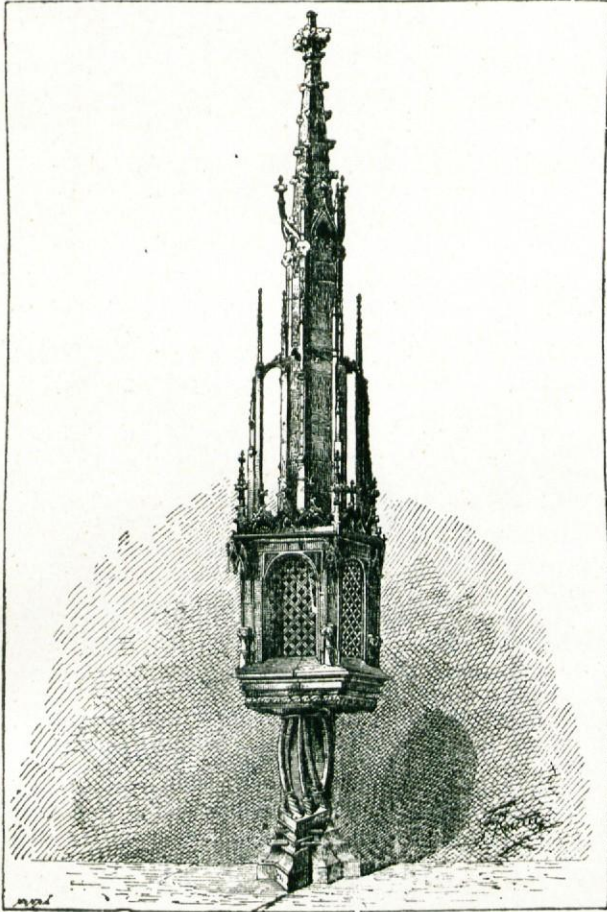

VIII.

PO RŮZNU.

Sanctuarium Svato-Trojické.

1. Starobylá sanctuaria.

I.

U sv. Trojice.

Nad staroslavným městem Horou Kutnou po levé straně říčky Vrchlice a po pravé straně potočka Bylanky vypíná se na povýšeném místě pustém nad někdejšími kavnyami*) starý gotický kostelík „Svaté Trojice,“ založený dle pověsti a Kořínkových pamětí r. 1417. Stával zde až do r. 1896, opuštěn, zanedbán a schátrán na dobro. Obec Kutnohorská ujala se této po opravě úpěnlivě volající svatyně a tak objevila se nám opět v celé své kráse původní. Vizme, jakou vzácnou památku chová z dob první slávy své.

Za starých dob totiž nebýval svatostánek čili tabernákl pro Nejsvětější Svátost oltářní umístěn na oltáři jako nyní. V kostelích slohu gotického bývalo k tomu cíli upraveno tak zvané sanctuarium, buď jako ozdobný výklenek ve zdi, nebo jako stkvostná věžička či kaplička po straně evangelia oltáře hlavního. Takové sanctuarium spatřujeme také v tomto opuštěném kostelíku svatotrojickém.

Z podstavce vytvořeného ze dvou bohatě článkovaných, přes roh se prostupujících kamenných desek, vystupuje šroubovitý sloupek, jenž nese schránku čtyrhrannou, s okny polokruhem zakončenými a opatřenými hustými mřížkami.

*) Kavny = kůlny havířské, kde uloženy byly nástroje horníků.

Stropek schránky této vytvořen jest na způsob bářnovitých kleneb jihočeských. Na rozích jsou velmi ozdobné konsolky a baldachýnky.

Vrchol tohoto svatostánku čili sanctuaria tvoří ozdobná vysoká fiala, zakončená dvojitou křížovou kyticí; z rohů schránky směřují k ní od menších, štíhlých fial opětně obloučky, kolem nichž ozdobná kamenná koruna se vine.

Celé toto sanctuarium dosahuje výšky 7 m a jest tak malebné a něžně vypracované, že spíše řezbě ze dřeva než kamenické práci se podobá.

Kostel sv. Trojice založen byl dle Kořínka již r. 1417. ale ustálo se ve stavbě skoro 60 let, až pak v létech 1488. (jinde 1490.) ve stavbě pokračováno a dokončen 1504., jak „Dačický z Heslova“ o tom ve svých „Pamětech“ na dvou místech se zmiňuje. V tomž spise nalezáme také, že léta Páně 1504. v neděli před památkou sv. Matouše apoštola, světil Filip, biskup Sidonský, oltář v kostele sv. Trojice za městem Horou Kutnou.

A v tuto dobu spadá také zhotovení převzácného díla — „sanctuaria svatotrojického,“ — neboť nedá se mysliti ani, že by nákladníci dali světiti oltář, nemajíce dokončené sanctuarium.

Zhotoveno bylo neznámým umělcem kutnohorským dle vzorů a bujně fantasie Reyskovy. Umělec na svém mistrovském díle síce jména neumístil, ale znamení, které až posud viditelno jest, přec na něm zanechal.

Náklad na mistrovské dílo toto vedl bohatý horník a měštěnin kutnohorský Jan Smíšek z Vrchovišť.

Tento umění milovný měšťan dal také vystavěti prostomilý kostelík sv. Trojice a rovněž bohatě kamenickými pracemi okrášlil sídlo své na Horách Kutných „Hrádek nad Vrchlicí“ zvané.

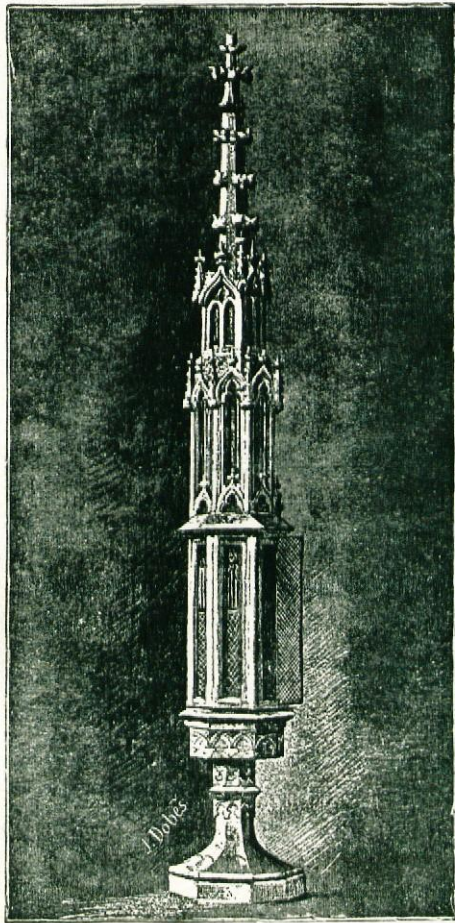
II.

V kostele na Kaňku.

Se svatotrojickým sanctuáriem současný, ale podobou podstatně rozdílný jest svatostánek v kostele sv. Vavřince na Kaňku u Hory Kutné.

Z podstavce osmiúhelník tvořícího vystupuje súzující se sloupek, kterýž ozdoben jest římsou, na níž pěkné gotické ozdůbky vyrůstají.

Sanctuarium Kaňkovské.

Ozdůbky tyto jsou stylisované listy v podobě trojúhelníků proti sobě položené.

Sloupek tento nese schránku pro Nejsvětější, kteráž jest pětihranná a také pěti otvory opatřená. Tři z nich jsou gotická okénka, čtvrtého užívá se ku zavření svatostánku a pátý jest jednoduchá mříž, uzavírající stranu zadní.

Všecka tato tři okénka vyplněna jsou ornamenty, jichž dolejší části lupenatě, hořejší pouze žebrovitě gotickými oblouky vyplněny jsou.

Mřížkování toto je vzácnou památkou a prací uměleckou. Nad nimi vine se jednoduchá římsa, okrášlená gotickými oblouky.

Z oblouků těchto vystupuje sloupkovitě druhé patro, jehož klenutí uvnitř na jednom sloupci spočívá, a vnějšek utvořen je oblouky, na kterýchž spatřujeme fialy ozdobené kraby a na vrcholku křížovou růžicí. Zadní částí spojují se tyto oblouky se zdí.

Odtud jest svatostánek již pevnou kamennou hmotou ve způsobě čtyřúhelníka, na kterémž vidíme polosloupky zvané přípory, ozdobené baldachýnky a menšími křížovými růžicemi.

V těchto baldachýnkách usazena jest veliká fiala, kteráž jest gotickou ozdobou v podobě vížky ze čtyřstranného jehlance se skládající.

Po stranách jeho spatřujeme ozdobné kraby a na vršku vítězně rozhlíží se kol jeho mohutná křížová kytiče.

Celý svatostánek tento, kterýž dosahuje výšky 6·8 m, jest ve svém prvním oddělení přimyknut na zeď chrámovou a tvoří zde proto nepravidelný pětiúhelník.

Mřížování okének gotických jest polychromováno a polychromie zdá se býti dosud původní. Svatostánek tento zhotoven byl, pokud srovnati lze jej s kazatelnou kaňkovskou, mistrem Reyskem a nákladem obce i sbírkou dobrodinců.

Nádherné ozdoby a různé tvary, jež na připojených obrazcích sanctuarií svatotrojického a kaňkovského spatřujeme, jsou vzornou ukázkou pozdní gotiky, kterouž u nás nazýváme též gotikou Vladislavskou, poněvadž za krále Vladislava sloh ten v zemi vrchol své krásy dosáhl a čestného — nesmazatelného místa ve stavitelství si dobyl.

Obě tyto vzácné památky stavitelské jsou však dnes schátralé a vápnaem pokryté a jest nejvyšší čas, aby dostalo se jim náležitě opravy, by krása a bohatost jejich forem a lepošť jejich tvarů vynikla po zásluze.

2. Kazatelna na Kaňku.

Jako kazatelna v kostele Matky Boží na Náměti, tak také jest kazatelna v kostele sv. Vavřince na Kaňku u Kutné Hory velmi vzácnou památkou uměleckou. Horníci kaňkovští vždy a ve všem všudy vyrovnati se chtěli kutnohorským, zvláště tehdy, kdy Kaňk neměl ještě práv městských a byl jako předměstím Hory Kutné, byv odtud právem městským veden a zpravován, nezapomínalo se, aby kaňkovští zpět zůstávali.

Z dob těch pochází také vzácná kazatelna kaňkovská. Z napodobené hory vystupuje massivní čtyřúhelník, ze které vypíná se osmicípá a dosti štíhlá noha, kteráž v 30 cm končí rýhovaným sloupkovým a odtud jako pravidelný osmiúhelník římsou, obloučky a stylisovanými lupeny, v trojúhelníky zakončené, ozdobena jest. Nad římsou tou rozvětňuje a rozšiřuje se opět, jest rozčlánkována a taktéž obloukovitými ornamenty rostlinnými ozdobena. Celá noha dosahuje zvýší 1·5 m, na kteréž spočívá pět předních stran parapetu. Na parapetách těchto spatřujeme znaky čtyř sv. evangelistů Marka, Jana, Lukáše a Matouše, na páté pak zřítí lze sv. Pavla.

Na kamenném zábradlí, jež vede ke kazatelně, vysekáno jest ležmo tělo sv. Vavřince na rošti, a pod ním dobře čitelný nápis: „Raysek me fecit“ — t. j. Rejsek mne udělal. —

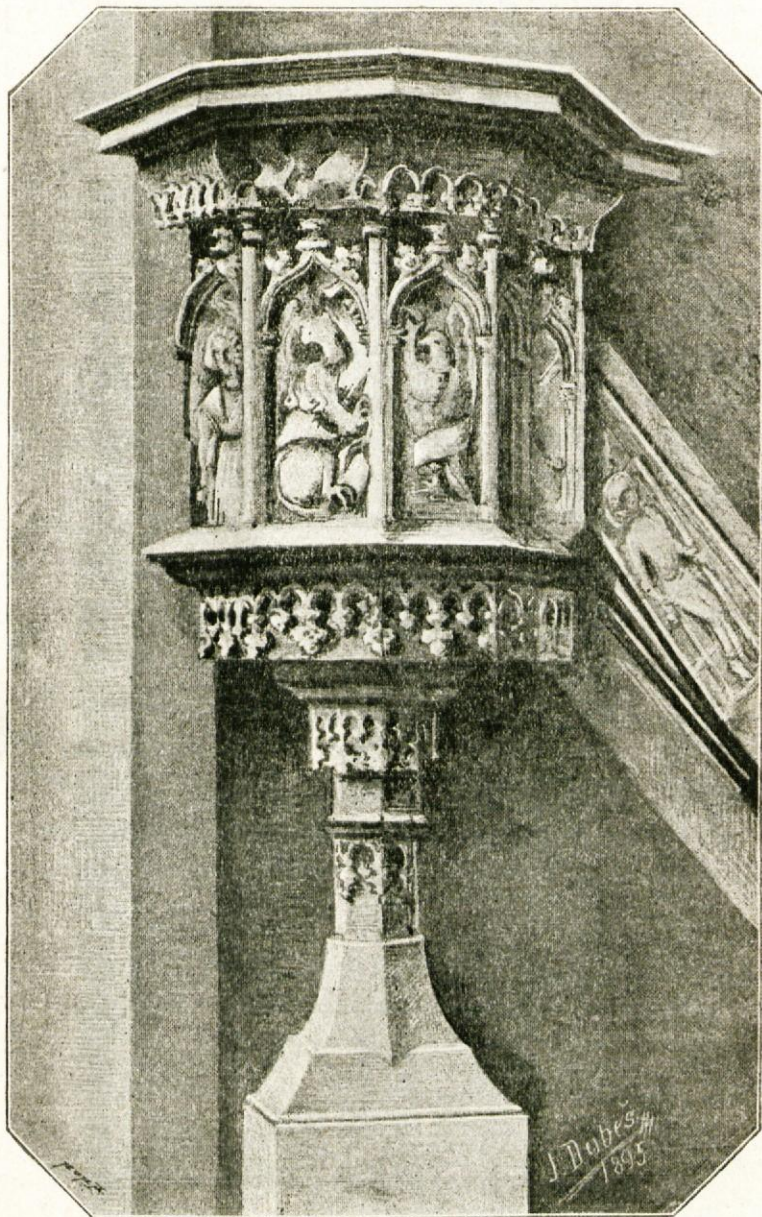
Na parapetách mezi odznaky evangelistů vyčnívají polosloupky, z nichž spojuje se nad hlavami jejich gotické klenutí, ozdobené lalami, na kterých zříme kraby a křížové růžice.

Zmíněné sloupky nesou římsovité zakončení celé kazatelny, kteréž dvěma stranami ke zdi chrámové po straně evangelia přiléhá. Zakončení toto zdobeno jest obloučky gotickými, které z rostlinných částí se skládají.

Nad odznakem evangelisty sv. Jana v římsě konečné spatřujeme zbytky anděla, kterýž nesl v ruku svých kalich Páně. Obě ruce jeho i kalich lze dosud dobře rozeznati, však hlava neušla krutému vandalismu z dob bouří náboženských.

Jako všechny památky stavitelské tak i kazatelna Kaňkovská znešvařena jest nerozumem lidským, poněvadž po staletí ji obflováli a malovali. Kéž se brzo zastkví ve své původnosti, aby pak spolu s opraveným sanctuariem byla pravou přízdobou tohoto chrámu Páně.

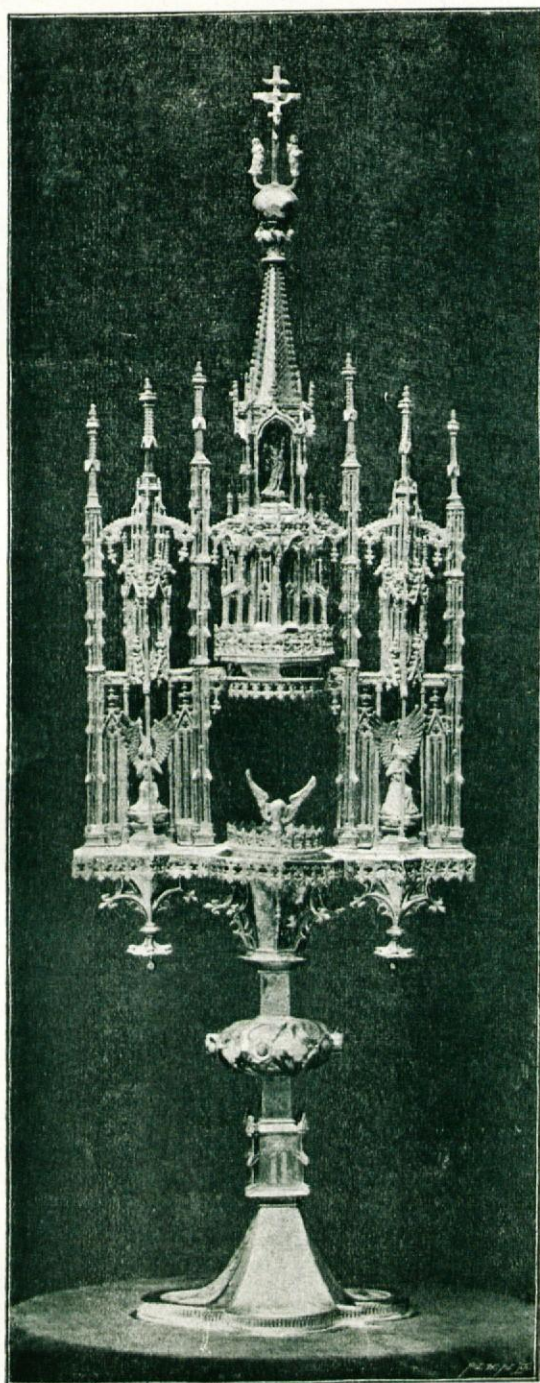

Gotická kazatelna na Kaňku.

Monstrance Sedlecká.

3. Monstrance Sedlecká.

Mezi nejpamátnější a také nejcennější gotické monstrance království našeho náleží bez odporu starobylá a památná gotická monstrance kláštera Sedleckého. Měří 96 cm zvýší a 32 cm zšíří a váží 18 hřiven stříbra. Skládá se z prostředního pilíře, kterýž jest pěkně rozčlánkován a obloučky spojen s ostatními šesti sloupky. Ve hlavním pilíři jest dole prázdná čtvercová prostora, v níž jest zasazena lunula v podobě okřídleného andělíčka, do níž vkládá se Nejsvětější.

Po obou stranách zříme dva otvory z fial a obloučků zrobených, z nichž dva cherubíni koří se Nejsvětějšímu. Nad nimi vypíná se mohutné sloupoví z fial, věžiček a spojovacích oblouků sestrojené. Každý sloupek končí pěknou křížovou kyticí. Nad lunulou jest skupina rozmanitě provedených, okénkům podobných prostor a nad těmi ve výklenku stojí Matka Boží se synáčkem.

Odtud sůžuje se pilíř v jehlanec, který jest ozdoben rozmanitými kraby a příborky a končí se koulí, na kteréž spatřujeme Spasitele na kříži a po jeho boku Pannu Marii se sv. Magdalenou. Noha monstrance jest velmi krásně ozdobena a o šesti dílech rozdělena. Až do r. 1621. korunována byla noha velkými drahokamy. Téhož roku byly snad od mnichů z lázně vyloupány a uschovány, ale světla Božího více neuzřely.

Zvláštní podívaná jest na střed monstrance nad lunulou, na prostřední pilíř, pak na prostranní dva pilíře, kteréž jsou tak bohatě a uměle ozdobeny, že člověk opravdu neví, kam napřed by zrakem svým pohlédnouti měl.

Původ tohoto pravého stkvostu kostelního spadá na jisto do XV. století, a to do jeho prvé polovice.

Gotická tato monstrance náleží pro vzácnou harmonii architektonickou, pro bohatost a lepost forem, pro čistotu ornamentů a gotických okras, pro veliký důvtip původců bez odporu mezi nejznamenitější a nejvzácnější díla středověkého zlatnictví. V ornamentálních i konstruktivních částech shledáváme nejkrásnější soulad. Co do velikostí a nádherné výzdoby a ceny umělecké i hmotné, nemá po zemích koruny české díla sobě rovného.

Monstranci tuto stihla po dvakráte nehoda, jež mohla míti v zápětí i zkázu tohoto tak vzácného a drahého díla. V době válek husitských byla monstrance tato zazděna nad vchodem chrámovým do štítu a pouhou náhodou r. 1702. při střelbě havranů odražena malta se zdí a monstrance se objevila.

Po druhé hrozila jí větší nehoda. Bylo to roku 1810., kdy byla nouze finanční ve státě našem, a kdy nařízeno, odvážeti stříbrné a zlaté věci kostelní do Vídně, by tam byly taveny a z nich raženy peníze. Tehdy měla i monstrance sedlecká býti roztavena.

Z jara téhož roku došla na místo. Ve Vídni, ač již mnohá vzácnost padla za oběť, prohlásili, že pro krásu, bohatost a leposť tvarův a přesný architektonický soulad toto vzácné dílo nebude roz-taveno, nýbrž na dále zachováno.

Byla pak monstrance po vys. nařízení zpět zaslána klášteru sedleckému s přísným rozkazem, *»aby tento pravý stkvost zlatnický i dále pečlivě chován byl.«*

Nádoba tato bohoslužebná uschována bývá v úřadě patronátním.

4. Klenutí ve věži knížecího domu.

Zvláštního druhu památka zachovala se nám v domě t. zv. Knejzlikovském jinak knížecím řečeném, který stojí v rohu Pala-ckého náměstí č. pop. 377. a náleží již od r. 1739. rodině Breuerové.

V pozadí na dům ten přimyká se třípatrová věž, která se v původnosti své až na naše časy zachovala. V druhém patře uzříme komnatu po způsobu kaple, do kteréž světlo padá třemi gotickými žebrovanými okny. Půdorys její jest čtverec, jehož měrné číslo 3·85 m se jeví. Výška až ku svorníku obnáší 5·7 m. Zvláštní stkvost této místnosti jest strop. Již Kořínek i Dačický zmiňují se o domu tomto, že byl nádheraě vykrášlen. Původ jeho spadá tedy do XV. století a to do druhé polovice.

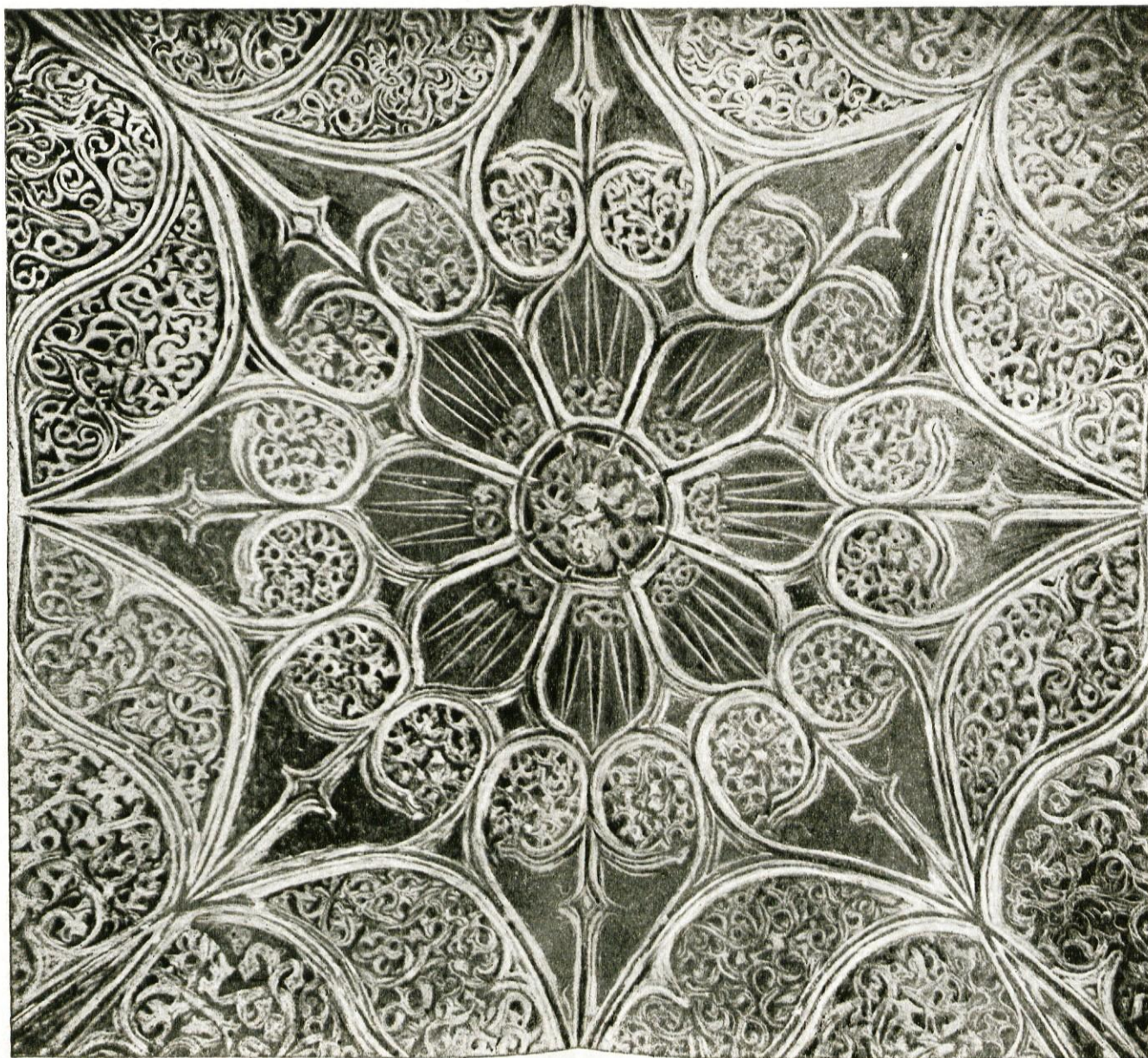
Hvězdovité klenutí jest tesáno z jemného pískovce, krásnými a bohatými ornamenty vyzdobeno a pestře polychromováno. Ni zlata, ni stříbra nebylo šetřeno, aby komnata byla nádherná a v pravdě knížecí. Vyzdobiti ji dal, jak Kořínek praví, arcibiskup Solnohradský, Arnošt, falekrabí při Rýně, kterýž dům od Knejzlika r. 1559. ukoupil.

V koutech komnaty ve výši 2·8 m zřítí lze lupeny okrášlené patky, z nichž dvě proti sobě položená žebra se vyvinují a ještě v části dolejší se protínají. V tomto protínání vyrůstá osm oblouků plamenných, kteréž osm srdčitých ornamentův uzavírají. Žebra, kteréž plameny tyto i ornamenty tvoří, nesou se osou ku středu klenby a zakončují osmicípou růžicí v podobě pětiúhelných listenců. Tyto listence nesou se ku svorníku okrouhlému, kterýž má podobu štítu

Klenutí ve věži knížecího domu.

a jest opatřen — jak professor Braniš v „Dějínách středověkých“ praví — znakem knížat Minsterberkských, totiž orel píl bílý, píl černý ve zlatém poli a nahoře kolčí helm.

Kol svorníku obtáčí se bohatý ornament stylisovaných lupenů, z něhož do středu osmicípové růžice tři paprsky vztýčeny jsou.

Rozdělením tímto povstala pole různých ornamentálních figurací a ta vyplněna jsou vesměs stylisovanými listy, kteréž mistrně pracovány jsou. Veškeré ornamenty jsou znamenitě modelovány a co nejsvědomitěji propracovány.

Z polychromie vystupuje dosud staré toto ornamentování velmi ostře a jest bohudík dosud cele zachováno.

Osmicípová hvězdice kolem znaku Minsterberkského jest modře polychromována a na paprscích a listencích dosud dobře lze rozeznati, že byly pozlaceny.

Půda srdčitých figurac je ve dvě rozdělena; jedna polovice je modře, druhá červeně položena a ornamenty jsou dílem pozlaceny, dílem postříbřeny, kterážto barva nyní zeleně se ukazuje.

Půda vyrůstajících plamenů jest modrá a ornamenty se zde vyskytující jsou červené. Vedle těchto plamenů rozkládá se osm polí rohových, jejichž půda taktéž modře položena jest. Stylisované listy těchto polí jsou zelené.

Celé klenutí jest ze čtyř velikých klenáků zrobeno a zachovaly se dosud veškeré formy řezbářského umění z XV. století, kteréž hlásají bujnou fantassii mistra svého. K jakému účelu místnost tato sloužila a kdo výbornou práci tuto zhotovil, dosud nikomu nepoštěstilo se uhodnouti.

V roce 1891. dal majitel Jan Breuer gotická okna nově upravit, poněvadž žebrování buď bylo již chatrné nebo žádné a tu byl sem přístup každému volný. Starožitníci domácí přicházeli každodenně obdivovati starou a dosud krásně zachovalou práci kamenickou, až konečně bystrým okem svým vypátrali pod vrstvou vápenitou staré malby „al fresco.“

Chutě dali se do práce a odkryli západní jednu část zdi. A hle! Krásná i obdivuhodná malba v barvách úplně zachovalých se v plné kráse objevila. U otevřeného hrobu leží mrtvola a u ní lkající rodina — snad královská i s družinou. V pozadí město s příslušnou dekorací zeleně.

Malba vynikala nejen komposicí, ale i provedením jednotlivých osob a scenerií. Bylo by záhodno, aby majitelé takového stkvostu po předcích našich zděděného si vážili a s ním také tak nakládali.

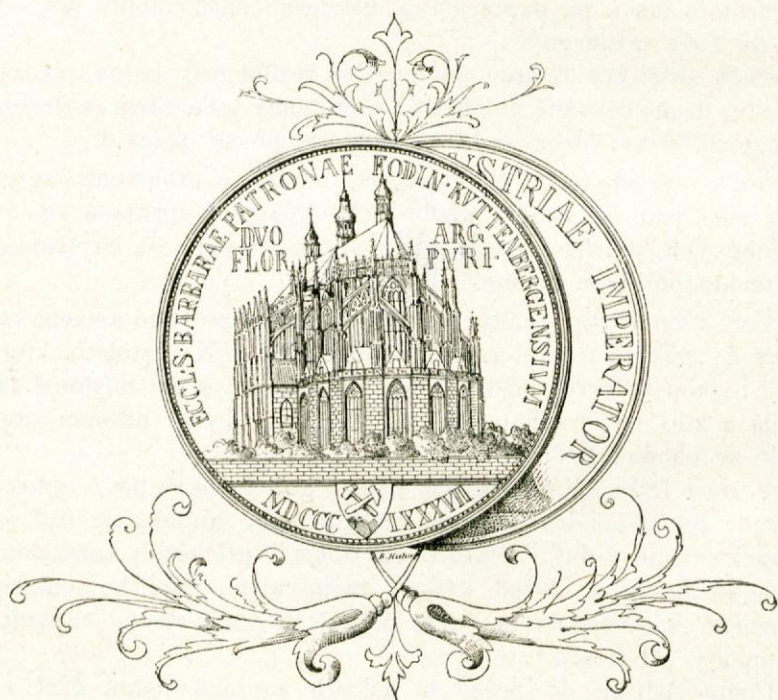

Komnata věžní měla by býti oddělena od bytu soukromého a neměla by býti užívána za „spížírnu.“

Vždyť nade vše zjištěno, že v celé Evropě mimo zámku Windsorského na Temži, v anglickém hrabství Berghském, není stropu rovného v komnatě knížecího domu v Hoře Kutné.

A již tato proslulost měla by býti oceněna a neměla by proto komnata ta sloužiti za místnost tak podřízenou.

Snad nadejde doba, kdy »komnata knížecího domu« zaleskne se opět v původní své kráse a zřejmé okázalosti. —

Pamětní peníz ražený r. 1887. k popudu vládního rady a ředitele mincovny Vídeňské p. J. Müllera z prvního stříbra nově otevřených dolů kutnohorských.

Dvouzlatníkem tím podělení byli členové těžářstva 14 pomocníků.

Portál arciděkanský.

5. Portál arciděkanský.

Bliže kostela sv. Jakuba na straně jižní stávala až do r. 1594. stará dřevěná budova, která sloužila účelům školním. Říkali jí „Škola vysokostelská“ podle kostela „Vysokého.“

Mikuláš Vodňanský z Čazarova, císařský rychtář a Zikmund Kozel z Rýzenthalu, primátor městský, když přesvědčeni byli, že stará tato škola naprosto nevystačuje, podnikli stavbu nové školy a dokončili ji r. 1595.

Skoro plných sto let byly v této nové budově umístěny školy, až r. 1668. bylo sem přeneseno arciděkanství a školy otevřeny blíže sv. P. Barbory.

Plných tři sta let stojí tudy arciděkanství a bylo již stavením velmi sešlým, když r. 1897. z valné části obnoveno a novou krytbou opatřeno.

Zvláštní pozornost budí na domě arciděkanském z červeného mramoru ve slohu renaissačním tesaný a dosud původní portál.

Na pažbách ve spodní části v pravo i levo jest vytesaný kruh, z něhož fábroj a zvláštní zvoncovitá ozdoba dolů visí.

Nížeji jsou insignie školství, rozmanité odznaky umění, hudby a kázně. V oblouku portálovém zříme velký svorník, mající podobu šklebící se hlavice, velmi mistrně sekaný. V pravo i v levo jsou znaky zakladatelů v miniatuře velmi vkusně i úhledně provedeny. Kol nich vine se ornament, kterýž ukončen jest skupinou ovoce. Pod svorníkem jest značka kameníkova.

Nad svorníkem zřítí jest desku, v níž z Cicerona tato latinská průpověď: „*Studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis refugium et solamen praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur rusticantur.*“ Což po česku takto zní: „*Studie mládež živí, stáří těší, štěstí zdobí, v neštěstí útočiště a útěchu poskytují, doma baví, venku nepřekáží, s námi nocují i cestují a nás po venkově provázejí.*“

Deska, na níž nápis tento vryt, rozpůlena jest na dva díly a závitě ozdobena. Mezi rozdělením jest také značka buď rytce, buď druhého kameníka umělce, který sekati pomáhal.

Nad deskou touto spočívá římsa a na ní uprostřed v oválu umístěn prvý městský znak s kalichem z dob pod obojí.

Tento v dosti velkých rozměrech postavený znak nesen jest dvěma okřídlenými anděly, kteříž se, — jeden pravou, druhý levou rukou — o štítky znaků zakladatelů budovy této opírají. Jsouť to erby Mikuláše Vodňanského z Čazarova, císařského rychtáře a Zikmunda Kozla z Rýzenthalu, primátora Kutnohorského. Prostor u nohou andělíčků vedle znaku městského vyplňuje různé, věrně vyobrazené ovoce.

Nad znakem městským jest druhá, šklebící se hlavice a nad ní pak v nejvyšší části na okřídleném podstavci stojí zemská polokoule, jakožto obraz vědy a umění.

Šířka portálu měří přes 2 m, výška až k římsě 3.50 m a ozdoba znaková přes 1 m. Dosahuje tedy výše přes 1/25 m.

Portál tento přes tři sta let starý jest velmi dobře zachován a ornamenty, jakož i erby a ovoce velmi ostře dosud konturovány, tak že možno právem říci, že *portál jest takřka neporušen*.

Kěž tedy i na dále hlásá umělá práce tato dovednost našich předkův a zůstane, jako až dosud, pravou ozdobou budovy arciděkanské.

6. Portál kláštera Voršulinského.

Počátkem XVIII. století vznikla u dvou sester, hraběnek Trautmansdorfových, myšlenka založiti ze svých vlastních prostředků v některém českém městě klášter. Starší sestra, hraběnka Eleonora, procestovala za tou příčinou skoro veškerá česká města a jako nejvhodnější město ku zřízení kláštera označila svému bratru Janu Bedřichu, t. č. místodržiteli království Českého a nejvyššímu komoří zemskému město Horu Kutnou.

Když hrabě Jan Bedřich úmysl její schválil, vymohla si dovolení arcibiskupské. Brzy na to počala vyjednávat s magistrátem Kutnohorským.

Magistrát Kutnohorský nechtěl svoliti k zřízení kláštera, leč tehdy, když zakladatelka vydá pravoplatnou listinu a tou se zaváže, že obci ani nyní ani budoucně žádné škody nebo zkrácení nezpůsobí.

Zakladatelka vydala takovou listinu 27. dne měsíce ledna 1708. a po konečném vyjednávání projevil magistrát i celá obec přispisem

Portál kláštera Voršulinského.

ze dne 11. března 1709. vůli, že k uvedení řádu sv. Voršily do města tohoto za jistých výminek — podrobně vypsanych — svoluje.

Hraběnky Eleonora a Maxmiliana Trautmansdorfovy obdržely tedy na základě této shody nejvyššího svolení, že klášter sv. Voršily v Hoře Kutné založiti a nákladem svým vystavěti směji.

Svolení toto nese podpis ovdovělé císařovny Eleonory Marie Terezie, matky císaře Karla VI. a vystaveno jest 12. dne měsíce srpna r. 1711. v řeči české.

S přivolením arcibiskupa Pražského a představené kláštera Voršilek v Praze, přibylo již 24. dne měsíce května r. 1712. několik řeholnic do Hory Kutné, aby tu první počátek ku kláštera založení učinily. Byla mezi nimi zakladatelka hraběnka Eleonora a sestra její Maxmiliana, která jakožto prvá sestra a Johanka z Lukavce, jako druhá sestra po prvé tu v řeholi uvedeny byly.

Poněvadž dosud o zbudování velkého a nádherného kláštera dohodnutí se nestalo, odebraly se všechny sestry do domu bývalého kláštera bekyň, který prozatím jim za byt upraven byl a který v „Panenské, nynější Libušině ulici“ stál. Aby sestrám daleko ke službám Božím choditi nebylo, dala jim vystavěti choť primátora Kutnohorského, Kateřina Kubínová, rozená Dačická z Heslova na zahradě tohoto domu kapli a vysvětití ke cti a chvále Nejsvětější Trojice. *)

Nyní nastalo vyjednávání s obcí Kutnohorskou o vhodné místo ku stavbě nového kláštera.

Obec Kutnohorská však ani tu nejevila mnoho vůle a ochoty, býti nápomocnou ku vyhledávání vhodného místa pro stavbu kláštera, ba spíše naopak činila podnikatelkám velké obtíže a přiváděla mnohé spory, které posledně krajský úřad Čáslavský k nařízení císaře Karla VI. vyrovnati povinen byl.

Po plných dvaceti a jednom roku započal stavěti dle svého plánu slavný stavitel Jan Dinzenhofer stavbu nádherného a rozsáhlého kláštera ve slohu čistě renaissačním a odevzdal jej 14. a 16. září 1743. svému účelu.

Monumentální dvoupatrovou budovu tuto stihla také Kutnohorská nehoda; není totiž úplně dostavěna. Měla tvořiti pravidelný pětiúhelník. Tři strany její jsou vystavěny, ale čtvrtá a pátá schází do-

---

*) Kaple ta, dosud upravena, jako obytní dům se zachovala.

cela. V jedné této straně měl býti dle zachovalých plánů ohromný chrám. Ku stavbě jeho nedošlo a řeholnice spokojiti se musí malou kaplí s přístavkem v hlavní trati klášterní. Veškeré místnosti klášterní jsou kle. uty a refektář, chodby i kaple obsahují mnohé pěkné obrazy, jakož i vzácné starožitnosti.

Hlavní ozdobou monumentální budovy klášterní jest v dlouhém přízemním průčelí mohutný portál, který dosahuje balkonem do prvního patra.

Čtyři mohutné 5·75 m vysoké kamenné sloupy nesou bohatě rozčleněnou římsu, na níž spočívá v pravdě umělecky do kamene tesaný balkon.

Pod římsou zřítí lze svorník ve klenbě portálu, kterýž spirálovitou řezbou okrášlen jest a nad to hrubě z klenby vycházejí po stranách dvě spirálové ozdoby, které portálu tomuto zvláštní umělé ceny dodávají. Slouповí má hlavice dvojité, jichž přiléhající rozčlenění k římsě okrasové se přidružuje.

Výška portálu i s balkonem měří od dlažby počínaje 9·5 m, šířka 5·65 m. Výška balkonu obnáší 1·25 m, šíře rovná se šířce portálu. Veškerá část zpracována jest z hrubého pískovce Kutnohorského, ve kterém mnoho lastur, mezi nimiž i rohovec Svato-Barborský (Radiolit st. Barbarae) se nachází.

Dvěře portálu jsou železné, rukodílně tepané, ale bez veliké ceny umělecké a měří 2·58 m zšíří a 5·5 m zvýší.

Mohutnost slouповí i celá konstrukce portálu činí celkový pohled velkolepým.

---

7. Portál u „Mramorů.“

Procházejce se Kutnou Horou, dojdeš z Husovy třídy nebo z Palackého náměstí do třídy Šultysovy. Tam na straně západní uříš dům, po jehož jedné straně čteme nápis „u Mramorů,“ po druhé vryto do červeného mramoru takto: „Zde žil Jan Šultys z Felsdorfu, primátor Kutnohorský.“

Dvoupatrový dům tento náleží dnes také primátoru Kutnohorskému p. Janu Macháčkovi. Pod střechou zříme římsu s dvanácti lunetami, v nichž sgrafitem provedeno dvanáct znamení měsícových. Mezi okny jsou zobrazeny také sgrafitem čtyři roční počasí.

Portál u Mramorů.

Hlavní však ozdobou tohoto domu jest krásný, slušně restaurovaný, 5 m vysoký renaissanční portál. Dva páry sloupů 2·60 m vysokých s vyžlabenými dřiky volně stojí na 89 cm patkách různými hlavami ozdobených a nesou na pěkných hlavicích dvojitou 45 cm vysokou římsu, na níž leží uprostřed 56 cm vysoká deska, v šířce ostění portálového zakončená závitem a dvěma sloupky. Vedle těchto sloupků spatřujeme po jedné straně hlavicí mužskou, po druhé hlavicí ženskou. Úvnitř 175 cm široké desky jest tento nápis:

„Si cuiquam domus haec non recte structa
videtur, is sinat hanc nobis, corrigat ipse suam.“

A pod tímto latinským nápisem čteme:

„Dej Bůh štěstí tomu domu, vystavěl jsem, nevím komu,
kdo mne v tom pomlouvá neb viní, ať si vystaví k své libosti jiný.“

Vedle zmíněných hlavic sedí na vystouplé římsce sloupoví po každé straně panna, levá s váhou, pravá s pacholetem.

Nad nápisem jest umístěna úzká římsa na které jest v šířce nápisu pěkně profilovaný segment, na jehož obou stranách leží dvě panny, prvá znamená obchod, druhá řemeslo.

Na vrcholu segmentu sedí s polorozpjatýma křídlyma orel jako symbol síly a odhodlanosti. V segmentu zříme jen hlavu starce se šedivou bradou jako nějaké zjevení, kteréž by odněkud vycházelo. Kol něho jest rozloženo různé ovoce.

Římsa pod nápisem jest 45 cm vysoká a rozčleněna rýhováním v pole, kteráž ozdobena jsou růžicemi a hlavicemi. Vlys římsy ozdoben jest pěkným pásovím.

Pažba dveří 25 cm široká nese velmi mistrně v opuku sekané 1·80 m veliké dva reliefy. První po znaku kupeckém jest „Merkur,“ druhý velkým vousem opatřený stařec zdá se býti symbolem „Štěstěny.“

V pozadí mezi sloupovím jest ve zdi vysekán výklenek a v něm stojí dvě sošky 95 cm vysoké; prvá značí opět obchod, druhá řemeslo. Šířka portálu obnáší 4 metry.

Svorník pažby jest erb rodiny Stejškové, která se později Freisichselbst pojmenovala a r. 1586. Rudolfem II. do stavu rytířského povýšena byla s přídomkem „z Freidenpachu.“

Až dosud se za to mělo, že erb tento náleží bývalému primátorovi Janu Šultysovi, kterýž také Rudolfem II. r. 1605. do stavu šlechtického povýšen byl s přídomkem „z Felsdorfu“. Do štítu svého

přijal stojícího rysa a podle něho v plochem poli tři růžice. (Dačický z Heslova posměšně o něm praví: „Byv nejprve kantorem ve škole oženil se a osadil i zbohatl šenkováním vín a zjednal sobě erb, maje nějaký cizí, německý majestát na štít, aby se tituloval z „Felsdorfu.“ Růžice na štítě nazývá ovšem uštěpačně „šamrhy“, jako nimi hoši točívají. A přidává: „Titul německý a on sám německy neuměl.“) Také až do dneška se za to mělo, že Šultys tento dům vystavěl, poněvadž se mu erb neprávě připisoval.

Avšak v listinách v archivu kutnohorském nalezeny byly pečeti obou těchto rodin. Z těch seznáno, že erb na domě »u Mramorů,« náleží rodině Stejškové. Ve znaku zřítí lze v levém poli stojícího lva a pravé pole jest rozděleno třemi šikmo položenými pásy a v každém pásu jest u prostřed umístěna růžice. Nad štítkem tím rozeznati lze dobře kolčí hlavu a vrch ozdoben jest rozpjatýma křídly, kteráž příčným břevnem opatřena jsou. A to jest tudy erb rodiny Freisichselbstové z Freidenpachu.

Zakladatel rodiny této Jakub Stejška — Freisichselbst — zbohatl „handlem“ ve vlnách a vínech uherských. Byl také rychtářem městským a napotom císařským. Synové jeho Jakub a Zikmund byli do stavu šlechtického r. 1586. povýšeni.

Této rodině náležel dům »u Mramorů« a tato rodina dala dům ten vystaviti a po šlechticku vyzdobiti.

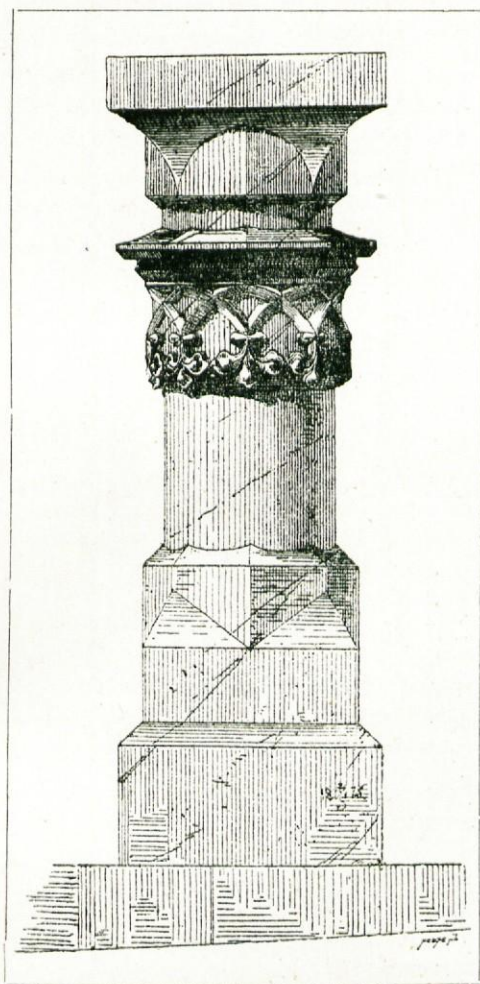
Domněnka, že by dům »u Mramorů« vystavěl Šultys z Felsdorfu, jest tudy naprosto vyloučena, poněvadž Šultysův erb, jehož pečť se nám na listinách v archivu kutnohorském zachovala a dle písmen J. Š. Z. F. za zcela správnou považovati lze, naprosto od Stejškové se liší. Připouštíme však, že v domě tom Šultys bydleli mohl.

Dům i portál dal nynější majitel, starosta pan Macháček, nákladem 1000 zl. opravití a zachoval tak znamenitou ozdobu starobylé Hoře Kutné.

8. Sloup ze staré radnice.

Čtvrtou památkou ze starobylé radnice zachovanou po zhozném požáru r. 1770. jest »gotický sloup,« na nichž radnice stávala.

Sesutím se sloupy rozbily a jen jediný toliko zachoval se celý až na naše časy. A ten byl zazděn do podloubí v domě číslo pop. 97. nyní na Palackého náměstí a byl každému viditelným až do roku 1869.

Got. sloup ze staré radnice.

Téhož roku proměněno podloubí v krám, a na sloup bylo by se nadobro zapomnělo. Leč povolání v té věci upozornili na význam sloupu a proto umístěn sloup do zvláštního oddělení u výkladní skříně, a je potřeba jen ohlásiti se u majitele domu v obchodě „výkroj koží,“ nebo ve vedlejším druhém krámě, kde se každému a vždy ochotně dostane potřebného poučení.

Sloup jest velice zajímavou památkou stavitelskou, z hrubozrného pískovce kutnohorského vypracován a jest 2 m 50 cm vysoký.

Z podnoží čtvercového střídá se osmicípový hranol až do výšky 75 cm. Potom je sloup oblý a ve výši 150 cm ozdoben jest pěkným ornamentem ze stylisovaných lúpenů. Nad těmito vypíná se obloukovitě okrášlená a čtvercem zakončená hlavice.

Ve které dílně, nebo kterým mistrem gotické tyto sloupy pracovány byly, zůstane tajností. Nám pak jest, a budoucím zajisté bude gotický sloup tento milou památkou na dobu slávy staré — Hory Kutné.

Materiál, ze kterého jest sekán, je zdejší hrubozrný pískovec. Škoda, že byl olejovou barvou znešvařen.

9. Kamenná kašna.

Mnohá města v království našem jako mnohá za hranicemi vlasti naší neměla buď vody pitné, buď vody měkké, a těm bylo se starati o to, jakým způsobem by ji obyvatelstvu zaopatřila.

Již za nejstarších dob shledáváme za tou příčinou vodovody, mnohdy i z míst několik hodin vzdálených, kterými voda do nádržek ve městě k veřejné potřebě přitéká.

A nádržky tyto ať dřevěné, ať zděné, ať kamenné, nazvali předkové naši „kašnami.“

Takové kašny bývaly ve mnohých městech stavěny s velkým nákladem, okrášleny uměleckými pracemi a jsou dosud ozdobou náměstí, sadů a pod.

Seznamujíce čtenáře s památkou vzácného stavitelského vkusu, kteráž stojí na nevelkém „Náměstí Rejskově,“ dodáváme, že je pamětníkem staré slávy i bohatství tohoto města. Jest známá široko daleko pod jménem: »*Kamenná kašna*,« jejíž původ spadá k r. 1495. Jeť pravým mistrným dílem, provedena ve slohu gotickém, ovšem umělcem dosud neznámým.

Kamenná kašna tesána jest z pískovce Kutnohorského a má tvar dvanáctistěnného hranolu, jehož každý bok podepřen jest opěracím pilířem. Z těchto dvanácti opěracích pilířů je šest jednoduchých, štíhlých s pěknými hlavicemi, kraby, fialami s křížovými kyticemi ozdobených, druhých šest má pěkné hlavice, baldachýnky a veliké fialy s křížovými kyticemi. Na těchto pilířích stávaly ještě v tomto století různé sochy a hlavice pilířů byly zároveň konsolami.

Místa tato pro sošky dosud jsou zachována, a baldachýnky roztomile se nad konsolami vznášejí.

Strany hranolu dvanáctibokého jsou vyplněny pěkným i bohatě provedeným skružím a dvěma žebry po způsobu slepých oken, kteréžto skruží vybíhá také v pěknou fialu, kraby a křížovou kyticí ozdobenou.

Za dávných časů měla kašna na šesti sloupcích položenou vysokou střechu, která byla snesena a nahrazena střechou nízkou, již dnes viděti není.

Až doposud mělo se za to, že dal kašnu tuto postavit bohatý nákladník, Smíšek z Vrchovišť, svým nákladem a za to, že mu, obec „crk“ vody na Hrádek věsti povolila.

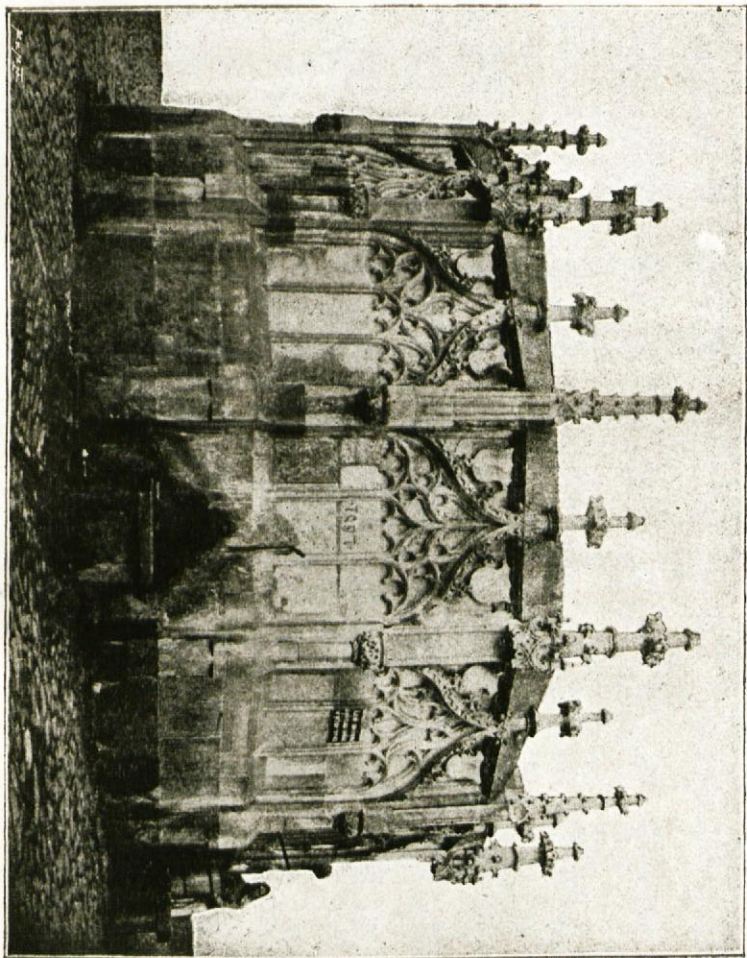
Tomu ovšem není tak! Bylo totiž v archivu Kutnohorském nalezeno v knize zápisní k r. 1498., že bývalo často o vodu zle na Horách, a „tu páni pojali vodu z gruntů Bylanských k troubám druhé stanice (Svato-Vojtěšské), které Jan Smíšek z Vrchovišť v držení toho času byl, s vůlí však téhož p. Smíška dobrou.“ — A za tu dobrou vůli, páni obecní starší povolení své témuž p. Smíškovi dali takové, „aby sobě pojal vodu na svůj Hrádek a ku své potřebě.“

Také z knihy té vyčteno, že již r. 1480., 1490., 1493. a r. 1495. placeno bylo z peněz obecních na stavbu „rathousu“ a „nové kašny.“

Z toho jasně vysvítá, že stavěla kašnu obec již r. 1495. a nikoli Smíšek z Vrchovišť v r. 1497.

V létech 1887.—1890. byl tento němý pomník zašlé slávy Hor Kutných nákladem obce zcela opraven a to za vrchního dohledu vrchního inženýra a stavitele chrámu sv. Barbory p. Láblera a zachovány jsou při opravě, kteráž vyžadovala nákladu 8000 zl., všechny formy tak přesně, jako byly na kašně staré.

Restaurovanou takto „kamennou kašnu“ podává naše vyobrazení, a již na první pohled spatřujeme, jak imposantně se vypíná tento stkvost z doby nejkrásnějšího rozkvětu umění stavitelského ve starých Horách Kutných oproti bývalé již sešlé stařence.

Kamenná kašička.

„Kamenná kašna“ jest ozdoba veřejného náměstí, již podobně v celém království Českém bychom marně hledali.

10. Kostnice Sedlecká.

Na blízku pověstného kláštera Sedleckého blíže Hory Kutné založeného r. 1142. knížetem Miroslavem z rodu Markvarticů, rozprostíral se hřbitov, který již za doby krále Přemysla II. ohromný prostor zaujímal.

Opat kláštera Sedleckého Jindřich II. byl svého času v Jerusalémě a jak historie vypravuje, přinesl s sebou něco hlíny z hrobu Kristova.

Brzo po návratu svém slavnostním způsobem a za velikého účastenství věřících přinesenou hlínu rozsil po hřbitově.

Událost tato rozhlásila se daleko široko a nastalo všeobecné putování v toto místo posvátné.

Tisíce lidu vyslovovalo zbožné přání, aby zde po smrti odpovídati mohlo, domnívajíce se, že klidněji v této Kristem posvěcené hlíně soudného dne se dočkají.

Tak praví Petr, opat Zbraslavský, kterýž byl té doby mnichem, Sedleckým, že r. 1318. za času moru 30 tisíc mrtvol sem nejen z Čech, ale i Moravy a Dolních Rakous pohřbeno bylo. Také praví že boháči Brněnští napařád sem se pochovávatí dávali.

Na rozsáhlém tomto hřbitově, který několik set arů výsevy obsahoval, stával starý hřbitovní kostelík »*Všech Svátých*,« který prý již zde v XIII. století vystavěn byl od horlivých křesťanů se dvěma kaplemi »*v jedné spojitosti*« — jak o tom „Paměti“ Devotyho vypravují.

Avšak o původu tohoto starého kostelíka nezachovalo se nám žádných zpráv. O nynějším chrámku, zvaném »*Kostnice*,« činí se prvá zmínka r. 1318., tedy v té době, kdy nábožný lid sem do tisíců pouti konal, a po smrti zde pochovánu býti si přál.

Kostelík ten byl vystavěn jako původní o jednom patře. Přizemí sloužilo za kostnici a v prvním patře konány bohoslužby.

Lebky a všecky ostatní kosti srovnal v pyramidy slepý novic kláštera Sedleckého a tu povstala a udržuje se až po dnes báhorka »*kosti srovnal slepý mládenec*.« — Tak tomu bylo až do r. 1511., že v dole ší části srovnány byly kosti, v hořejší konány bohoslužby.

Po dobu více než jako sto let nevšimal si pak nikdo kostelíka tohoto, až opat Hilarius r. 1661. kázal obě kaple upravit a znovu k bohoslužbám zříditi, tak že o pouti Sedlecké*) v pondělí velkonoční l. P. 1663. týž opat prvou mši sv. sám zde sloužil.

Po smrti opata Hilaria opět se na kostelík Všech Svatých zapomínalo a obě kaple vydány všem nehodám v šanc. Mezi tím časem byl i klášter vyzdvižen a veškeré budovy Sedlecké a s nimi i obě kaple »*Všech Svatých*« klesaly stále a stále hlouběji v sutiny a byly tak spustošeny, že se tam ani služeb božích konati nemohlo.

Konečně nadešel den smilování. Sedlecký farář P. Jos. Devoty dal obě kaple r. 1810. opravit a k službám božím zase zříditi.

Stálými opravami pozbyla pak »*Kostnice*« svého starobylého rázu a zvláště r. 1870. dostalo se jí zcela nového gotického šatu.

Patron kostelíka tohoto, kníže Švarcenberk, dal obě kaple restaurovati a nařídil Františkovi Rintovi z České Skalice, aby kostnici nově upravil. A ten vůli svého pána dokonale provedl; neboť spojil hnáty, holeně, lebky, žebra, kosti ramenné, vřetena, sánky, články prstů i nohou dohromady tak uměle, že z nich vyrobil pěkné znaky (Švarcenberkův), vázy, svícny, řetězy, kříže, věnce, pyramidy a jako monstrum ohromný závěsný svícen, kterýž uprostřed kaple na klenbu připevnil.

V kříži kaple narovnal pak spoustu lebek a holení ve vysoké pyramidy. Vedle postranních oltářů v kříži jsou vystaveny lebky poškozené. Pocházejí prý z mrtvol vojáků, kteří bitev se účastnili poněvadž mají některé seký mečem, jiné střelné rány znatelný.

Od té doby čtou se opět zde služby boží v obou kaplích.

Kostel »*Všech Svatých*« jest jednopatrový. Půdorys tvoří skoro čtverec o sedmi metrech ve světlosti, výška jest nestejná. Horní patro zachovalo se až na novou gotickou klenbu ve své původnosti.

Na západní straně kostelíka jsou umístěny dvě štíhlé šestihranné věže. Dle tradice zde zachované hořivalo v nich věčné světlo, a svítilo poutníkům na cestu v noci sem přicházejícím.

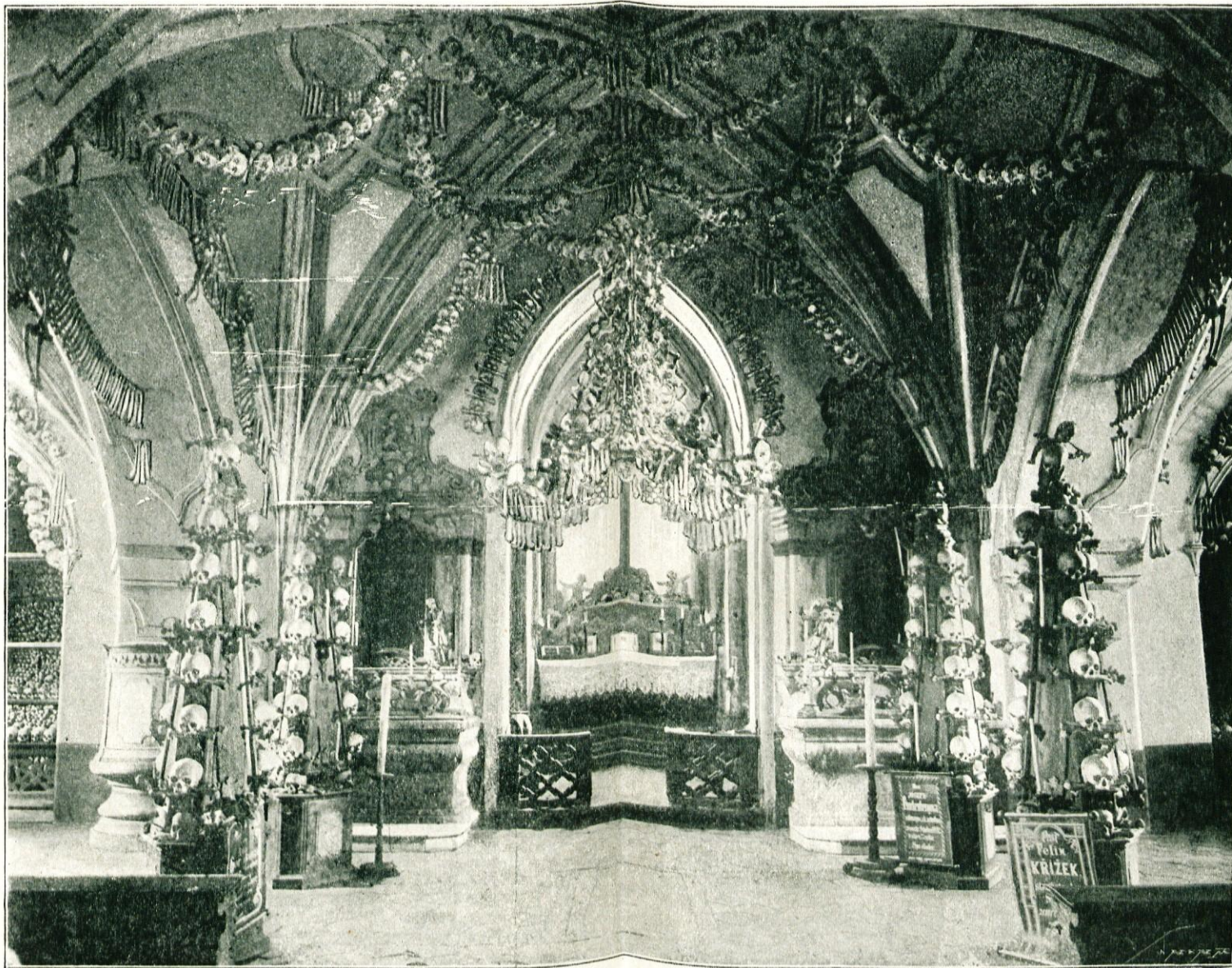
Ve předu spodní kaple zasazena bývalému zdejšímu faráři a spisovateli českému P. Jos. M. Rautenkrancovi, pamětní deska s tímto nápisem: »*Památce českého spisovatele Jos. M. Rautenkrance, faráře Sedleckého * 2. března 1776., † 21. července 1817. věnuje archaeologický sbor »Vocel« 1877.*« —

A proti desce této umístěn nápis, který napsal farář Devoty:

*) Poutě Sedlecké navštěvovala procesí až do r. 1783. a konaly se se vši pompou.

Kostnice Sedlecká.

„Naši předkové co byli
jak svou vlast a Boha ctili
v těchto místech každý vzhled.
Bychom Čechy zas se stali,
slávy staré dobývali,
k tomu každý mysl veď!“ —

Poutníče! Zavítáš-li na staroslavné Hory Kutné, neopomeň navštívit Sedlec, kde vedle největšího chrámu v Čechách a veletovárny na tabák, která z vyzdvíženého kláštera cisterciánského zřízena byla, spatříš i »*Kostnici Sedleckou*,« dílo — ojedinělé v království Českém. —

11. Románský portál v Záboři.

Tam, kde Labe Doubravku pije, stojí stará osada Záboř. Osada ta povstala za borem — za bořím — na zboží kláštera Sedleckému náležejícímu a zajisté i za vlivu jeho.

V Záboři jest románský kostel farní sv. Prokopa, pocházející z XII. století. Ač kostel sám o sobě již valně pozměněn a přestavěn, přece zbytek původního kostela — nynější presbyterium — a portál jsou v mnohém ohledu velice zajímavým.

Zvlášť pak portál jest mistrností svou tak pamětihoden, že mu není rovno v celém království i markrabství.

Podobné portály, pravé krásy románského umění, toliko za hranicemi vlasti naší hledati sluší a to na jihu v Itálii, kde sloh románský původ svůj vzal a také brzo zdomácněl. V sesterské Moravě podobají se zábořskému portálu: portál při kostele Nanebevzetí Panny Marie na předměstí Třebíčském, při farním kostele v Měříně u Jihlavy a v Předklášteří u Tišnova.

Zábořský kostel byl v minulém století rozšířen a původní chrámek zůstal jen nynější presbyterium, apsida jeho rozbořena a portál přenesen ze strany východní na stranu jižní. Dle pamětní knihy kostela Zábořského stalo se tak r. 1722. Bylo s ním však zacházeno barbarsky; neboť z původních šesti sloupků zbyly pouze tři.

Portál Zábořský jest výtvar nevšedního umění a mistr dávných věků dokázal nejen svou zručností, nýbrž dal i na jevo výborný vkus, a osvědčil se architektem jedním z předních XI. století.

Právem můžeme býti hrdi, že umělecká památka takového významu jest ve vlasti naší a to v pravém zákoutí, kde kulturní život z ciziny k nám prý ode dávna zanášený se zajisté nesoustřeňoval.

Zákoutí to nebylo ani sídlem panovníků, ani působištěm velmožů — spíše však působištěm horlivosti náboženské kněží — kteří na místě v pohanské době význačném a lidem ctěným vystavěli chrám křesťanský.

Jinak toho ani vysvětliti nelze, proč by perla architektury tak krásná byla do prostřed *borů* či za *bory* zanášena.

Portál Zábořský skládal se původně ze šesti sloupků s atickými patkami a to po třech na každé straně, z nichž na levé zachovaly se dva, na pravé pouze jeden. Výška jejich obnáší 180 cm.

Prvé dva sloupky jsou po obou stranách stejné řezby a nesou spirální žlábkování od vrchu i od spodu proti sobě, kteréž uprostřed sloupku se zakončují krásným stylisovaným listem a hroznem.

Třetí sloupek, kterýž tu osaměl, jest celý okrášlen pěkně řezaným ornamentem. Oba sloupky po levé a zbylý po pravé straně, nesou na hlavicích vlys z akantového lupení, na němž spočívá devět oblouků všelijak okrášlených a desátý jednoduchý řadu jejich ukončuje.

Ačkoliv již povědíno, že oblouky tyto i celý portál jest nesmírně znešvařen maltou i vápnem, nicméně dobře lze rozeznati okrasu těchto oblouků. Tak na prvním střídá se jako okrasa palmeta s bodlakovým lupenem a těsně naň přimyká druhý oblouk, kterýž nese na vrcholu svém listence, od kterýchž se dolů v pravo i v levo spirálně točí až ku vlysu.

Třetí okrášlen jest opět akantovým lupenem, ale bez palmet, kdežto čtvrtý vyniká krásným zchovalým lupením akantovým, kteréž z obou stran k vrcholku proti sobě se nese. V pátém oblouku zříme skot táhnouti po obou stranách z dola ku vrcholku a dva pastýře mezi ním. Jeden již jest velmi zchátralý.

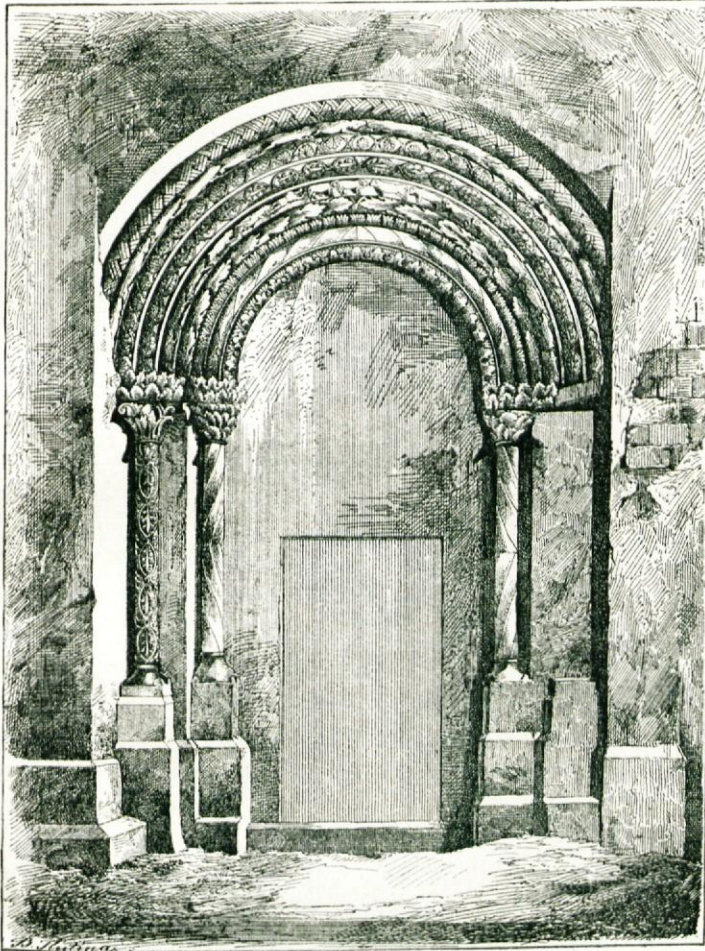
Šestý oblouk okrášlen jest palmetami, mezi kterými se stonky s úponkami vinou a sedmý ozdoben jest stylisovanými listy, kolem nichž také stonky se proplétají.

Osmý oblouk jest ozdoben loveckým výjevem. Chrti, zajíci, lvové i myslivci střídají se tu vzájemně, jeden druhého škádlice.

Devátý oblouk je pásovitě proplétání na mnoze již valně rozrušené. Desátým plochým pásem se celé dílo toto umělecké — z petřínské opuky vyrobené ukončuje.

Celé provedení portálu zábořského svědčí o nevšedních vlohách neznámého mistra a jest viděti, že dláto již zdatně v rukou jeho

Románský portál kostela Zábořského.

se pohybovalo, vytvořilo celek zpracovaný s patrným sebevědomím a zálibou, tak abych řekl, díla skutečně vzácného v království našem.

Brzká oprava skutečně již jest žádoucí!

12. Románský kostelík ve Svatém Jakubě u Hory Kutné.

Za dob bývalé slávy král. hor. města Hory Kutné slyňulo bohatstvím i veškeré širé okolí.

Nasvědčujíc tomu steré okolnosti, které až podnes hlásají veliké činy doby dávno minulé.

Jeť krásný jarní den! Vyjděme si do milé Boží přírody. Dejme se východně od města „stříbrným údolím“ a urazivše asi 6 kilometrů cesty po dobré silnici, octneme se ve vesnici Církvici. Odtud v malé čtvrt hodince jsme u cíle.

Staneme na veliké, stromovím okrášlené návsi vesnice Sv. Jakubské.

Uprostřed vesnice stojí neveliký kostelík, vystavěn ve slohu čistě románském. Útulný kostelík ten náleží mezi nejstarší kostely slohu románského v království Českém. K založení jeho vztahují se tyto paměti:

Když r. 1142. spikli se proti vládě Vladislava II. mnozí čeští páni s Moravskými údělnými knížaty a sídelního knížete Znojemského Kunráta II. za Českého knížete zvolili, přitáhli Moravané se znamenitou mocí brannou do Čech, aby Vladislava svrhli se stolce knížecího a Kunráta dosadili.

Vladislav, kníže Pražský, sebral vojska co nejvíce mohl a postavil se s ním na vrchu Vysoké u Hory Kutné a to proto, že již Moravané s Načeratem, mužem jměním i duchem i zkušenostmi vynikajícím u mnohém větší síle — se svým vojskem tu rozloženi byli.

Zde na svahu vrchu „Vysoké“ svedena byla 25. dubna r. 1142. krvavá bitva o vládu v Čechách.

Vladislav, ač měl vojsko slabší, bojoval jako lev a jeho růžové prapory počaly si klestiti vítěznou cestu do řad nepřátelských.

Avšak v rozhodné chvíli stal se hrozný obrat. Někteří zrádcové z vojska Vladislavova vzkřikli na dané znamení — „bitva prohrána — spas se, kdo můžeš“ a hanebně z řad vojsk utekli, nebo zřejmě k nepřátelům se přidali.

Zradou touto potřen, spasil se jen ztěží sám útekem do Prahy. Kunrátovo vítězství bylo ovšem draze zapláceno, neboť na obou stranách zůstali znamenití vojevůdci ležeti a mnozí těžce raněni byli.

Nicméně odvážlivý Kunrát táhl se svými věrnými Moravany až ku Praze a jal se obléhati ohrazené, zásobami i udatnou posádkou opatřené hlavní město.

Již o letnicích t. r. opustila jej odvaha k dalšímu boji, poněvadž z několika stran Vladislavovi pomoc přicházela a tak Kunrát ničeho dobrého neočekáváje, zpět na Moravu v pochod se dal.

Nedlouho pak na to potřel Vladislav pomocí německých vojevůdčů Přemyslovce a léta následujícího novým tažením na družné Moravě pokořil údělná knížata, tak že se mu poddala, ale zášť proti němu nezastavila.

Jindřich Zdík, biskup Olomúcký, byl při tažení tom a stál na straně Vladislavově, protože drahně let nebyl v dobré vůli s údělnými knížaty Moravskými. I pomáhal, jak mohl pokořovati odbojná knížata a sám doprovázel velikého knížete i do bitvy na Vysoké u Hory Kutné.

Knížata Moravská zle se mu za to pomstila. Vyhlásivše ho za nepřítele a zrádce vlasti, zmocnila se všech jeho statků a příjmů a jemu bylo bydletí dílem v Čechách, dílem i v Bavořích.

Za to však biskup Zdík nelenil a vyhlásiv je za věrolomce, pronesl na ně a skrze ně na celou zemi klatbu se zastavením služeb Božích.

Svatý Otec Innocenc II. potvrdil i přitužil toto ustanovení, ale brzo vyslal kardinála Kvidona s plnou mocí do Čech (1143.—1145.), aby mezi biskupy a knížaty stal se prostředníkem.

Pražský kníže Vladislav nezdráhal se dlouho odpustiti rozvratným strýcům, poddají-li se mu způsobu tehdejší v zemi obyčejnými.

A neminulo týdne a slaveno narovnáni mezi knížetem Pražským, údělnými knížaty Kunrátem, Ottou a Vratislavem a kníže přísahal nikomu zlým nevzpomínati a vrátil jim jejich úděly na Moravě.

Proti biskupu Zdíkovi jen na oko utlumená nenávisť vypukla na novo, když bratr Vladislavův Děpolt, jenž byl toho času údělným knížetem Jemnickým, se Zdíkem se rozhněval. Pomsta proti němu byla po novém roce 1145. plnou měrou vykonána.

Ubíral se tudíž biskup Zdík do Říma a Otta Olomúcký jako jediný přívrženec jej doprovázel.

Kunrát, údělný kníže Znojemský, Vratislav Brněnský a Děpolt

Jemnický s mnohými pány Českými i Moravskými očekávali nočního času biskupa Olomúckého na pomezí českém nedaleko Litomyšle.

Dověděvše se, že biskup ve blízkém dvorci již je ubytován a pohroužen v libý spánek, přepadli dvůr a při světle pochodňovém jali se drancovati a biskupa hledati. Nenalezli ho, neboť byl jistým průvodčím ze dvora vyveden do polí a tam ve sněhu se ukryl.

Na povel Kunrátův byl celý dvůr vyloupán a pak zapálen a to proto, kdyby přece někde byl Zdík uschován, že v plamenech zahyne, se domnívali. Zažehše stavení, rychle zmizeli.

Biskupa našel náhodou sedlák Soběn ve sněhu na polo již skřehlého. I přioděl ho svým kožichem, obul mu své škorně a dopravil ho potají do Litomyšle.

Tam poležel biskup dlouhou nemocí drahně času, nežli jej mohl kníže Pražský k sobě dáti přivéztí.

Nad odbojnými knížaty a veškerými pány Českými a Moravskými, kteří se výpravy proti biskupu Zdíkovu byli účastnili, pro nesl papež Eugen III. sám za přítomnosti velikého shromáždění lidu klatbu a uložil knížeti Vladislavovi zvláštní bullou, aby klatbu tuto v zemích svých nejen rozhlásil, ale aby jí také potřebného důrazu dal a svou rukou světskou moci jí propůjčil.

Mnozí páni po nějakém čase, mezi nimi i Děpolt, pro kajicnost byli sprostěni klatby, jen Kunrát Znojemský musil býti Vladislavem pokořen, aby v odboji ustál.

S touto dějepisnou pravdou těsně souvisí založení „kostelíka ve vsi sv. Jakuba.“

Mezi Moravskými pány, kteří biskupa Zdíka přepadli, byl i jistý Slavibor. Tento Slavibor, nejsa ještě klatby sprostěn, zemřel. Manželka jeho Marie se syny svými Slaviborem a Pavlem na pokání manžela a otce svého tento chrámek v druhé polovici XII. století vystavěli.

Zakladatelem kostelíka jest tedy Marie, manželka Moravského pána Slavibora ze Švábenic.

Leč dva závažné údaje zůstávají přec jen záhadou. Kdo stavěl kostelík ten, a proč Marie, manželka Slaviborova, právě toto místo si zvolila za stánek pro svatyni, jsouc sama majitelkou jiného rozsáhlého zboží?

O tom nemáme žádných zaručených zpráv; ale soudíce dle staveb jiných chrámů v okolí Kutnohorském, domníváme se (a myslím, že ne bezprávně), že kostelík ten pochází z dílny slovanských mnichů Sázavských, anebo aspoň, že za jejich vlivu a dohledu domácími mistry stavěn byl.

A proč Marie, manželka Slaviborova, zde ten kostelík založila? Odpovídáme, že to snad byla sestra knížete Miroslava, který založil znamenitý klášter Sedlecký a byl majitelem celého tehdy okolí.

Po smrti manžela svého žila zde se svými syny a tiché, lesem daleko široko porostlé místo zvolila sobě za cíl své pobožnosti.

Toť ovšem jest a zůstane hádankou dotud, dokud určitějších zpráv se nám nevyskytne. —

Roku 1845. prolamovali zedníci na kruchtě zeď pro varhany a při práci této našli pod kamenem bývalého oltáře olověnou skříňku 6 cm dlouhou, 6 cm širokou a 3 cm vysokou voskem zapečetěnou. Domnívali se, že učinili znamenitý nález, nikomu ničeho neřekše, skříňku otevřeli a při tom ovšem velice pečet porouchali.

Jaké bylo však jejich sklamaní! Ve skřínce našli pergamenový závitek a v hedbávné uzlíčky zavinité ostatky svatých. — Pro zedníky nález bezcenný, za to ale pro kostel nález znamenitý.

Zedníci nález odevzdali farnímu kaplanu P. Josefu Malému a ten ji opět Kutnohorskému arciděkanu P. Josefu Křikavovi k vyšetření předložil.

Kutnohorský arciděkan, pověřiv schránku tuto, odevzdal ji patronu kostelíka Svato-Jakubského hraběti Jindř. Chotkovi.

Hrabě Chotek zavezl nález do Prahy a tam „tvůrce archaeologie české,“ rodilý Kutnohořan, prof. Vocel nápisy na pečetí i na listině přečetl.

Nápis psán jest v latině a zní česky takto:

„Léta od vtělení Božího 1165. já Daniel, ač nehodný, přece z Boží milosti XIII. biskup Pražský, léta vysvěcení svého patnáctého, měsíce jedenáctého, dne měsíce devatenáctého za panování Bedřicha, nejslavnějšího a nejjasnějšího císaře Římského a za času Vladislava, nejslavnějšího Čechů krále, ostatky těchto svatých v oltáři tomto 19. dne měs. listopadu vlastní rukou jsem uzavřel.“

Ostatky svatých takto jsou zaznamenány: „Ze dřeva sv. Kříže, sv. Marie Panny, sv. Jana Kř., sv. Ondřeje, Jakuba, Bartoloměje, apoštolů, sv. Václava, muč., sv. Vojtěcha, muč., sv. Pankráce, sv. Lamberta, muč., sv. Blažeje, muč., sv. Sixta, sv. Benedikta, Jana, Matouše, Izáka, Křišpína, mučeníků, sv. Mikuláše, sv. Řehoře, sv. Jiljí, vyzn., sv. Augustina, vyzn., Gotharda, vyzn., sv. Lva, vyzn., sv. Gertrudy Panny, sv. Barbory Panny, sv. Ludmily, muč., sv. Pannen i jiných svatých jedenáct tisíc.“

Románský kostelík ve Sv. Jakubě u Hory Kutné.

„Tito všichni svatí orodujtež za mne hříšného u Hospodina. Amen.“ —

„Já Vladislav, toho času král Český, za totěž prosím. Amen.“

„Já Judita, toho času královna Česká, za totěž prosím. Amen.“

„Já Marie, zakladatelka tohoto chrámu se svými syny Slaviborem a Pavlem, za totěž prosím. Amen. Amen. Amen.“

„Titul pak tohoto oltáře po Marii slavné a ustavičné Panně budiž znamenán.“ —

„Pečeť: Daniel . . . . . Gra . . . . . Pra . . . . . scopus.“ -

Listina tato odevzdána do Českého Musea, snímek její farnímu úřadu Církvickému a ostatky ovšem již zetlelé vráceny kostelu Svato-Jakubskému.

Léta Páně 1873. byl kostelík tento dle návrhu architekta Kannerá opravován a tu měl býti také nehezký a nepatrný oltář odstraněn a novým vkusným nahrazen. Když se bourala tumba, nalezena byla opět olověná skříňka $7\frac{1}{2}$ cm dlouhá, $7\frac{1}{2}$ cm široká a $2\frac{1}{2}$ cm vysoká. Na víčku jejím vyryta tato slova:

DANIEL
XIII. EPI. E.
PRAG.

t. j. Daniel XIII. biskup kostela Pražského.

Při porovnání písma tohoto s písmem v nápisu z r. 1165. a r. 1845. nalezeného na empoře (kruchtě) shledáno, že písma tato totožná jsou.

I souditi tudy lze, že kostelík ten celý r. 1165. Danielem, biskupem Pražským vysvěcen byl.

A v základní listině na empoře nalezené musíme hledati klíč k založení chrámu Svato-Jakubského. A tu zcela přesně dovídáme se, kdo jest zakladatelem jeho.

Toť ovšem krátký děj tak starého, památného a slavného kostelíka ve sv. Jakubě u Kutné Hory.

II.

Přihlédněme nyní k některým památkostem kostelíka tohoto: Vnitřní chrám složen jest z lodi, apsidy, která tvoří větší část půlkruhu a empyry čili kruchtý.

V apsidě zříme malý řezaný oltář, na němž uprostřed visí Kristus na kříži; po obou stranách stojí sv. Václav a sv. Ludmila.

Nad oltářem na zlaté půdě vymalován jest Kristus Pán, držící v rukou kouli světovou sedě v oblacích na duze. Vedle syna Božího klečí v pravo orodující matka Jeho, Panna Maria, v levo sv. Jan Křtitel.

Po obou stranách románského okénka, které zúžuje se do středu a ze středu zase se ven rozširuje, malovány jsou čtyři výjevy ze života sv. Jakuba. Prvý, jak sv. Jakub následuje Krista, druhý, jak hlásá již slovo Boží, třetí, jak stojí před soudcem Herodesem a čtvrtý, jak jej zrádce na popravišti odprošuje. Obrazy tyto ku cti vši české práce maloval † Petr Maixner.

Celá apside je pak jednoduše, ale vkusně polychromována (vymalována).

Z dob založení kostelíka zachovaly se až na naše časy dva mohutné sloupy, klenutí emporý nesoucí. Jeden jest zcela hladký, druhý okrášlen vypouklými ozdobami.

Ku starým památkám uvnitř chrámu tohoto náležejí také staré náhrobníky, kteréž v kostelíku tomto na zdích umístěny jsou.

Nejstarší z nich jest z r. 1521. a náleží Henrychovi, synu pana Mladějovského z Mladějovic, pak jsou náhrobníky pánů z Konecchlumu, Žerotínů (dítě) a pánů Švihovských z Riezenburka. Jsou to vesměs členové rodin, jimž kdysi okolí toto náleželo.

Toť nejdůležitější, co spatřiti lze uvnitř tohoto chrámku. Nyní všimněme si starých památek, které zdobí vnější jihozápadní zeď.

Zeď tato jest rozdělena na sedm nestejných, různě okrášlených a polosloupky ohraničených polí arkádových, v nichž jsou dvě okna, čtyři reliefní obrazy a v středním poli malovaný obraz sv. Jakuba, jemuž celý chrám zasvěcen jest. Pod nohama této galerie skulptur táhne se oblouková římsa, kterouž také nad touto galerií spatřujeme.

Římsou touto dělena jest celá zeď na dvě nestejná pole; horní o něco menší, dolejší větší, ve kterém vidíme opět dvě pole oblouky a liseny (svislé pásy) ozdobené. Každé toto pole dělí se na dvě slepé arkády. V druhé od věže jest portál s tympanonem a po obou stranách v arkádech dva, ovšem již velice poškozené reliefy.

Až do té doby, dokud nebyl znám děj a založení kostelíka, nevědělo se vůbec, koho by ony osoby vyznamenávaly. Ale dobou nalezení listin na empoře a v tumbě oltářní, byla záhada tato zcela jasně rozluštěna. Nyní víme, kdo chrámeček založil, světil a kdo těsně s těmito osobami ve spojení byl.

Žehná-li tuto Spasitel ženě a muži na obraze druhém, není to nikdo jiný, nežli Marie a její jeden syn, zajisté starší — Slavibor, kteří prosí, aby odpuštěna byla vina manželu — otci. A žehnající

nemůže být nikdo jiný, nežli Spasitel sám, kterýž jedině snímá hříchy tohoto světa. O nějaké jiné osobě nelze zde vůbec ani mluvit.

Na reliefu třetím spatřujeme postavu mohutnou, která drží v pravici meč a v levici trojhranný štít. Jest oděna krznem pouze nad kolena. Pod krznem spatřujeme poněkud delší spodní šat, na němž znáti řasna.

Postavou touto označují někteří v novější době sv. Václava; avšak toto tvrzení jest rozhodně nesprávné, poněvadž tímto způsobem sv. Václava nikde zobrazeného nespátřujeme. Spíše musíme za to míti, že jest to král Vladislav, který tu přítomen býti měl při svěcení kostelíka tohoto.

A kdyby tu i přítomen nebyl býval, jak se někde za to má, tož tvrzení, že on to jest, nabývá více důvěry, poněvadž již před tím za vinníky u církevních hodnostářů o milost prosil.

Čtvrtý reliéf jest postava kněze s berlou a knihou v ruce a bez pokrývky na hlavě. Těžko rozluštiti, koho asi znamená! Avšak dle berly a knihy — biskupského to odznaku — domníváme se pevně, že je to tak těžce pronásledovaný biskup Zdik Olomúcký, syn prvního našeho kronikáře Kosmy, jehož osud též se založením kostelíka toho těsně souvisí. Prohlašovati osobu tu za sv. Prokopa rozhodně nemůžeme, poněvadž sv. Prokop s jinými odznaky zobrazen bývá. Známěť vyobrazení sv. Prokopa jako mnicha Basilianského v rouše ritu východního, známěť pak sv. Prokopa jako opata Římského, kterému později přidán zkrocený zlý duch na řetěze, ale tak, jak je čtvrtý reliéf u Sv. Jakuba, nikde sv. Prokopa zobrazeného nespátřujeme.

Konečně zbývá nám reliéf v první arkádě. Jest to postava biskupa s nízkou mitrou, kterýž drží taktéž berlu a knihu a oděn jest tunikou a pláštěm.

Dle osob již dříve jmenovaných, které se založením chrámu tohoto ve spojení byly, musíme souditi, že to nikdo jiný není, nežli Pražský biskup Daniel, kterýž kostel tento r. 1165. sám osobně vysvětil.

Ve čtvrté prostřední arkádě jest prostě malován sv. Jakub, jehož tvárnost i postava naprosto se neshodují s reliefem v arkádě druhé a tím také domněnka, že by žehnající osoba Marii a Slaviboru sv. Jakub byla, rozhodně odpadnouti musí. Malba tato jest bezcennou a nebylo také v arkádě té nikdy žádných jiných skulptur, jak se jinde dočítáme.

Nad jednoduchým portálem chrámu vidíme jako na všech kostelích románských tympanon s mistrovskou řezbou z dob založení

chrámu. Vyplněn jest poprsím Spasitelovým, jemuž po boku jsou dva andělé s kadelnicí a palmou v ruce. Tympanon jest vysoké ceny umělecké a vzácnou starožitností.

Porovnávati relief Krista na tympanonu s reliefem ve třetí arkádě ovšem nelze, ale také vidáme často v jednom a témž chrámu osobu Spasitele v různých posicích i v různém jeho stáří. Takto i bude asi zde, poněvadž souditi lze z práce, že tympanon řezala osoba docela jiná, než-li reliefy v arkádách.

Po obou stranách portálu vidíme zbytky reliefu dvou osob. Jedna drží zlomek klíče, druhá zlomek šavle. A to jsou odznaky sv. Petra a sv. Pavla a nelze za to míti, že by to byli věrovesťci Slovanští sv. Cyrill a Method, jak se jinde mylně popisuje.

Zvláštní znamenitost novější doby spatřujeme na věžní zdi. V koutě — za zdí lodní — zazděná jest totiž stkvostná, v copovém slohu provedená náhrobní deska hraběnky Kateřiny de Arco.

Hraběnka Kateřina, sestra hraběte Věžníka, majitele panství Novo-Dvorského, provdána byla za Italského hraběte de Arco a ten, když ona zde návštěvou meškala a zemřela, dal jí tento opravdu stkvostný náhrobek v Itálii pořídit. Náhrobek značí její osobu v nejkrásnějším brokátovém šatě a neznámý mistr vložil v práci tu veškerý svůj umělecký vkus, jaký té doby panoval. Znaky obou rodin, chronos (čas) a plačící andělé jsou jejími průvodčími. Náhrobník tento byl až do r. 1884. v kostelíku blíže kazatelny; při opravě týmž rokem předsevzaté byl přenesen na vnější zeď chrámovou, ač z příčin mnohých schvalovati toho nelze, poněvadž tam zubem času velice utrpí.

Na zdích kostelních nalézají se liseny, totiž svíslé pásy, vystupující se zdi, tvořící jednoduchou, prostou ozdobu staveb románských.

Věž kostelíka jest původní a spatřuje se na ní osm trojic románských oken s pěknými sdruženými sloupky. Až do r. 1884. byla okna tato zazděna. V tomto roce byla věž opravena po návrhu architekta Mockra stavitelem Krulišem z Kutné Hory, a ač doznala některých změn, nejsou jí na škodu a újmu.

Ve věži jsou dva zvony. První lil Ondřej Ptáček r. 1504.; má na sobě znak Ptáčkův (dvouhlavou orlici se zobáky k sobě obrácenými, držící v pařátech dva malé zvonky a na břicho konvici ve štítu) a relief sv. Jakuba s nápisem latinským. Druhý menší zvon z r. 1515. ulit od Jakuba Ptáčka, syna Ondřejova.

Konečně sluší poznamenati, že ves Svato-Jakubská měla faráře pod obojí a školu, kamž přifařeny i přiškoleny byly skoro veškeré

okolní osady. Ve válkách husitských zanikla fara i škola a v XVI. století byla osazena knězem luteránským, poněvadž osadníci po většině této víře náleželi. (Fara i škola stávaly na místě, kde nyní stojí statek č. póp. 26.)

Byla-li také fara Svato-Jakubská někdy katolickou, jak se o tom P. Věrbický čili Vrbický r. 1675. v zápisech kostela Církvického zmiňuje, nelze na jisto postaviti, spíše ale z okolností tu vzešlých se domnívati, že tomu tak nebylo, poněvadž obě sousedící fary Zabořská i Církvická predikanty luteránskými osazeny byly.

Konče úvahu svou o zajímavém kostelíku Svato-Jakubském, nemám leč jen dvě zbožná přání, aby totiž upravena byla podlaha u zvonů a to buď asfaltováním, anebo osazením zinkového plechu, aby déšť, sníh, kroupy atd. sem otevřenými okny románskými padající, nemohly škoditi opravené stavbě.

A druhé přání mé jest, aby občané Svato-Jakubští, jakožto známí mohovití rolníci, kteří svou náves v pěkný park proměnili, postarali se o obnovení hřbitovní zdi, která jejich obci valně krásy nepřidá.

Opouštíme, ač neradi, útulný kostelík Svato-Jakubský, který nám netoliko nevšedních krás poskytl, ale zavedl nás také do dávné minulosti, kdy Čechové vlastní svůj domov zaslepeností náboženskou a nesvorností společenskou vydávali v šanc odvěkým nepřátelům našim ku vlastní své škodě a záhubě.

Kéž doba ta nikdy nevrátí se více!

13. Vzácný zvon ve věži Vidické.

Asi 10 Km jihozápadně Hory Kutné leží malá vesnička Vidice, kteráž za dřívějších dob k panství Malešovskému náležela.

Na návsi obce té stojí nepatrný kostelík sv. Mikuláši zasvěcený a r. 1853. přestavěný.

V knihách „libri erectionem“ zvaných činí se o jeho původu zmínka již r. 1385.

Vedle kostelíka toho na straně severozápadní stojí na hřbitově zcela jednoduchá zděná zvonice, ve které dva zvony zavěšeny jsou. Prvý menší, druhý větší. —

Všimněme si zvonu druhého, jehož průměr 85, výška 65 cm obnáší a 17 centnířů těžký jest.

Zvon tento po stránce výzdobné jest převzácnou památkou staročeského umění.

Na straně jižní spatřujeme relief sv. Mikuláše v nejvyšší části zvonu a pod reliefem tímto — relief sv. Martina, žebráka na zemi sedícího, znak s orlicí a korunovaným písmenem R a znak Tomáše Konváře.

U kolen reliefu Sv. Mikuláše počíná na plášti zvonu nápis majuskulí t. j. písmeny velké abecedy provedený a sice:

v pravo:

LETA PANIE . 1 . 5 .

LAN GEST. ZWON

K CHWALE PANV

MV. SKRZE TOMASSE

KVTNACH DO

ZALOZENI SWATE

v levo:

. 9 . 9 . SLIT A VDIE=

TENTO · KE · CZTI A

BOHV WSSEMOHOVCZI=

KONWARZE NA HORACH

WSI WIDICZ KOSTELV

HO MIKVLASSE ZA SPRA=

WOWANI VROZENEHO PANA MARTINA WILHAMA Z WU=STANOWA TOHO CZASV HEYTMANA NA MALESSOWIE.

Pod nápisem tímto v pravo tedy nad reliefem sv. Martina jest nápis:

SWATI MARTIN

a v levo:

MARTIN WILHAM Z WVSTANOWA.

Na straně severní spatřujeme cele vystouplý relief »*Kristus na kříži*,« kterýž nad plochu pláště silně vyniká, ba na mnohých místech se ani plochy zvonové nedotýká.

Jemu po pravém i levém boku spatřujeme opět majuskulí provedený tento nápis:

v pravo:

KRISTUS VM

CHH

WSTAL ZM

OSPRAWEDL

v levo:

RZEL ZA HRZI

NASSE.

RTWICH PRO

NIENI NASSE.

Pod nápisem tímto nalezáme velmi úhledně antikvou psané podpisy domácích sousedův a to po pravé straně:

DANIEL KRCZARZ, SSIMACZEK RYCTARZ,

a po straně levé:

SSIMA ANTOSS TOHO CZASV KOSTELNICI.

Relief sv. Martina jest výborně modelován. Sv. Martin sedě na koni, přetíná palášem plášť, aby ho podal na ulici nějakého města

Zvon ve věži Vidické.

sedícímu žebráku, který ruku proň natahuje. U nohou žebráka spatřujeme berličku, důtky a nádobu mísece podobnou, na které zřítí lze dva kulaté předměty — jakoby to byly peníze. V pozadí tohoto reliefu zříme město s branou, domy, ba i hrad s věží.

Relief sv. biskupa Mikuláše, patrona kostela Vidického, značí bezvousá osoba mitrou a berlou opatřena.

Pravou rukou drží berlu a nad ní i pod ní zříme po jednom střapci; v ruce levé drží otevřenou knihu.

Pod reliéfem tímto spatřujeme zmíněný znak orlici s korunovaným R. Jest to znak krále Rudolfa. Opodál v pravo nápis dárce zvonu hejtmana Malešovského Martina Wilhama, který v roce 1609. »*učiněn byl hejtmanem panství Kolinského,*« a dle Dačického »*Paměti*« na str. 187. při roce 1618. uvedené poznámce týž rok na Horách Kutných zemřel.

Pod nápisem tímto jest dovedně modelován reliéf znaku Tomáše Konváře,^{*)} který v XVI. století měl na Horách Kutných dílnu a léta Páně 1601. v pondělí po památce sv. Panny Doroty umřel. Dačický z Heslova praví ve svých »*Pamětech*« v dílu II. str. 81., že Tomáš Klabal, konvař a zvonař zbohatl zde horami z dolu »*Černý lev*« na couku králíckém, nedaleko chrámu sv. Petra za novými mlýny. Pochován byl na hřbitově u sv. P. Barbory.

Spodní část zvonu roubena jest věncem pěkných ornamentů z lupenů akantových a u nohou Krista Pána leží umrlčí hlava. Kol ní prolétá se had, kterýž drží v hubě houbu, jížto dle tradice rány Kristovy vymývány byly.

Odtud k nohous Kristovým vztýčeny jsou křížem tři lupeny přes sebe a kolem nich plno stylisovaných rostlin a stromů. Celé to vkusné složení jest po obou stranách ukončeno stojící pannou.

Vrchní část zvonu pod korunou jest okrášlena dvěma pásy. V horním pásu nalezáme jednotlivé figurky lity na zvláštních desčičkách. Na desčičkách těch střídá se šest neoděných dítek — anděličků — geniů, z nichž jeden drží housle, druhý harfu, třetí šalmaj, čtvrtý knihu partesů a zpívá, pátý v ruce pravé nějaký zvoneček a šestý uchystán jest k tanci.

Značí tudíž andělský sbor tento: hudbu, zpěv a tanec. V pásu druhém zříme jako dole řadu pěkně provedených ornamentů z lupenů akantových.

^{*)} Tomáš Konvař byl z rodiny Klabalů a psal se krátce: Tomáš Konvař, nebo Tomáš Zvonař.

Zvláštní vzácnost tohoto Vidického zvonu jest polychromie, kterouž nesou ve keré záhyby šatů i jednotlivých částí znaků, ba i hřeby na rukou a na nohou Krista Pána.

Tato polychromie a zlatožlutý nápis o kostelnících Vidických činí zvon Vidický vzácností, kteráž přiměla nás k tomu, abychom širší veřejnost s ní seznámili a do díla našeho, ač už jest skoro mimo rámec náš — přijali. Opouštíme prostou vížku Vidickou a neméně též chudý i prostý kostelíček Vidický.

V duchu však zalétáme do oněch dávno zašlých dob, a vzpomínáme těch časů, kdy tyto historicko-umělecké památky slavily své zrození, zpomínáme těch časů, kdy každý byl sobě vědom své práce, kdy každý byl vědom, že prací svou přispěl ku povznesení národa a České vlasti.

Libý hlahol vzácného zvonu Vidického, snad jediného toho druhu v království Českém, zazníval s věže do širého okolí a ztrácel se, když zlíbal téměř historicky památné »*Vysoké*«. My pak tiše i zbožně bez slůvka odcházeli odtud, přemýšlejíce, kterak dílo zvonařské, pěstované rukou i hlavou českého dělníka, dosáhlo tak vysokého stupně dokonalosti, že nazvati možno výtvar ten *pravou perlou české práce*.

14. Stolní zvonek ve sboru archaeologickém.

Podobně jako na zvonu Vidickém nalezáme na stolním zvonku ve sbírkách archaeologických sboru „Vocel“ zbytky polychromie. Pan professor E. Leminger *) praví, že vábí k sobě pozornost znalcův i neznalců zvonek tento, ač jest i s korunou 12·5 cm vysoký a tolikéž široký. Celá plocha jeho hustě pokryta jest vypuklými ozdobami.

Na plášti zvonce spatřujeme čtyři neoděné genie, pravidelně kolem rozestavené, jichž hlavy sahají až k hořejšímu okraji zvonce. Jeden zpívá z partesů, jež drží před sebou rozevřené; druhý fouká na jakousi dlouhou píšťalu, třetí hraje na harfu a čtvrtý hude na housle. Prázdné plochy mezi hlavami geniů ozdobeny jsou lupeny akantovými.

V polích dolejších pak umístěny jsou čtyři medailony dvakrát se opakující, pokaždé jeden okrouhlý se znakem Zikmunda Kozla z Rýzenthalu a opísem jako na souhlasném jettonu, druhý osmihranný s opísem: »*Jaroslav Smirzický z Smirzicz*« kolem téhož znaku.

*) Viz »Památky archaeologické r 1896.«

Stolní zvoněk ve sboru archaeologickém.

Na dolejším okraji zvonce vine se opis minuskulí: *»zigmund kozel z reizntolu na horách kutnách 94.«*

Svršek zvonce obložen jest opět lupeny akantovými, z nichž vyrůstá koruna zvonu v podobě dvou lvíčků, zády k sobě sedících; každý drží medailon takový, jaké byly svrchu popisovány.

Pátrajíce v Kutnohorském archivu městském, našli jsme v knize inventářů z r. 1596. až 1623. šťastnou náhodou zápis, jenž zvonce tohoto se bezprostředně dotýká.

Když r. 1619. inventován byl statek pozůstalý po † Adamovi Hněvusickém, našel se též *»zvonec na modro barvený, na něm erb pp. ze Smiřic, pániů šepmistrův a p. radních, item † p. Zykunda Kozla z Reizntholu, barvami vynášené.«* —

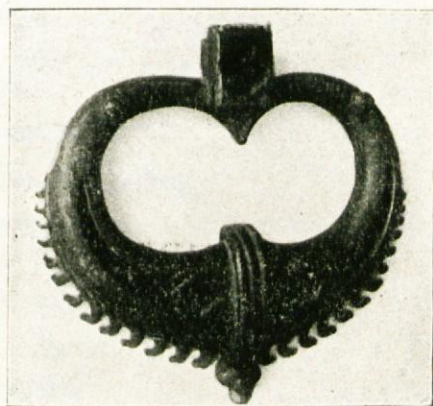
Prohlížejíce pak zvonek ten bedlivě, shledali jsme na jednom znaku Zikmunda Kozla z Reizntholu patrné stopy červené barvy polychromové.

Poněvadž pak geniové na zvoncei tomto naprosto se shodují s jednotlivými postavami geniů na zvoně Vidickém a letopočet jen čtyřmi léty se různí, doufáme si zvonec ten připsati Tomášovi Konváři, jenž slul Klábal.

Považujemet to asi za prvý jeho pokus v polychromování děl zvonařských.

Tomáš Konvář, řečený Klábal rád zachovával s pietou jisté zvláštnosti, kterých v otcovské dílně se byl přiučil a s nimiž všude na jeho zvonech se shledáváme.

A tyto zvláštnosti položil do obou těchto výtvorů svých plnou měrou.

Kaňkovské klepátko z XV. století.

OBSAH.

	Str.
I. Předmluva	7
II. Krátký dějepisný nástin Hory Kutné	9
III. Vlašský Dvůr	21
IV. <i>V chrámu Svato-Barborském.</i>	
1. Starobylé fresky	33
a) Kaple Smíškova	35
b) Kaple hašpléřská	38
2. Gotické lavice	41
3. Relief sv. Panny Barbory	42
4. Skládací oltář	44
5. Horník ve svátečním hávu	45
V. <i>Ve Vlašském Dvoře.</i>	
1. Ecce homo	49
2. Kovová deska	50
3. Konšelská lavice	51
4. Hradní kaple	53
5. Oltář v hradní kapli	55
VI. <i>V chrámu Svato-Jakubském.</i>	
1. Obraz Zebedeovců	59
2. Večeře Páně	60
3. Gotická monstrance	62
VII. <i>V chrámu Námětském.</i>	
1. Gotická kazatelna	67
2. Skládací oltáře	68

VIII. <i>Po různu.</i>	Str.
1. Starobylá sanctuaria	75
a) U sv. Trojice	75
b) V kostele na Kaňku	78
2. Gotická kazatelna na Kaňku	78
3. Monstrance Sedlecká	79
4. Klenutí věže knížecího domu	80
5. Portál arciděkanský	83
6. Portál kláštera Voršulinského	84
7. Portál „u Mramorů“	86
8. Sloup ze staré radnice	88
9. Kamenná kašna	89
10. Kostnice Sedlecká	91
11. Románský portál Zábořský	93
12. Románský kostel ve vsi sv. Jakuba	95
13. Převzácný zvon ve věži Vidické	103
14. Stolní zvonek ve sboru archaeologickém	106

ANT. J. ZAVADIL,

učitel na Horách Kutných, doporučuje svá díla:

- Písně české mládeže.** Sešit I. písně jedno- a dvouhlasé. 40 kr. Sešit II. písně tříhlasé. 75 kr. Vys. vynesení c. k. z. šk. rady ze dne 8. března 1883. schváleny. (Náklad vlastní.) Schválilo 26 jed. učít. Dle nejnovějšího sčítání lidu. U Karla Šolce na Horách Kutných. Cena 90 kr., 106 str. vel. 8° Schematismus tento obsahuje rozdělení národností a pohlavní a hodí se výborně všem úřadům, školám korporacím a jednotlivcům.
- Obyvatelstvo měst a městeček.** Zeměpisná studia. Nákladem Karla Veseleho v Chotěboři. (V komissi M. F. Holakovského v Chrudimi) Cena 60 kr.
- Některé záhady zeměpisné.** Jesličková hra pro mládež s průvodem harmonia Cena 20 kr., průvod 32 kr. Nákladem J. F. Kubeše v Třebíči III ill. vydání.
- Pastuškové.** Velká nástěnná mapa na černé půdě. Cena 3 zl, 20 kr. Nákladem Fr. A Urbánka.
- Čechy.** (Pro žáky) Díl I Země Rakousko-Uherské. 10 mapek, Díl II. Zemědíly a Palestýna. 7 mapek Nákladem K. Šolce v Hoře Kutné. Cena každé mapky 2 kr.
- Kostrové mapy.** (Pro žáky) Za 3 kr. Nákladem K. Šolce v Hoře Kutné
- Mapa hejtmanství Kutnohorského.** (Pro lid.) U K. Šolce za 20 kr. ve snížené ceně.
- Mapa hejtmanství Kutnohorského.** býv. kraje čáslavského s plným schematismem obcí. Cena 80 kr. Nákladem B. Kohlmana v Hoře Kutné.
- Zeyrubná mapa** Sbíрка národních písní pro školu. 5 sešitů s 350 písněmi po 20 kr. U F. J. Kubeše v Třebíči.
- Naše písně.** Sbíрка mší. Zvláště činím pozorná na skladbu Sychrovu č. 3. „Prosba k českým patronům,“ kterou se žáky snadno provésti lze. Schválily bisk. kon. v Hradci, Brně, Č. Budějovicích, Praze a Litoměřicích Prvé číslo je pro čtvero zpěv od Weissa, druhé od Gregory. Čís. 1. a 3. po 5 kr., čís. 2. po 10 kr. Průvod č. 3. za 40 kr.
- Posvátné zpěvy Cyrillo-Methodějské.** Illustrovaný průvodce po Hoře Kutné za 50 kr. U Ad. Švarce v Hoře Kutné. (S plánem města.)
- Památky Hory Kutné.** okolí Kutnohorského. Illustrovaný průvodce po okolí Kutnohorském Tiskem a nákladem B. Böhma v Nov Městě n. M. Cena 32 kr.
- Památná místa** Situační plán Hory Kutné. Za 6 kr. Nákladem A Švarce v Hoře Kutné.
- Situační plán Hory Kutné.** Illustr. písně národní. Vycházejí stále u J. Miškovského v Č. Brodě. Cena 3 kr. Illustruje K. Thuma. (Dosud vyšlo 44 čísel.
- Zpěvy našeho lidu.** Jedno sto vybraných koled dvouhlasých pro školy a pět vložek kostelních s průvodem. Nákladem J. F. Kubeše v Třebíči. Cena 56 kr
- Vánoční květy.** Rodinný obrázek ve dvou jednáních U J. F. Šaška v Meziříčí Velké. Cena 14 kr.
- Dětská svornost.** Milé mládeži u J. F. Šaška ve Velké Meziříčí. Cena 14 kr.
- Obrázky z Karpat.** Štědrovečerní povídka. U Fr. A. Urbánka za 10 kr. (V Urbánkově bibl. pro mládež čís 20.)
- Šťastné vánoce.** V Urbánkově bibl. pro mládež čís. 46 a 47. Cena 20 kr
- Kutnohorské povídky.** Milé mládeži u E. Šolce v Telči. I. díl za 32 kr., II. díl za 40 kr., III. díl za 30 kr.
- Moravské povídky.** pro mládež u Em. Šolce v Telči. Sešit po 25 kr. — předplatné na pět sešitů 1 zl. 25 kr.
- Historické Rozhledy**

Hudebniny a mapy tyto byly první cenou čestným diplomem vyznamenány na školních výstavách v Písku, Karlíně a Příboře, zlatou medailí v Hradci Králové. Na výstavě jubilejní čestným diplomem, na výstavě národopisné čestným diplomem a medailí.

Nakladatelství Karla Šolce v Kutné Hoře

doporučuje tyto knihy:

- Album Kutné Hory**, 24 pohledů . . . . . 60 kr.
- Beneš*, **Fresky** v bývalém klášteře Sedleckém,
druhé vydání . . . . . 40 kr.
- Braníš*, **Chrám sv Barbory** . . . . . 1·50 zl.
- Kat Kutnohorský**. Snížená cena . . . . . 10 kr.
- Musil*, **Vzpomínky na Karla Havlíčka Borovského** 25 kr.
- Řehák*, **Hora Kutná a její okolí** . . . . . 90 kr.
- Řehák*, **Místopis a dějiny Hory Kutné** . . . . . 40 kr.
- Slavík F. A.*, **Panství Kutnohorské** . . . . . 40 kr.
- Tůma*, **Karel Havlíček Borovský** (životopis) . . 2·25 zl.
- Tůma*, **Vybrané spisy** K. Havlíčka I., II. . . . 2·40 zl.
- Veselský*, **Persekuce Hory Kutné** . . . . . 1·50 zl.
- Veselský*, **Havlíčka porotní soud** . . . . . 50 kr.
- Veselský*, **Staré paměti Kutnohorské** . . . . . 85 kr.
- Zelený*, **Havlíčka listy Brixenské** . . . . . 1·50 zl.
- Ledr*, **Dějiny Nových Dvorů** . . . . . 1·50 zl.
- Ledr*, **Dějiny obce Malína** . . . . . 1·20 zl.
- Veselský*, **Pánové Dačičtí** . . . . . 40 kr.
- Vávra-Haštalský*, **Zápisky osmačtyřicátníka** . . 40 kr.

26. VII. 1946

